

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

Potravinový problém východní Afriky

Bc. Daniela Krejčová

© 2018 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Daniela Krejčová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Potravinový problém východní Afriky

Název anglicky

East Afrika food problem

Cíle práce

Hlavním cílem práce je přiblížit nepříznivou potravinovou situaci ve východní Africe a zhodnotit příčiny k ní vedoucí. Dílčím cílem je posoudit efektivnost snah o řešení potravinového problému ve východní Africe.

Metodika

Výběr a studium odborné literatury.

Základním zdrojem dat budou statistické ročenky a databáze FAOSTAT.

Budou použity metody analýzy, syntézy a komparace.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

Potravinový problém, východní Afrika, podvýživa, chudoba, hlad, zemědělství,

Doporučené zdroje informací

Adamcová, L. a kol.: Rozvojová ekonomika. Praha: Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245-1515-1.
Jeníček, V., Foltýn J.: Globální problémy a světová ekonomika. C.H.Beck, Praha 2003, ISBN 80-7179-795-2.
Jeníček, V.: Globální problémy světa v ekonomických souvislostech, C.H.Beck, Praha 2010, ISBN 978-80-7400-326-4.
Kuna, Z.: Demografický a potravinový problém světa, Wolters Kluwer ČR, a.s., Praha, 2010, ISBN 978-80-7357-588, 340 str.
Kuna, Z.: Potravinový problém subsaharské Afriky a letecká dopravní činnost OSN, in. Acta academica karviniensia, 4/2013, Slezská universita v Opavě, Karviná, str. 123-134.
Kuna, Z.: Rozvojové země ve světové ekonomice. Praha: Credit, 2004. ISBN 978-80-213-1134-3.
Kuna, Z.: Země Afrického rohu. Problémy a perspektivy, Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, 190 s.
The State of Food insecurity in the World 2015. Roma: FAO/UN, 2015. ISBN 978-92-5-108785-5, 56 str.

Předběžný termín obhajoby

2017/18 ZS – PEF (únor 2018)

Vedoucí práce

Ing. Zbyněk Kuna, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomiky

Elektronicky schváleno dne 11. 10. 2017

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 1. 11. 2017

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 26. 03. 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Potravinový problém východní Afriky" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 27. 3. 2018 _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu diplomové práce Ing. Zbyňku Kunovi, PhD., za odborné vedení diplomové práce, vždy vstřícný přístup, cenné rady a připomínky při zpracování práce.

Potravinový problém východní Afriky

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na potravinový problém, jakožto na jeden z globálních problémů dnešního světa. Sledována je výživová situace v zemích východní Afriky. Nejprve jsou vymezeny základní pojmy, týkající se hladu a podvýživy. Analýze potravinové situace východní Afriky předchází popis oblasti z geografického a ekonomického hlediska. Výživový problém byl zpracován na základě deskripce, analýzy a komparace dostupných dat. Dále jsou analyzovány faktory a příčiny, které tuto situaci ovlivňují. Obsaženy jsou návrhy a možnosti řešení potravinového problému.

Klíčová slova: potravinový problém, východní Afrika, podvýživa, chudoba, hlad, zemědělství

East Africa Food Problem

Abstract

The thesis focuses on the food problem, as one of the global problems of today's world. The nutritional situation in East Africa. First there are some basic terms related to hunger and malnutrition. The analysis of the food situation in East Africa is preceded with the description of the area of geographical and economic aspects. The nutritional problem was expressed on the basis of the description, analysis and comparison of available data. The factors and causes that influence this situation are also analyzed. Suggestions and solutions to the food problem are also included.

Keywords: Food problem, East Africa, malnutrition, poverty, hunger, agriculture

Obsah

Obsah	8
1 Úvod.....	16
2 Cíl práce a metodika	18
3 Rešerše.....	19
4 Potravinový problém	21
4.1 Podvýživa ve světě	22
4.2 Charakteristika potravinového problému	22
4.2.1 Spotřební úroveň potravin	22
4.2.2 BMR – stupeň bazálního metabolismu	23
4.2.3 BMI – index tělesné hmotnosti	24
4.2.4 Zásoba potravin na obyvatele	24
4.2.5 Potravinová bezpečnost	24
4.3 Charakteristika hladu	26
4.3.1 Hlad a nedostatečná výživa.....	26
4.3.2 Podvýživa.....	27
4.3.3 Hloubka hladu.....	31
4.3.4 Rozsah hladu.....	31
4.3.5 Skrytý hlad	32
4.3.6 Cíle udržitelného rozvoje.....	33
5 Charakteristika východní Afriky	34
5.1 Geografické vymezení regionu	34
5.2 Hospodářství východní Afriky	36
5.2.1 Ekonomická síla.....	36
5.2.2 Ekonomická úroveň	38
5.2.3 Ekonomický vývoj	42
5.3 Zemědělství	45
5.4 Průmysl	50
5.5 Doprava	51
5.6 Cestovní ruch	52
5.7 Demografická situace	53
6 Současná situace podvýživy.....	56
6.1 Stav podvýživy celosvětově	56

6.2	Stav podvýživy ve východní Africe	59
7	Hlavní příčiny potravinového problému ve východní Africe.....	66
7.1	Vliv klimatu	66
7.2	Historické faktory.....	68
7.3	Politické faktory	69
7.3.1	Politická nestabilita.....	69
7.3.2	Korupce.....	70
7.3.3	Konflikty.....	70
7.3.4	Občanské války.....	72
7.4	Populační růst.....	73
7.5	Socioekonomické příčiny.....	76
7.5.1	Chudoba	76
7.5.2	Nezaměstnanost	77
7.5.3	Nízká úroveň vzdělanosti.....	78
7.5.4	Nerovnost pohlaví.....	80
7.6	Ekonomické faktory	81
7.6.1	Růst cen potravin	81
7.7	Degradace půdy.....	82
7.7.1	Zábory půdy	85
7.8	Virové a infekční onemocnění	88
7.8.1	HIV/ AIDS	88
7.8.2	Tropické nemoci	91
8	Možnosti řešení potravinového problému	93
8.1	Udržitelný ekonomický růst.....	93
8.2	Řešení válečných konfliktů	94
8.3	Potravinové programy	96
8.4	Odstranění bariér na trhu.....	96
8.5	Přístup ke vzdělání	97
8.6	Zelená revoluce	97
8.7	Pozemková reforma	98
9	Závěr.....	100
10	Seznam použitých literatury	103
10.1	Knižní zdroje.....	103
10.2	Elektronické zdroje	104
11	Přílohy	112

Seznam obrázků

Obrázek 1: Kvalita půdního fondu v Africe	84
Obrázek 2: Zábory půdy v Africe pro pěstování plodin určených k výrobě biopaliv v roce 2010	87

Seznam grafů

Graf 1: Počet chronicky podvyživených osob a jejich podíl v rámci světa v průměru let 1990 – 1992 a let 2014 – 2016 (v %).....	27
Graf 2: Podíl chronicky podvyživených osob ve vybraných regionech světa v letech 2000 – 2016 (v %)	28
Graf 3: Podíl chronicky podvyživených osob v průměru let 2000 – 2002 a 2014 – 2016 (v %).....	30
Graf 4: Nominální HDP na osobu ve vybraných regionech světa v roce 2016 (V USD) ...	38
Graf 5: Nominální HDP na osobu v zemích východní Afriky v roce 2016 (v USD).....	40
Graf 6: Vývoj reálného HDP na osobu v zemích východní Afriky v letech 2010 – 2016 (USD/os)	41
Graf 7: Růst reálného HDP východní a subsaharské Afriky v letech 2010 – 2016 (v %)...	42
Graf 8: Podíl zemědělství na reálném HDP ve východní a subsaharské Africe v letech 2010 – 2016 (%)	47
Graf 9: Celková produkce rybolovu (vodní, rostlinné a živočišné zdroje) ve vybraných regionech světa v letech 2010 - 2015 (v mil. tun)	50
Graf 10: Množství zahraničních turistů, přijíždějících do Afriky v letech 2000 – 2014 (v mil.).....	52
Graf 11: Celková populace ve vybraných regionech světa v roce 2016 (v mld.).....	53
Graf 12: Počet chronicky podvyživených osob ve vybraných regionech světa v letech 2010 – 2016 (v mil.)	57
Graf 13: Podíl podvyživených osob ve vybraných regionech světa v letech 2000 – 2016 (v %).....	58
Graf 14: Podíl chronicky podvyživených osob v regionech Afriky v letech 2000 – 2016 (v %).....	60
Graf 15: Střední délka života mužů a žen ve východní Africe v letech 2013 – 2016 (roky)	73

Graf 16: Míra účasti organizovaného vzdělání jeden rok před oficiálním věkem vstupu do základní školy ve vybraných regionech světa v roce 2014 (%).....	79
Graf 17: Vývoj indexu cen potravin ve světě	82
Graf 18: Hlavní cílové země investorů v letech 2001 - 2011 (miliony hektarů)	85
Graf 19: Počet lidí nakažených virem HIV v letech 2000 – 2015 (v mil.).....	88
Graf 20: Počet lidí žijících s virem HIV v regionech Afriky v roce 2015 (v mil.).....	89
Graf 21: Počet úmrtí na malárii podle oblastí v roce 2016	91

Seznam tabulek

Tabulky v textu

Tabulka 1: Podíl chronicky podvyživených osob v jednotlivých regionech Afriky v letech 2000 – 2016 (v %)	29
Tabulka 2: Nominální HDP ve vybraných regionech světa v roce 2016 (v USD).....	37
Tabulka 3: Nominální HDP ve vybraných regionech Afriky v roce 2016 (v USD).....	37
Tabulka 4: Nominální HDP na osobu v regionech Afriky v roce 2016	39
Tabulka 5: Průměrné tempo růstu reálného HDP v zemích východní Afriky v letech 2010 – 2016 (v %)	43
Tabulka 6: Celková rozloha, zemědělská a orná půda v hlavních světových oblastech v roce 2015.....	46
Tabulka 7: Nominální hrubá přidaná hodnota podle ekonomické aktivity ve vybraných rozvojových regionech (%).....	46
Tabulka 8: Celková rozloha, zemědělská a orná půda v regionech Afriky v roce 2015	48
Tabulka 9: Celková populace a stupeň urbanizace v regionech Afriky v letech 1990 – 2015	54
Tabulka 10: Celková populace v zemích východní Afriky v letech 2013 – 2016.....	55
Tabulka 11: Hloubka hladu ve vybraných regionech Afriky v letech 2000 – 2016 (v kcal/os/den).....	59
Tabulka 12: Počet chronicky podvyživených osob v regionech Afriky v letech 1990 – 2016 (v mil.)	61
Tabulka 13: Počet chronicky podvyživených osob v jednotlivých zemích východní Afriky v letech 2010 – 2016 (v mil.).....	62
Tabulka 14: Podíl chronicky podvyživených osob v zemích východní Afriky v letech 2010 – 2015 (v %)	63

Tabulka 15: Hloubka hladu v jednotlivých zemích východní Afriky v letech 2010 – 2016 (kcal/os/den).....	64
Tabulka 16: Klimatické jevy spojené s potravinovou krizí ve vybraných zemích východní Afriky v roce 2016	67
Tabulka 17: Úmrtnost dětí do pěti let na 1000 narozených v zemích východní Afriky v letech 2013 – 2016.....	75
Tabulka 18: Míra nezaměstnanosti podle pohlaví a regionů v letech 2000 – 2011 (%).....	78
Tabulka 19: Vývoj spotřebitelských cen potravin podle skupin ekonomik v letech 2011 – 2016 (2005=100).....	81
Tabulka 20: Počty nakažených lidí ve vybraných regionech světa v roce 2015	90

Tabulky z příloh

Tabulka P 1: Procentuální podíl podvyživených lidí ve vybraných regionech světa v letech 2000 - 2016 (v %)	112
Tabulka P 2: Nominální HDP v zemích východní Afriky v roce 2016 (v USD)	113
Tabulka P 3: Nominální HDP v subsaharské Africe v roce 2016 (v USD).....	113
Tabulka P 4: Nejvyšší nominální HDP v Africe v roce 2016 (v USD)	114
Tabulka P 5: Nominální HDP na osobu ve vybraných regionech světa v roce 2016 (v USD)	114
Tabulka P 6: Nominální HDP na osobu v zemích východní Afriky v roce 2016 (v USD)	115
Tabulka P 7: Vývoj reálného HDP na osobu v zemích východní Afriky v letech 2010 – 2016 (v USD).....	116
Tabulka P 8: Vývoj reálného HDP na osobu v subsaharské Africe v letech 2010 – 2016 (v USD).....	116
Tabulka P 9: Roční průměrné tempo růstu reálného HDP zemí východní Afriky v letech 2010 - 2016 (v %)	117
Tabulka P 10: Roční průměrné tempo růstu HDP v subsaharské Africe v letech 2010 – 2016 (v %)	117
Tabulka P 11: Podíl zemědělství na HDP jednotlivých zemí východní Afriky v letech 2010 – 2016 (v %)	118
Tabulka P 12: Podíl zemědělství na HDP v subsaharské Africe v letech 2010 – 2016 (v %)	118

Tabulka P 13: Celková produkce rybolovu (vodní, rostlinné a živočišné zdroje) ve vybraných regionech světa v letech 2010 - 2015 (v mil. tun).....	119
Tabulka P 14: Množství zahraničních turistů přijíždějících do Afriky v letech 2000 – 2014 (v mil.)	119
Tabulka P 15: Celková populace (v mil.) a roční míra růstu (%) ve vybraných regionech světa v roce 2016	119
Tabulka P 16: Procentuální podíl podvyživených lidí ve vybraných regionech světa v letech 2000 - 2016 (v %).....	119
Tabulka P 17: Procentuální podíl podvyživených lidí v Africe v letech 2000 - 2016 (v %)	120
Tabulka P 18: Průměrný roční přírůstek obyvatel v zemích východní Afriky v letech 2013 – 2016 (v %)	120
Tabulka P 19: Průměrný počet narozených dětí na jednu ženu v zemích východní Afriky v letech 2013 – 2015	121
Tabulka P 20: Střední délka života mužů v zemích východní Afriky v letech 2013 – 2015 (počet let)	122
Tabulka P 21: Střední délka života žen v zemích východní Afriky v letech 2013 – 2015 (počet let)	123
Tabulka P 22: Rozšíření antikoncepčních prostředků mezi ženy v plodném období v letech 2013 – 2016 (%)	124
Tabulka P 23: Podíl lidí žijících za méně než 1,90 USD na osobu a den v zemích východní Afriky v letech 1990 – 2013 (%)	125
Tabulka P 24: Počet lidí žijících za méně než 1,90 USD na osobu a den v zemích východní Afriky v letech 1990 – 2013 (v mil.)	126
Tabulka P 25: Demografické složení populace dle věku v zemích východní Afriky v roce 2016 (%)	127
Tabulka P 26: Procentuální podíl dětí školního věku nenávštěvující školu (%)	128
Tabulka P 27: Vývoj indexu cen potravin ve světě (2000 = 100)	128
Tabulka P 28: Podíl obyvatelstva ve věku 15 – 49 let nakažených virem HIV/AIDS v letech 2000 – 2015 (%).....	129

Seznam použitých zkratek

AfDB	African Development Bank Group Skupina africké rozvojové banky
AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrome Syndrom získaného selhání imunity
BMR	Basal Metabolic Rate Stupeň bazálního metabolismu
BMI	Body mass index Index tělesné hmotnosti
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations Organizace OSN pro výživu a zemědělství
GMO	Genetically Modified Organism Geneticky modifikované organismy
Ha	Hektar
HDP	Hrubý domácí produkt
HIPC	Heavily Indebted Poor Countries Nejvíce zadlužené země
HIV	Human Immunodeficiency Virus Virus nedostatku lidské imunity
ILO	International Labour Organization Mezinárodní organizace práce
JAR	Jihoafrická republika
Kcal	Kilokalorie
Kg	Kilogram
kJ	Kilojoule
OSN	Organizace spojených národů
SDG	Sustainable Development Goals Cíle udržitelného rozvoje
SSSR	Sovětský svaz
t	Tuna
UN	United Nations Spojené národy

UNAIDS	The Joint United Nations Programme on HIV/AIDS Program OSN pro boj proti HIV/AIDS
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development Konference OSN o obchodu a rozvoji
UNWTO	World Tourism Organization Světová organizace cestovního ruchu
USA	United States of America Spojené státy americké
USD	United States dollar Americký dolar
WB	World Bank Světová banka
WHO	World Health Organization Světová zdravotnická organizace

1 Úvod

Současný svět ovlivňuje mnoho různých faktorů, které představují závažnou hrozbu pro všechny obyvatele na světě. Potravinový problém, je jeden z nejdůležitějších problémů, který se dotýká mnoha lidí na celém světě. Představuje závažnou hrozbu především pro obyvatele rozvojových zemí, kteří mají nízký příjem a nižší kvalitu života. Je to komplexní problém, který může souviset s celou řadou dalších faktorů, které se projevují v globálním měřítku. Souvisí s ekologickými, populačními problémy, s problémy týkající se chudoby a ekonomické zaostalosti. Taktéž souvisí i s lidskými problémy, které se týkají humanitárních, sociálních, bezpečnostních a kulturních otázek. Příjem potravy je jeden z prvotních fyziologických potřeb člověka, rozhoduje o existenci života.

Výživový problém rozdělil svět na dvě části. Jedna část světa je svět vyspělých, bohatých zemí, které se pyšní existencí blahobytu. Druhou částí jsou země, které jsou chudé a zaostalé, trpící hladem, válkami, epidemiemi a podvýživou. Tyto rozvojové země charakterizuje nedostatek potravy. Je třeba zdůraznit, že potravinový problém nesoužuje pouze země rozvojové, ale také země rozvinuté, které se potýkají s problémem výživy z hlediska nadměrné konzumace potravin a jejího nevhodného složení. To představuje značné ohrožení pro šíření a výskyt civilizačních chorob.

Podle posledních odhadů dosahuje světová populace zhruba 7,5 miliard lidí. V roce 2015 bylo na světě 777 milionů lidí, kteří trpěli podvýživou, v roce 2016 se celkový počet zvýšil na 815 milionů lidí, což představuje 11% světové populace (FAO, 2017). Nejvyšší počet lidí, kteří trpí podvýživou, vykazuje Asie. V tomto regionu je 520 milionů lidí podvyživených. Na africkém kontinentu je 243 milionů lidí, kteří trpí podvýživou. Vykazuje nevyšší podíl počtu podvyživených osob, v roce 2016 je to 20% populace. Celkově se Afrika potýká se zvyšováním počtu podvyživených osob na jejím území. Mezi lety 1990 a 1992 zde bylo 191,7 milionů obyvatel, které trápil nedostatek potravy. V letech 2014 – 2016 se hodnota zvýšila na 220 milionů obyvatel. Nejvyšší hodnoty vykazuje východní Afrika, kde žije 124,2 milionů podvyživených lidí mezi lety 2014 – 2016. Podvyživená je zde třetina obyvatel.

Celosvětově dochází k poklesu počtu podvyživených lidí, avšak situace ve východní Africe je velmi závažná. Nejtěživější situace je v zemích tzv. Afrického rohu, Džibutsku,

Eritreji, Etiopii a v neposlední řadě v Somálsku. Za tuto tristní skutečnost mohou obrovská sucha, která tento region trápí, nedostatečná zemědělská výroba, degradace půdy, vysoký populační růst, korupce, nestabilní vlády, nedostatek finančních zdrojů a v neposlední řadě také minulost celého kontinentu. Celková situace východní Afriky je také výrazně ovlivňována počtem ozbrojených konfliktů, které vážně ohrožují místní obyvatele a přispívají k prohlubování potravinového problému.

Tato práce se zabývá potravinovým problémem v zemích východní Afriky, ekonomickou charakteristikou tohoto regionu, hlavními pojmy potravinového problému. Práce je zaměřena na potravinový problém ve sledovaném regionu, věnuje se příčinám a možnostem, jak lze tento tíživý problém vyřešit.

2 Cíl práce a metodika

Hlavním cílem diplomové práce bude zjištění a objasnění příčin potravinového problému ve východní Africe, zhodnocení dosavadních snah o řešení daného problému a návrh dalších možností řešení ke zlepšení situace v daném regionu.

V práci bude uveden současný stav podvýživy ve světě a především ve východní Africe, ekonomický vývoj východní Afriky a klasifikovaný potravinový problém. Jsou zde uvedeny příčiny potravinového problému a možná řešení tohoto problému.

Metodika práce bude založena na studiu odborné literatury, publikací, statistických ročenek a odborných článků, které se zabývají danou problematikou. Hlavní význam pro zpracování této práce měly statistické ročenky, vydávané OSN a přidruženými organizacemi. Statistická data byla čerpána převážně z databáze Světové banky a statistického portálu FAO. Většina tabulek je vypracována z vlastních konstrukcí na základě dat z výše uvedených databází. Informace o počtu podvyživených lidí byly čerpány z „*The State of Food Insecurity on the World*“. Pro zpracování dat byly použity metody analýzy, syntézy a komparace.

3 Rešerše

Problematicou potravinového problému se zabývá celá řada publikací. V práci je čerpáno především z publikací OSN a jeho přidružených organizací. Nedílnou součástí této práce jsou zdroje dat, které byly při této práci čerpány z databáze Světové banky a portálu FAOSTAT.

Statistické data z OSN jsou zpracovávána za jednotlivé kontinenty, regiony, země a za celý svět, nabízí srovnání za jednotlivá integrační uskupení států a jiné charakterizované skupiny států, jako jsou například země s nízkým příjmem, či nejméně rozvinuté země. Data jsou zpracovávána jednotným způsobem a jsou tedy vzájemně porovnatelné. Statistické údaje sestavené z národních statistik však neumožňují vzájemné srovnání.

Vladimír Jeníček se zabývá globálními problémy lidstva, tedy i potravinovým problémem. V roce 2003 vydal spolu s Jaroslavem Foltýnem knihu *Globální problémy a světová ekonomika*. Kniha se specializuje na globalizaci světového hospodářství, evropskou integraci, rozvojovou ekonomiku a problematiku globálních problémů. Další publikací, kde lze nalézt problematiku potravinového problému, je kniha *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*, kterou napsal Jeníček spolu s Jaroslavem Foltýnem v roce 2010. Kniha se zaměřuje na ekonomickou dimenzi a poukazuje na to, jak globální problémy ovlivňují světové hospodářství.

Zbyněk Kuna v publikaci *Demografický a potravinový problém světa* (2010) posuzuje potravinový problém ve světě. Kniha se zaměřuje na demografický a výživový problém, analyzuje dosavadní vývoj světové populace ve všech regionech světa. V knize autor předkládá prognózy demografického vývoje do roku 2050, přehled a zhodnocené názory na řešení populačního problému světa. Další publikace Zbyňka Kuny, *Rozvojové země ve světové ekonomice* (2004), poskytuje přehled o rozvojových zemích světa a o problémech, se kterými se tyto země potýkají.

Jan Záhořík v knize *Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace* (2010) sumarizuje nerostné bohatství celého afrického kontinentu, upozorňuje na možné problémy spojené se zájmem světových mocností o tuto oblast afrického hospodářství.

Dalšími zdroji informací a množství údajů o problematice podvýživy jsou ročenky *The State of Food Insecurity in the World* od Organizace OSN pro výživu a zemědělství

– Food and Agriculture Organization of the United Nations, které vycházejí každý rok od roku 1999. Ročenky informují o hladovění ve světě, popisují příznaky, příčiny hladu a podvýživy, sledují pokrok v otázce redukce podvýživy. Obsahují dostupné údaje o výživové situaci z hlediska energetické hodnoty zásob potravin, určených k přímé spotřebě na osobu na den v kaloriích na úrovni jednotlivých států, kontinentů, regionů a celého světa.

FAO představuje nejdůležitější organizaci zabývající se výživou obyvatelstva a zemědělství, každý rok zveřejňuje několik souhrnných publikací, které se týkají tohoto problému.

V databázi FAOSTAT lze najít informace o údajích o importu, exportu, zemědělské produkci a o počtu obyvatel. Tyto informace jsou pravidelně aktualizovány.

Přehled o ekonomické situaci v regionu východní Afriky lze dohledat v publikaci *Handbook of Statistics*, kterou každý rok vydává OSN. Ekonomickou situaci lze studovat také v publikaci *World Development Indicators*, kterou vydává Světová banka.

4 Potravinový problém

Jedním z nejvýznamnějších problémů světa je jednoznačně potravinový problém, který se řadí mezi nejviditelnější problémy současného světa. Týká se častěji rozvojových zemí, nesmíme však opomínat, že i v rozvinutých zemích se potravinový problém vyskytuje. Problematika nedostatku potravin je spojena zejména s vysokým nárůstem světové populace, proto je tedy nutné současně zvyšovat produkci potravin ve světě. Dle Jeníčka a Foltýna (2003) zahrnuje potravinový problém široký komplex ekonomických, sociálních, demografických, technologických a politických aspektů výroby, směny, rozdělování a také spotřebu potravin. V mnohých zemích je hlad důvodem napětí a konfliktů, což představuje hrozbu pro rozvoj celé společnosti.

Problematika potravinové nejistoty představuje nejen etický problém. Postihuje také lidský, sociální a ekonomický aspekt pro společnost. Vede ke ztrátě produktivity, zdraví, blahobytu a snižuje lidský potenciál (FAO, 2017). Podvýživa oslabuje imunitní systém, zvyšuje riziko onemocnění, způsobuje ztrátu života. Také však snižuje míru úspěšnosti ve vzdělávání, ztrátu zaměstnanosti, což vede ke ztrátě produktivity a blahobytu komunit a národů (WFP, 2017).

V dnešním světě je možné vyprodukovat dostatek potravin pro celou světovou populaci, avšak i přesto existují na světě oblasti, kde je největším problémem hlad a podvýživa. Hlad spočívá ve špatné distribuci potřebných potravin, téměř nefungujících trhů a nestabilní vnitropolitické situaci. Nejvíce tak hladem trpí chudí lidé, kteří si nemohou dovolit kupovat tolik potřebné potraviny a kterým je mnohdy znemožněn přístup k těmto potravinám (Jeníček a Foltýn, 2003).

Podle organizace FAO se odhadovaný počet podvyživených lidí zvýšil ze 777 miliónů (v roce 2015) na 815 milionů (v roce 2016), jedná se o 11% světové populace. Jedním z důvodů, proč se problém podvýživy nelepší, je fakt, že vzůstá počet násilných konfliktů na celém světě. Bohužel se to týká zejména zemí, které již bojují s nedostatkem potravin. Násilné konflikty v daných lokalitách zasáhly nejvíce venkovské komunity, měly negativní dopad na produkci a dostupnost potravin (FAO, 2017).

4.1 Podvýživa ve světě

Hlad můžeme jednoznačně zařadit mezi fenomény dnešní doby, které hýbou světem. Ovlivňují život obyvatel a mír v jednotlivých regionech. Potraviny a výživa tedy zásadně ovlivňují život a vývoj jednotlivců, ale i celé společnosti.

Hlad zahrnuje zdravotní, produkční a ekonomické aspekty. Spotřeba potravin má vliv na zdravotní stav obyvatelstva a formuje zdravou kondici všech struktur společnosti. Výživa, zdraví a hospodářství jsou navzájem propojené systémy (Mydlová a Tolmáči, 2013).

Mnoho chudých zemí není schopno uspokojit širokou výživovou potřebu svého obyvatelstva. Ačkoli se tyto země snaží řešit problém s podvýživou, jejich snaha je často zdiskreditována, je nevhodná či jinak nedostupná (Berg, 1989).

U potravinového problému můžeme pozorovat dva základní projevy. Jedním z nich je obecný nedostatek potravin, který postihuje velkou část obyvatelstva a to především v rozvojových zemích. Na druhé straně je to nadměrný příjem potravin a nevhodné složení potravy. Tento typ se projevuje zejména v rozvinutých zemích (Jeníček a Foltýn, 2003).

4.2 Charakteristika potravinového problému

4.2.1 Spotřební úroveň potravin

Dle Jeníčka (2003) FAO rozlišuje čtyři stupně spotřební úrovně potravin, podle dosažené ekonomické úrovně:

První stupeň spotřební úrovně

Tento stupeň představuje nevyhovující stravu, jak z hlediska kvantity, tak i z hlediska kvality. Jedná se tedy o celkově nedostatečnou stravu, kdy nejvýznamější podíl na spotřebě potravin mají potraviny rostlinného původu, pocházející z domácí produkce. Tato úroveň spotřeby je typická pro země subsaharské Afriky, dále pak pro některé oblasti jihovýchodní Asie a pro rozvojové země, které nemají dostatek prostředků na nákup potravin v zahraničí.

Druhý stupeň spotřební úrovně

Druhý stupeň představuje dostatečné množství stravy, avšak s nevyhovující kvalitou, jejich biologická hodnota nedostačuje. Jedná se zejména o potraviny živočišného původu. Druhá spotřební úroveň potravin se dělí na dvě fáze. Do první fáze se řadí rozvojové země,

kde převládají potraviny rostlinného původu, zejména obiloviny. Druhá fáze je spojena s rostoucí spotřebou tuků, především masa a mléka. Naopak ovoce a zelenina se spotřebovávají velmi mírně.

Tato úroveň je typická pro rozvojové země, které dosáhly vyšší hospodářské úrovně, mají velmi dobré přírodní podmínky, nebo ty země, které prosperují z přírodního bohatství.

Třetí stupeň spotřební úrovně

V tomto stupni se zemědělská výroba přizpůsobuje potřebám potravinového průmyslu a poptávce spotřebitelů. Prudce roste spotřeba masa a masných výrobků, cukru. Naopak se snižuje spotřeba mléka a obilovin. Je kladena pozornost na chuť, vzhled a rozmanitost potravin. Třetí spotřební úroveň je charakteristická pro rozvinuté země, kde obyvatelé vykazují vyšší příjmy.

Čtvrtý stupeň spotřební úrovně

Vyznačuje se snahou o odstranění negativních důsledků vývoje spotřebitelské poptávky. Jsou zde zdůrazňovány zdravotní požadavky, racionální, vyrovnaná výživa obyvatelstva.

4.2.2 BMR – stupeň bazálního metabolismu

Bazální energetický výdej neboli bazální metabolismus (Basal Metabolic Rate) představuje energetický výdej, který je potřebný k udržení základních životních funkcí organismu a k udržení tělesné teploty. Tento metabolismus zajišťuje základní fyziologické pochody ve tkáních, ale i životně důležité funkce, jako je srdeční činnost, dýchání, funkce ledvin, taktéž má na starosti činnost základních regulačních mechanismů v těle (Jeníček a Foltýn, 2010).

Množství energie člověka lze měřit právě na základě této veličiny BMR od níž jsou odvozeny výživové potřeby obyvatelstva. Hodnota bazálního indexu se liší podle pohlaví, věku a hmotnosti. Každý jedinec má nastavený metabolismus jinak, podle úrovně fyzického výdeje, stylu života a genetické výbavy. Bazální metabolismus nabývá hodnot od 1 700 kJ (400 kcal) do 5 000 kJ (1 200 kcal). Optimální hodnota BMR je závislá na věku, pohlaví, tělesné hmotnosti a výšce. Výpočet však není vhodný pro jedince s mimořádnou tělesnou stavbou, ať už svalnatou, či obézní (Jeníček a Foltýn, 2010).

4.2.3 BMI – index tělesné hmotnosti

Index tělesné hmotnost (Body Mass Index) slouží pro určení složení lidského těla. V současné době se využívá ke zjišťování podváhy a nadváhy dospělých jedinců na celém světě. Jde o pohodlný a relativně levný ukazatel, zda osoba přijímá málo nebo příliš mnoho energie. Dále představuje hrubé měřítko výživového stavu.

Hodnota BMI je dána vztahem:

$$\text{BMI} = \text{Tělesná hmotnost (v kg)} / \text{Výška}^2 \text{ (v metrech)}$$

Dle FAO a Světové zdravotní organizace (WHO – World Health Organization) jsou doporučené hodnoty pro zdravého dospělého jedince v rozmezí od 18,5 do 25. Hodnota 16 a nižší je považována za kritickou podvýživu, naopak hodnota 40 a vyš je považována za kritickou obezitu (Jeníček a Foltýn, 2003). Hraniční hodnoty mohou nabývat specifické skupiny lidí, jako jsou dospívající, těhotné ženy a starší lidé.

4.2.4 Zásoba potravin na obyvatele

Zásoba potravin na obyvatele představuje celkové množství potravin v určité zemi, připadající na jednoho obyvatele. Je zde zahrnuta vlastní produkce potravin určené k domácí spotřebě, zahrnuje i dovozy potravin. Hodnota této veličiny ukazuje průměrnou dosažitelnost potravin v rámci země, nelze však vyčíst informace o distribuci potravin mezi jednotlivé obyvatele nebo jejich skupiny (Jeníček a Foltýn, 2003).

4.2.5 Potravinová bezpečnost

Dle organizace FAO je koncept potravinové bezpečnosti chápán jako „*dosažitelnost a stabilita potravinových zásob na národní úrovni domácností a jednotlivců*“. Jde o fyzický a ekonomický přístup k odpovídajícím potravinám pro všechny členy domácností (Jeníček a Foltýn, 2003). Pokud mají všichni lidé po celou dobu fyzický, sociální a ekonomický přístup k dostačující, bezpečné a výživné stravě, dostačující k tomu, aby naplnili své potravní potřeby a získali předpoklady pro aktivní a zdravý život, tehdy lze mluvit o potravinové bezpečnosti (Jeníček a Foltýn, 2010).

Bezpečnost potravin (food safety) představuje nástroje jak zacházet s potravinami, jak potraviny připravovat a skladovat, aby bylo zabráněno poškození a kontaminaci potravin, které by pak ohrožovaly zdraví populace. K těmto nástrojům je třeba přiřadit i řadu opatření, které se týkají průmyslového zpracování, obchodu s potravinami, určité zásady pro spotřebitele a také ekonomické politiky států.

Celkový význam bezpečnosti potravin není plně oceňován, neustále se zvyšuje výskyt chorob, které jsou spojeny s potravinami. V průmyslových a rozvojových zemích se již vyskytlo mnoho chorob, jako je salmonelóza, cholera a hepatitida A. Velkou hrozbou jsou nově rozpoznané patogeny, které se mohou šířit potravinami nebo pitnou vodou. Během 21. století lze očekávat nárůst výskytu chorob způsobených potravinami, zejména v rozvojových zemích, ať už kvůli environmentálním či demografickým změnám. Ještě větší výzvou pro bezpečnost potravin však přináší změny, které vyplývají přímo z degradace hygieny a bezprostředního lidského prostředí. Mezi ně bychom mohli zařadit zvýšený věk lidské populace, neplánovanou urbanizaci a migraci, hromadnou výrobu potravin v důsledku populačního růstu a také změny ve stravovacích návycích (Käferstein a Abdussalam, 1999). Dále pak vysoké a kolísavé ceny potravin, degradace přírodních zdrojů, globalizace a změna klimatu představují několik příkladů hlavních výzev v oblasti zajišťování potravin (FAO, 2017).

Masový cestovní ruch, který prostupuje celým světem, obrovský mezinárodní obchod s potravinami a krmivy způsobují, že se potraviny a živočišné patogeny šíří nadnárodně. To může přinášet velkou hrozbu pro celou lidskou společnost (Käferstein a Abdussalam, 1999).

Dle WHO závisí potravinová bezpečnost na těchto pilířích:

1. Udržovat čistotu
2. Oddělit syrové a vařené potraviny
3. Vařit důkladně
4. Udržovat jídlo v bezpečné teplotě
5. Používat bezpečnou vodu a suroviny

Tyto pilíře vysvětlují, jak může být hygiena důležitá pro zdraví. Hygiena potravin může zabránit přenosu patogenů, které jsou zodpovědné za choroby, které jsou přenášeny potravinami. Odhaduje se, že každoročně zemře 1,8 milionu lidí v důsledku průjemových onemocnění, většina je pak připisována kontaminované vodě, nebo je způsobena kontaminovanými potravinami. Správná příprava jídla tedy může zabránit většině nemocí, které jsou spojeny s nedostatečnou hygienou potravin (WHO, 2017a).

Pro dosažení potravinové bezpečnosti je třeba, aby se dostatečně řešila dostupnost potravin, přístup k potravinám, stability a využití. Dobrá výživa závisí na účinných činnostech napříč odvětvími, včetně zlepšení přístupu k různorodé stravě, vhodné péči a odpovídajících zdravotních a hygienických opatření (FAO, 2017).

Organizace FAO se svými dárci realizuje projekty, které pomáhají vytvořit vztahy mezi drobnými rolníky a malými či středními podniky v rozvojových zemích. Cílem těchto projektů je naučit místní organizace rozvíjet, monitorovat a realizovat bezpečnost potravin za pomoci výukových a tréninkových programů.

4.3 Charakteristika hladu

4.3.1 Hlad a nedostatečná výživa

Dle Jeníčka (2003) je hlad možnou brzdou ekonomického rozvoje: čím větší je deficit energie, tím vyšší je náchylnost jedince k různým nemocem. Je zřejmé, že slabý a nemocný člověk nemůže svůj potenciál využít, pak tedy země plná obyvatel, kteří nejsou schopni svůj potenciál využít, se nemůže dále rozvíjet. Hladem tělo signalizuje nedostatek základních živin a vyžaduje jejich přísun. Může vést k podvýživě nebo nesprávné výživě (Jeníček a Foltýn, 2010). Hlad je také příčinou velkých změn v chování člověka, nedodržování kulturních a společenských forem, může dokonce zapříčinit sociální rozklad společnosti. (Jeníček a Foltýn, 2003).

Problém hladu Jeníček a Foltýn (2003) rozdělují na dvě skupiny. První skupinou jsou hladomory, které představují akutní nedostatek potravin, často doprovázený epidemiemi, v jehož důsledku zemřou řádově miliony lidí. Druhou skupinou jsou endemické deprivace, které zasahují až stamiliony lidí nemocemi, zvýšenou mírou úmrtnosti a zkracováním délky života. Tato forma je skrytější, postihuje však daleko více lidí.

Hlad může mít následující podoby (Jeníček a Foltýn, 2003):

- i. Hladovění - život jednotlivce je ohrožen skutečností, která je způsobena nedostatečnou potravou z hlediska kvality i kvantity.
- ii. Chronický hlad nebo podvýživa - jedná se o dlouhodobý nedostatek energie z potravin, který zhoršuje šanci vést zdravý a aktivní život.

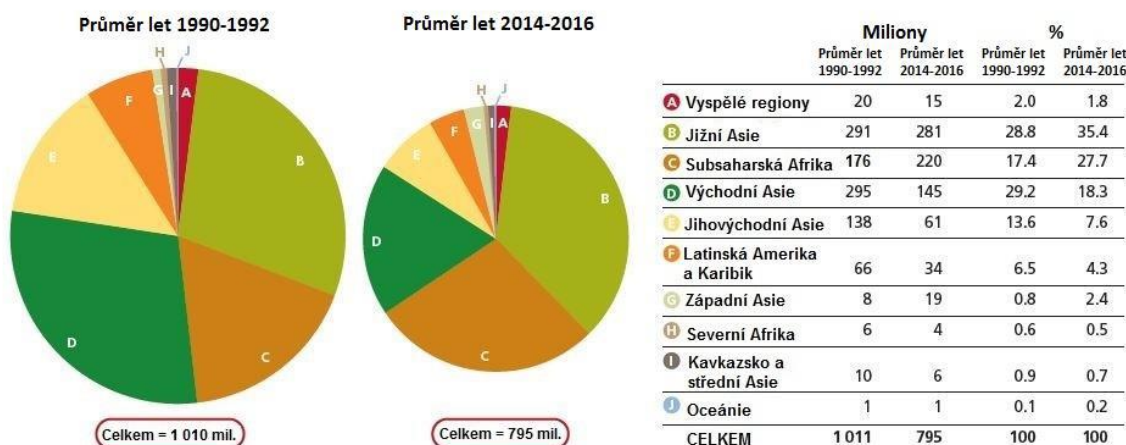
- iii. Jiné formy podvýživy - hlad však může mít i jiné formy, kdy lidé trpí nedostatkem příjmu energie, bílkovin, minerálů, nebo stopových prvků, doprovázený nemocemi či parazity.

4.3.2 Podvýživa

Podvýživa se týká nedostatků, přebytků nebo nevyrovnaností v příjmu energie, nebo živin člověka (WHO, 2016). Dle FAO je na světě až 815 milionů lidí, kteří trpí chronickým hladem, 155 milionů dětí mladších pěti let je chronicky podvyživeno (FAO, 2017). Největší počet hladovějících se nachází v rozvojových zemích, nejvyšší podíl trpících podvýživou najdeme v Africe, největší počet pak v jižní, východní a jihovýchodní Asii. Podle statistik OSN představují polovinu hladovějících obyvatel světa drobní zemědělci (Doležalová, 2016).

Podle grafu č. 1 můžeme porovnat vývoj počtu chronicky podvyživených osob v průměru let 1990 – 1992 a let 2014 – 2016. Mezi nejpostiženější oblasti patří subsaharská Afrika, východní Asie, jižní Asie a jihovýchodní Asie. V letech 1990 – 1992 bylo v subsaharské Africe 176 milionů chronicky podvyživených osob, které tvořily 17% chronicky podvyživených lidí na světě. V průměru let 2014 – 2016 se počet zvýšil na 220 milionů, jedná se tedy o 28% chronicky podvyživených osob na světě (FAO, 2015).

Graf 1: Počet chronicky podvyživených osob a jejich podíl v rámci světa v průměru let 1990 – 1992 a let 2014 – 2016 (v %)

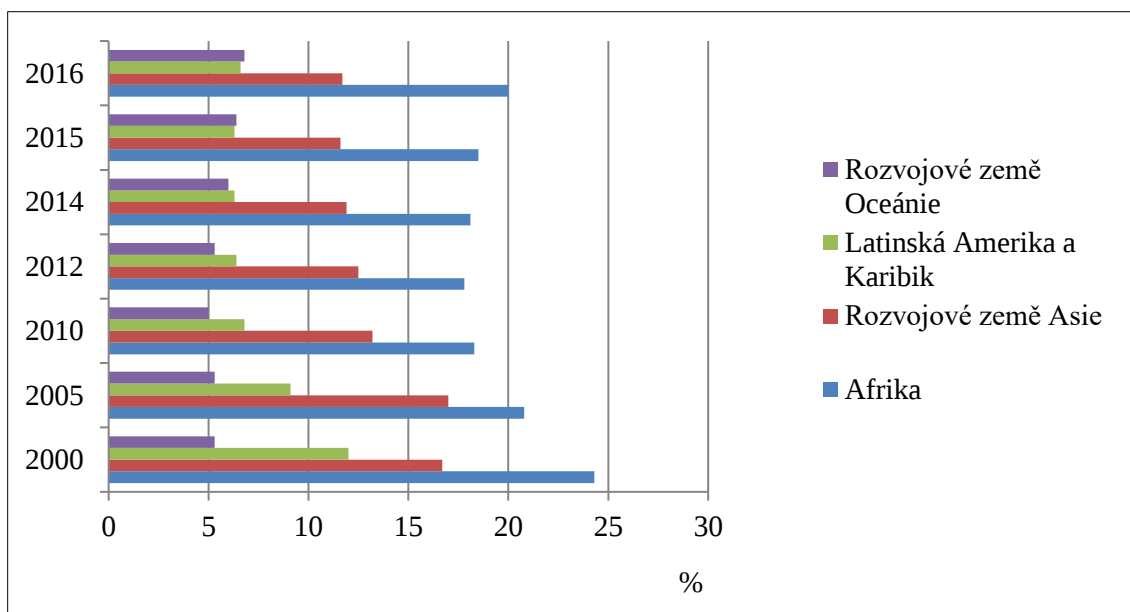

Zdroj: FAO, *The State of Food Insecurity in the World 2015*

Na grafu 2 je znázorněn podíl chronicky podvyživených osob (v procentech) ve vybraných regionech světa. Je patrné, že africký kontinent se potýká s největšími problémy

potravinové bezpečnosti, lze však pozorovat, že od roku 2000 do roku 2016 se podíl chronicky podvyživených osob snížil o 4,3% na celkové populaci (viz Příloha 1). V roce 2016 je nejméně podvyživených osob v Latinské Americe a Karibiku, kde pouze 6,6% obyvatelstva trpí chronickou podvýživou. Rozvojové země Oceánie mají nejmenší výkyvy v počtu chronicky podvyživených osob, v roce 2000 zde bylo podvyživeno 5,3% obyvatelstva, v roce 2016 pak 6,8 % (FAO, 2017).

Graf 2: Podíl chronicky podvyživených osob ve vybraných regionech světa v letech 2000 – 2016 (v %)

Zdroj: FAO, The State of Food Insecurity in the World 2017

Absolutní počet osob, které jsou postiženy chronickou podvýživou, vzrostl od roku 2014 ze 775 milionu osob na 815 milionu osob v roce 2016. Z tabulky č. 1 lze sledovat podíl chronicky podvyživených osob v jednotlivých regionech Afriky. Od roku 2000 do roku 2014 je zaznamenáno snížení podílu chronicky podvyživených osob na africkém kontinentu. Od roku 2015 je zaznamenáván mírný nárůst chronicky podvyživeného obyvatelstva. Celkový trend je však klesající, v roce 2000 bylo na africkém kontinentu 24,3% chronicky podvyživených osob, v roce 2016 je to 20%. Nejvíce tíživá situace je ve východní Africe, kde je chronicky podvyživená téměř jedna třetina obyvatelstva. Nejméně chronicky podvyživeného obyvatelstva je v jižní Africe, kde v roce 2016 bylo sledováno 8% obyvatelstva, kteří trpěli chronickou podvýživou (FAO, 2017).

Tabulka 1: Podíl chronicky podvyživených osob v jednotlivých regionech Afriky v letech 2000 – 2016 (v %)

Region/rok	2000	2005	2010	2014	2015	2016
Afrika	24,3	20,8	18,3	18,1	18,5	20,0
Subsaharská Afrika	28,1	23,7	20,6	20,4	20,8	22,7
Východní Afrika	39,3	34,3	30,9	30,9	31,1	33,9
Střední Afrika	37,4	29,4	23,8	24,0	24,4	25,8
Jižní Afrika	7,1	6,4	6,7	6,5	6,6	8,0
Západní Afrika	15,1	12,0	10,0	9,8	10,4	11,5

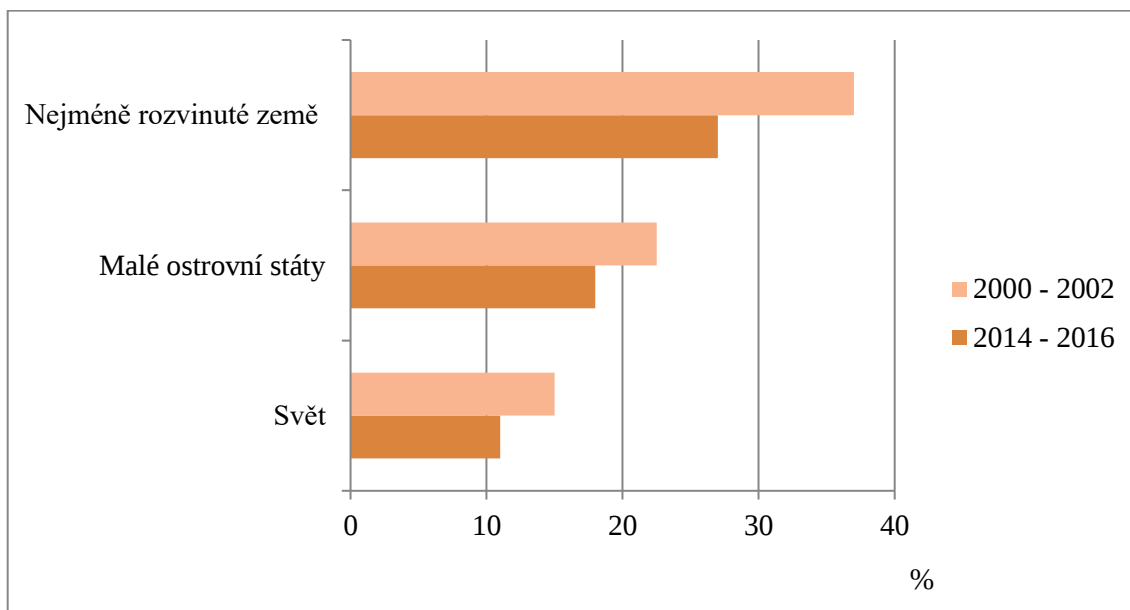
Zdroj: FAO, The State of Food Insecurity in the World 2017

Graf 3 předkládá podíl chronicky podvyživených osob v průměru let 2000 – 2002 a průměru let 2014 – 2016. Z grafu je patrné, že podíl chronicky podvyživených osob na celém světě klesl na 11% v letech 2014 – 2016 z 15% v letech 2000 – 2002. Malé ostrovní státy zaznamenaly pokles podílu chronicky podvyživených osob o 4,5% v daných letech¹. Nejméně rozvinuté země v letech 2014 – 2016 vykazují 27% chronicky podvyživeného obyvatelstva². Největší posun lze pozorovat právě u nejméně rozvinutých zemí, kde podíl chronicky podvyživených osob klesl o 10% mezi lety 2000 – 2002 a lety 2014 – 2016 (United Nations, 2017).

¹ Malé ostrovní rozvojové státy byly uznány za odlišnou skupinu rozvojových zemí, které čelí specifickým sociálním, ekonomickým a environmentálním problémům. Potýkají se s velmi silnou závislostí na vnějších i vzdálených trzích, vysokými náklady na energii, infrastrukturu, dopravu, nízkými a nepravidelnými objemy mezinárodní dopravy. Dalším důležitým problémem těchto zemí je minimální odolnost vůči přírodním katastrofám. Mezi malé ostrovní rozvojové státy řadíme zeměpisné oblasti Karibiku, Tichomoří, Atlantiku, Indického oceánu, Středozemního a Jihočínského moře.

² Nejméně rozvinuté země představují nejchudší a znevýhodněné státy. Tyto země čelí nebezpečí chudoby, jsou zranitelné vůči vnějším ekonomickým šokům, přírodním katastrofám a nemocem. Jsou charakteristické nerovnoměrně rozloženými příjmy, nedostatkem domácích finančních zdrojů, nízkou produktivitou, nízkými investicemi. Spoléhají na vývoz několika primárních komodit, které představují hlavní zdroje příjmů. V těchto zemích se často vyskytuje politická nestabilita a konflikty.

Graf 3: Podíl chronicky podvyživených osob v průměru let 2000 – 2002 a 2014 – 2016 (v %)

Zdroj: United Nations, The Sustainable Development Goals, 2017

4.3.2.1 Formy podvýživy

Podvýživa popisuje stav lidí, kdy jejich strava nemá dostatečné množství kalorií či energie, které by uspokojily jejich minimální fyziologické potřeby. Dle Jeníčka (2010) je podvýživa definována jako stav, ve kterém jsou tělesné funkce jedince tak oslabeny, že dále nemůže udržet tělesné funkce jako je růst, těhotenství, kojení, schopnost učit se, nezvládá tělesnou práci, nedokáže odolat nemocím a uzdravit se z nich.

Indikátorem chronické podvýživy je zakrslost. Ta vykazuje stav, kdy jsou děti na svůj věk příliš malé. Tehdy se zjišťuje zakrslost, porovnává se výška pro příslušný věk se vzorkem populace dobře živých a zdravých dětí.

Podstatný úbytek hmotnosti, který je spojen s hladověním a často i nemocemi, je znakem chřadnutí. Podváha se zjišťuje porovnáním hmotnosti pro příslušný věk dětí se vzorkem dětí dobře živých a zdravých (Jeníček a Foltýn, 2010).

4.3.3 Hloubka hladu

Dle organizace FAO hloubka hladu vyjadřuje průměrné množství energie, které podvyživeným chybí k tomu, aby mohli zachovat svoji tělesnou hmotnost i při mírné fyzické zátěži. Lze jej měřit v kcal (respektive v kJ) na osobu a den (Kuna, 2010). Takto se vyměřuje množství kilokalorií chybějících k nasycení podvyživených obyvatel, tímto je možné stanovit dostupnost potravin pro podvyživené obyvatele v jednotlivých zemích. FAO uvádí hranici kritické potravinové situace na 300 kcal na obyvatele a den (Jeníček a Foltýn, 2003).

4.3.4 Rozsah hladu

Dle FAO lze rozsah hladu definovat na základě podílu výskytu hladu a hloubkou hladu v jednotlivých zemích. Kombinací dvou hlavních veličin, výskytu hladu a hloubkou hladu, vzniklo 6 skupin rozsahu hladu (skupina A – E), do kterých byly zařazeny jednotlivé země. Tyto skupiny jsou seřazeny vzestupně, podle rozsahu hladu. Skupina A představuje země s nejnižším rozsahem hladu, ve skupině E jsou pak země s nejvyšším rozsahem hladu (Jeníček a Foltýn, 2003).

Jednotlivé skupiny a jejich charakteristika:

skupina A – zahrnuje země s nízkým podílem podvyživených lidí s malou hloubkou hladu (hladovějící lidé mají relativně malý hlad). Do této skupiny řadíme všechny rozvinuté země, většinu tranzitivních ekonomik a několik málo rozvojových zemí (většinou se jedná o ropné státy).

Skupina B – do této skupiny řadíme země se středním výskytem podílu podvyživených s malou hloubkou hladu, nebo země s nízkým podílem podvyživených se střední hloubkou hladu. Řadíme sem Rusko, část bývalých sovětských republik a některé rozvojové země.

Skupina C – tuto skupinu tvoří země se středním výskytem podílu podvyživených a střední hloubkou hladu. Jedná se především o většinu zemí Latinské Ameriky, Čínu a některé další rozvinuté země.

Skupina D – země s vysokým podílem podvyživených a střední hloubkou hladu nebo země se středním podílem podvyživených a velkou hloubkou hladu. To se týká zemí: Indie, Pákistán, a další rozvojové země.

Skupina E – poslední skupinou jsou země s vysokým podílem podvyživených a zároveň s velkou hloubkou hladu. Sem řadíme většinu zemí subsaharské Afriky, Haiti, Afghánistán, Mongolsko, KLR a Bangladéš.

4.3.5 Skrytý hlad

Skrytým hladem rozumíme nepřítomnost látek v potravě, které jsou pro člověka důležité, avšak v organismu jedince chybí. Nestačí mít k dispozici zdravou stravu, je důležité mít i vhodné složení této stravy. Problém s nevyváženým složením stravy se často vyskytuje v zemích, kde převládá jednotvárná strava. Je tedy potřebné dbát na dostatečné množství látek, které jsou důležité v organismu jedince. Mezi důležité látky v organismu řadíme bílkoviny (bílkovinný hlad), vitamíny (vitamín A, B1, C), stopové prvky (deficit železa, jódu, vápníku) a minerální látky (Kuna, 2010). Dle Jeníčka (2003) může skrytý hlad vést k poškozením, poruchám a dalším nemocem člověka. Skrytý hlad postihuje více než dvě miliardy lidí na celém světě, brání lidskému a socioekonomickému rozvoji a přispívá k začarovanému cyklu podvýživy a nedostatečného rozvoje (FAO, 2017).

Bílkovinný hlad představuje nedostatečný příjem bílkovin, způsobuje poruchy rozvoje jedince, vyskytuje se převážně u dětí. Nedostatek vitamínu A způsobuje poškození zraku dětí, deficit vitamínu B může vést k avitaminóze či k nemoci beri-beri (Kuna, 2010). Deficit železa může zapříčinit chudokrevnost, která negativně ovlivňuje zdravý vývoj dítěte a je také velmi nebezpečný pro těhotné ženy (Jeníček a Foltýn, 2003). Při nedostatku jódu může nastat mentální zaostalost, kretenismus. Nízký příjem vápníku u těhotných žen má za následek poškození vývoje dítěte (Kuna, 2010). Někdy dokonce může způsobit osteoporózu (Jeníček a Foltýn, 2003).

Nedostatek těchto látek v těle člověka může způsobovat kožní nemoci, při dlouhodobém deficitu minerálních látek dochází ke špatnému vývoji kostí. Nedostatek některého z vitamínů, může způsobit hypo- a avitaminózu, což může vést k chorobným stavům, jako jsou kurděje, beri beri, křivice a pelagra s nevratnými změnami na organismus (Jeníček a Foltýn, 2003).

Dle Jeníčka a Foltýna (2003) těhotným ženám vzrůstají potřeby z hlediska energie, minerálů a vitamínů. Během prvních 3 měsíců těhotenství potřebuje žena o 300 kcal na den více, v době kojení pak dalších 500 kcal na den více. V rozvojových zemích nemožnost uspokojení vyšších nároků v době těhotenství zvyšuje rizika při porodech. Následná smrt novorozenců nastává velmi často v případech, kdy matka novorozence nemá dostatečnou

výživu. Mladistvé matky a jejich děti jsou velmi náchylní k podvýživě, neboť tyto dospívající matky potřebují energii jak pro svůj vlastní fyzický vývoj, tak pro vývoj svého dítěte. Často se tedy stává, že se podvyživeným matkám narodí podvyživené dítě.

4.3.6 Cíle udržitelného rozvoje

V roce 2012 se v Riu de Janeiru konala konference OSN o udržitelném rozvoji, kde se projednávaly Cíle udržitelného rozvoje (Sustainable Development Goals – SDG), které nahradily Rozvojové cíle tisíciletí, které skončily v roce 2015. Na této konferenci bylo stanoveno 17 Cílů udržitelného rozvoje, včetně těch, které se týkají potravinového problému. V platnost vstoupily 1. ledna 2016 a budou usilovat o ukončení všech forem chudoby. Vyzývají k boji proti chudobě, ochraně planety a zajištění toho, aby všichni lidé žili v míru a prosperitě. Uznávají, že ukončení chudoby musí jít ruku v ruce se strategiemi, které budují ekonomický růst a řeší řadu sociálních potřeb, včetně vzdělávání, zdraví, sociální ochrany, pracovních příležitostí, zabývají se změnou klimatu a ochranou životního prostředí (United Nations, 2015).

OSN si stanovila, že do roku 2030 vymýtí hlad na celé planetě a zajistí přístup všech lidí k potravinám během celého roku. Do tohoto roku chce ukončit hlad a veškeré formy podvýživy a klade si za cíl zdvojnásobit zemědělskou produkci. OSN chce zvýšit zemědělskou produkci prostřednictvím bezpečného a rovného přístupu k půdě a realizaci zemědělských postupů, které jsou přizpůsobené změnám klimatu.

Druhý cíl udržitelného rozvoje (SDG 2) vyzývá všechny země, aby skoncovaly s hladem, dosáhly potravinové bezpečnosti a podporovaly udržitelné zemědělství.

5 Charakteristika východní Afriky

5.1 Geografické vymezení regionu

Africký kontinent se rozkládá přibližně mezi obratníkem Raka na severu a obratníkem Kozoroha na jihu. Zaujímá cca 30,3 mil. km² plochy, včetně ostrovů (cca 20% souše). Jedná se tak o třetí největší kontinent na světě, největší je Asie s 29,7% souše.

Region východní Afriky je součástí subsaharské Afriky, začíná na jihu Tanzánií a rozšiřuje se na sever k Ugandě a Keni, přes Etiopii. Ze západu sousedí s dalšími africkými státy: Súdánem, Konžskou demokratickou republikou, Angolou, Namíbií, Jihoafrickou republikou, Botswanou a Svazijskem. Z východu je území východní Afriky omýváno Indickým oceánem.

Dle OSN je Afrika rozdělena do pěti regionů, a to na severní, jižní, západní, střední a východní. Každému regionu náleží jednotlivé státy (UNSTAT, 2018):

- Severní Afrika: Alžírsko, Egypt, Libye, Maroko, Súdán, Tunisko, Západní Sahara
- Jižní Afrika: Botswana, Lesotho, Namibie, Jihoafrická republika, Svazijsko
- Západní Afrika: Benin, Burkina Faso, Kapverdy, Pobřeží slonoviny, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Libérie, Mali, Mauritanie, Niger, Nigérie, Svátá Helena, Senegal, Sierra Leona, Togo
- Střední Afrika: Angola, Kamerun, Středoafrická republika, Čad, Kongo, Demokratická republika Kongo, Rovnicková Guinea, Gabon, Svatý Tomáš a Princův ostrov
- Východní Afrika: Burundi, Komory, Džibutsko, Eritrea, Etiopie, Keňa, Madagaskar, Malawi, Mauricius, Mosambik, Jižní Súdán, Mayotte, Réunion, Rwanda, Seychely, Tanzanie, Uganda, Zambie, Zimbabwe, Somálsko

Z výše uvedeného je zřejmé, že se východní Afrika skládá z celkem 18 států a dvou nezávislých území, kterými jsou Réunion a Mayotte. Východní Afrika se rozkládá na 19,3 milionech km², jedná se tedy o nejrozsáhlejší oblast afrického kontinentu.

Východní Afriku tvoří převážně plošiny, roviny a řídké tropické porosty. Převládá středně vlhký tropický pás, výjimku tvoří pás území na tzv. Rohu Afriky (Somálsko, část

Džibutsko a Eritreje), kde je klima sušší. Například v roce 2011 zasáhl Somálsko hladomor, v důsledku velmi ničivého sucha byl katastrofální nedostatek potravin (Jemelka, 2011). Ve východní Africe však leží jedna z nejvyšších výšin na kontinentu, tzv. východoafrická riftová soustava, která prochází regionem a zahrnuje dvě větve, východní a západní. Ačkoli průměrná nadmořská výška afrického kontinentu je 750 m, zde se průměrné hodnoty pohybují mezi 1 000 – 2 000 m n. m. Východní rift se táhne přes Andenský průliv na jih až do Tanzanie. Součástí jsou keňské a etiopské příkopy, kde leží jezero Turkana. Západní rift se pak táhne podél západní hranice Ugandy a Tanzanie. Oblast je též geologicky činná, především v místě Východoafrické příkopové propadliny, táhnoucí se od Eritreje až po Mosambik. Vznikla postupným vzdalováním nábijské litosférické desky od somálské desky, v tektonickém zlomu se postupně vytvořila jezera. Zde se pak nacházejí jezera Eduardovo, Kivu, Malawi, Albertovo a Tanganika. V oblasti východní Afriky leží i Viktoriino jezero (Ukerewe), druhé největší jezero na světě, které se rozprostírá na hranicích zemí Ugandy, Tanzanie a Keni. Toto jezero je zdrojem přírodního bohatství jak z hlediska celého ekosystému, tak z hlediska využití člověkem. Je zdrojem ryb a sladké vody pro miliony lidí z přilehlých oblastí (Berglee, 2012). Tyto jezera představují možný potenciál v podobě rozvoje zavlažovacích systémů. Zde se však vyskytuje problém v podobě konfliktů, který tomuto rozvoji brání (FAO, 2000).

Ve východní Africe leží i nejvyšší hora Afriky, Kibo (5 895 m) na masivu Kilimandžáro, ležící v Tanzánii, poblíž hranice státu Keňa. Druhým nejvyšším vrcholem je Mt. Keňa (5 199 m), ležící v oblasti zvané Středohoří Mount Kenya. Ve východní Africe najdeme i nejnižší bod kontinentu, Assalskou proláklinu (-155 m), na jejímž dně se nachází bezodtokové jezero Assal (Berglee, 2012).

Region východní Afriky se potýká s problémy týkajícími se poklesu biologické rozmanitosti, eroze půdy a celkové poklesu biomasy. Tyto faktory přispívají k ochuzování místních ekosystémů, vedou k začarovanému kruhu zhoršování životního prostředí, nižší odolnosti systému vůči nepravidelným dešťovým srážkám, snížením produktivity zemědělství, zvýšené chudobě a potravinové nejistotě (FAO, 2000).

Oblast východní Afriky je bohatá na nerostné suroviny, které se nacházejí zejména v oblasti Viktoriiniých jezer. Zde se nejvíce vyskytuje zlato, diamanty, měď, cín či wolfram (Collins a Burns, 2007).

Africký kontinent v současné době čelí obrovské urbanizaci obyvatel, avšak ve východní Africe asi 80% obyvatelstva zůstává ve venkovských oblastech (Berglee, 2012). Oblast je osídlena až 160 různými etnickými skupinami (Marcus a Low, 2018). Východní Afrika se dlouhodobě potýká s mnoha problémy, které mají své kořeny v minulosti. Jedná se o problémy ekonomické, politické a společenské (Hüberová et al., 2016).

5.2 Hospodářství východní Afriky

Současná podoba africké ekonomiky je slabě rozvinutá, zaměřená na těžbu a pěstování exportních zemědělských komodit. Stále nejdůležitější složkou ekonomiky většiny států východní Afriky je zemědělství, ačkoli je málo výkonné. Kvůli nedostatečně rozvinuté infrastruktuře jsou zde i nedostatečné služby a zpracovatelský průmysl.

Všeobecně jsou nejvíce rozvinutá pobřežní centra a oblasti, které mají mimo kontinentální vazby. Naopak vnitrozemí hospodářsky zaostává za pobřežními oblastmi. Velkou roli na současném stavu hospodářství zanechaly rozdílné přístupy koloniálních správ ke svěřeným územím, především ekonomický a finanční potenciál. Dále jsou to rozdíly v efektivitě správy a míra napojení bývalých kolonií na mezinárodní obchod (Šerý, 2013).

African Development Bank Group (2017) uvádí, že řadu afrických zemí nadále sužují ozbrojené konflikty, což brání ekonomickému a hospodářskému růstu. V roce 2016 probíhaly ozbrojené konflikty v Burundi, Mali, Somálsku, Jižním Súdánu a Etiopii.

5.2.1 Ekonomická síla

Výkonnost ekonomiky určitého státu vyjadřuje ukazatel hrubého domácího produktu. HDP vyjadřuje absolutní objem finálních statků a služeb, které daná ekonomika vyprodukuje za určitý čas. HDP vyjadřuje absolutní hospodářskou činnost státu.

Tabulka č. 2 předkládá hodnoty nominálního HDP ve vybraných rozvojových regionech světa v roce 2016. Nejvyšší HDP vykazuje Asie a Oceánie, kde hodnota dosahuje 22 bilionů USD, což představuje 28,9% z celosvětového HDP. Nejnižší hodnotu vykazuje africký kontinent, kde HDP v roce 2016 vykazovalo hodnotu 2,2 bilionů USD. Afrika se na celosvětovém HDP podílí téměř 3 %. Druhé nejnižší HDP lze sledovat u zemí Latinské Ameriky a Karibiku, které vykazují HDP ve výši 5,8 bilionů USD (UNCTAD, 2017).

Tabulka 2: Nominální HDP ve vybraných regionech světa v roce 2016 (v USD)

Region	Miliardy USD	%
Afrika	2 238	2,9
Latinská Amerika a Karibik	5 870	7,7
Asie a Oceánie	22 136	28,9
Svět	76 349	100

Zdroj: Vlastní zpracování podle údajů z UNCTAD Handbook of statistics 2017

Z tabulky č. 3 sledujeme výši nominálního HDP ve vybraných regionech Afriky v roce 2016. Výše nominálního HDP východní Afriky, v roce 2016 bylo 310 miliard USD. Oproti tomu subsaharská Afrika vykazovala v témže roce HDP ve výši 1,5 bilionů USD. Lze sledovat, že region východní Afriky se na hodnotě HDP subsaharské Afriky podílí 20,5 % (WB, 2018a).

Tabulka 3: Nominální HDP ve vybraných regionech Afriky v roce 2016 (v USD)

Region	USD
Východní Afrika	310 267 776 864
Subsaharská Afrika	1 512 905 421 588,6

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

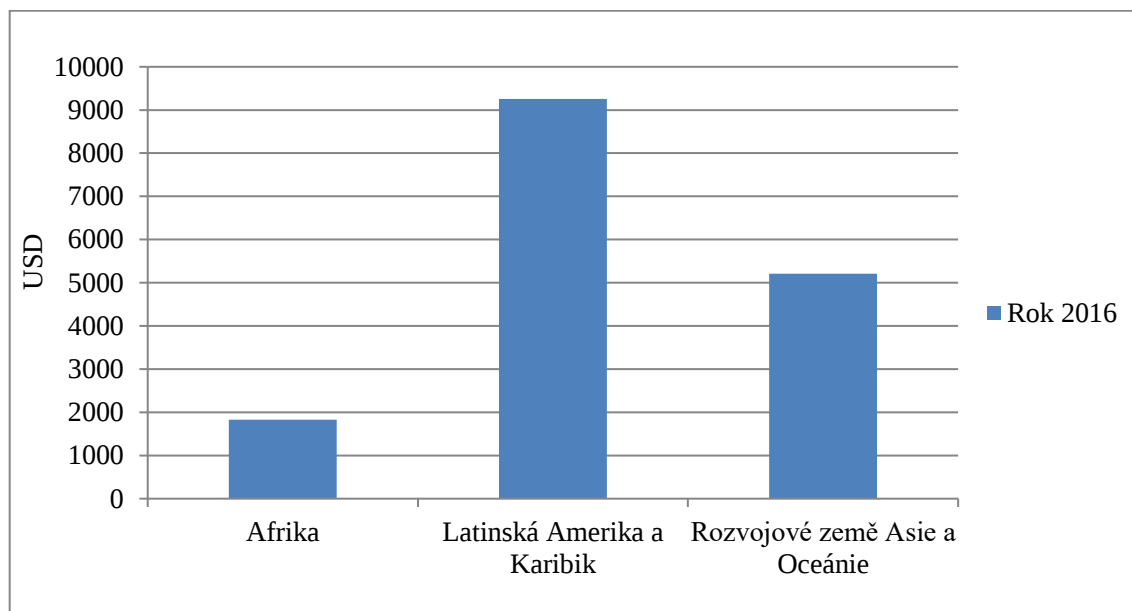
Dle dostupných dat nejvyšší nominální HDP v regionu východní Afriky dosahuje Etiopie, která v roce 2016 vykazovala HDP ve výši 72 miliard USD (WB, 2018a). Keňa dosahovala hodnoty 70,5 miliard USD a dále Tanzánie, která v roce 2016 vykazovala HDP ve výši 47 miliard USD (viz Příloha 1). Naopak nejnižší HDP vykazují Komory, kde v roce 2016 bylo HDP ve výši 616 milionů USD. V africkém regionu má nejvyšší HDP Nigérie s hodnotou 404 miliard USD, Egypt (332 miliard USD) a Jihoafrická republika (295 miliard USD) (viz Příloha 1).

5.2.2 Ekonomická úroveň

Oblast východní Afriky je hospodářsky velmi slabá, státy tohoto regionu vykazují nízký příjem HDP na obyvatele. Právě většina států východní Afriky patří mezi nejvíce zadlužené země světa (Heavily Indebted Poor Countries – HIPC). Ačkoli se zdá bezvýchodnost těchto států zcela zřejmá, dochází k určitému zlepšení a růst HDP sílí. Tento region vykazuje vysoké procento zemědělství na celkovém HDP.

Dle světové banky se světové ekonomiky rozdělují dle úrovně příjmu HDP na osobu. Rozlišuje ekonomiky s nízkým, nižším středním, vyšším středním a vysokým příjmem. Ekonomiky s nízkým příjmem vykazují HDP na osobu nižší než 1 045 USD. Ekonomiky s nižším středním příjmem vykazují HDP na osobu v rozmezí hodnot 1 045 – 4 125 USD, ekonomiky s vyšším středním příjmem vykazují hodnoty s HDP na osobu v rozmezí hodnot 4 126 – 12 746 USD. Ekonomiky s vysokými příjmy dosahují HDP na osobu ve výši 12 747 USD nebo více (WB, 2017). Celkem 31 zemí náleží k zemím, které vykazují nízký příjem. Z tohoto počtu je 13 států, které patří do východní Afriky (Burundi, Komory, Eritrea, Etiopie, Madagaskar, Malawi, Mosambik, Rwanda, Somálsko, Jižní Súdán, Uganda, Tanzánie, Zimbabwe).

Graf 4: Nominální HDP na osobu ve vybraných regionech světa v roce 2016 (V USD)

Zdroj: Vlastní zpracování podle údajů z UNCTAD Handbook of statistics 2017

Z grafu 4 lze sledovat postavení nominálního HDP na osobu afrického kontinentu v porovnání s vybranými regiony světa v roce 2016. Nominální HDP na osobu ve světě

činí 10 227 USD (UNCTAD, 2017). V rámci rozvojových zemí světa si nejlépe stojí Latinská Amerika a Karibik, které vykazují hodnotu HDP 9 256 USD na osobu. Rozvojové země Asie a Oceánie v roce 2016 dosahovaly hodnoty HDP 5 208 USD na osobu. Naopak nejnižší hodnotu HDP na osobu vykazoval africký kontinent, který v roce 2016 dosahoval hodnoty 1 829 USD na osobu (viz Příloha 1).

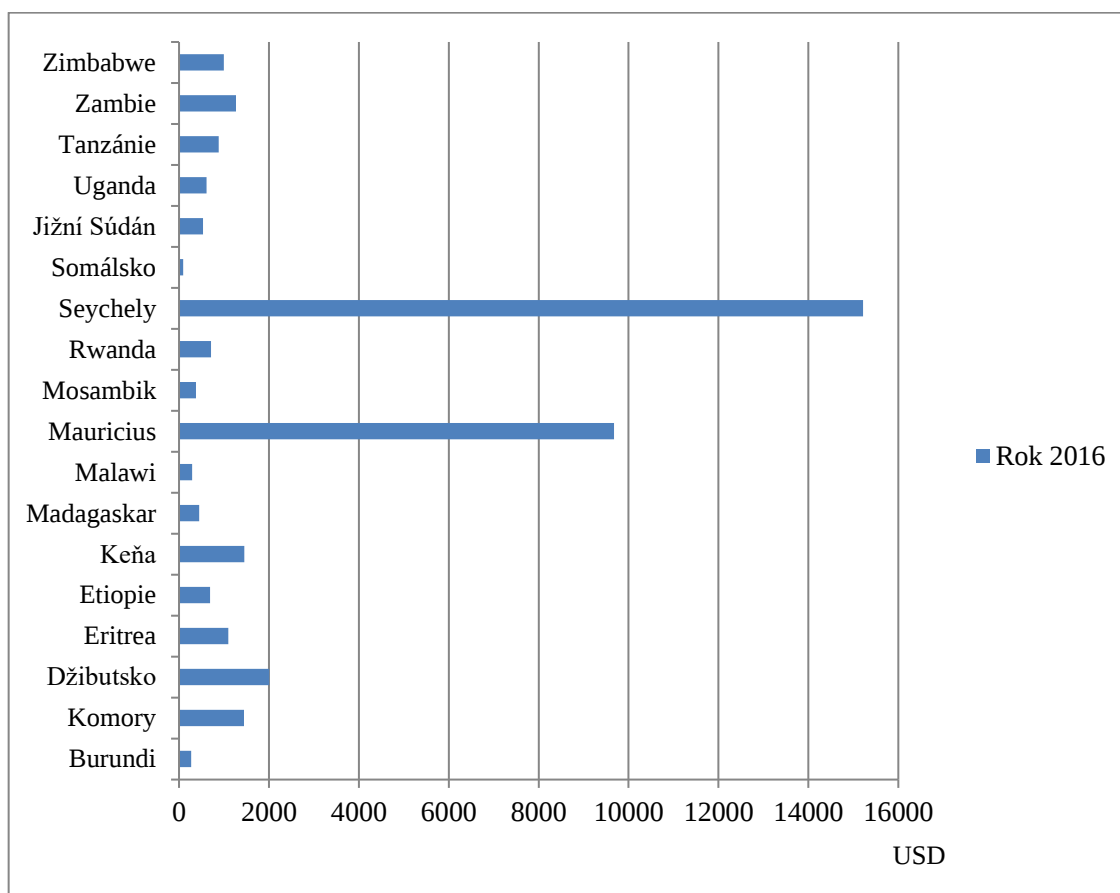
Tabulka 4: Nominální HDP na osobu v regionech Afriky v roce 2016

Region	USD
Východní Afrika	906
Střední Afrika	1 479
Severní Afrika	3 143
Jižní Afrika	5 029
Západní Afrika	1 627

Zdroj: Vlastní zpracování podle údajů z UNCTAD Handbook of statistics 2017

Tabulka č. 4 předkládá nominální HDP na osobu v regionech Afriky v roce 2016. Je patrné, že nejvyšší HDP na osobu v roce 2016 vykazovala jižní Afrika, s hodnotou 5 029 USD na osobu. Druhé nejvyšší HDP vykazovala severní Afrika, s hodnotou HDP na osobu 3 143 USD. Region západní Afriky v roce 2016 měl hodnotu HDP ve výši 1 627 USD na osobu. Nejnižší HDP na osobu vykazovala východní Afrika, kde HDP v roce 2016 činilo 906 USD (UNCTAD, 2017).

Graf 5: Nominální HDP na osobu v zemích východní Afriky v roce 2016 (v USD)

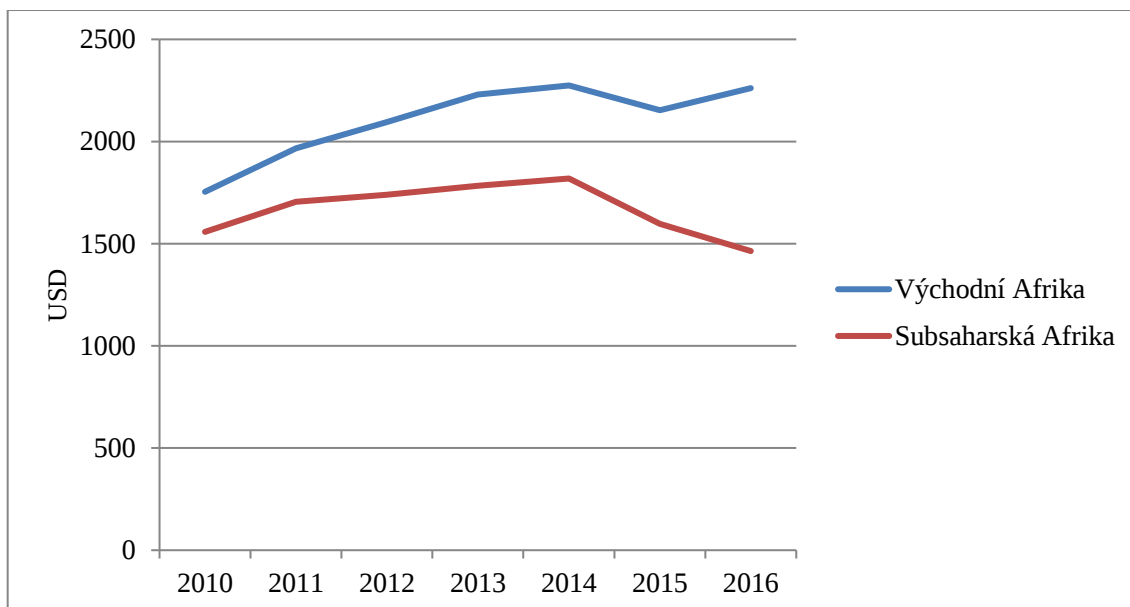
Zdroj: Vlastní zpracování podle údajů z UNSTATS

Mnoho států východní Afriky je řazeno do skupin ekonomik s nízkým příjmem, graf 5 předkládá nominální HDP na osobu v jednotlivých státech východní Afriky (UNSTATS, 2018). Výše nominálního HDP na osobu je ukazatelem, který udává směr životního standardu obyvatel. Nejnížší hodnotu vykazuje Somálsko, kde nominální HDP na osobu činí pouhých 92 USD. Burundi má HDP na osobu ve výši 273 USD a Malawi, kde HDP na osobu činí 294 USD. Nejvyšší HDP na osobu lze sledovat u Seychel, kde hodnota dosahuje 15 217 USD. Mauricius vykazuje druhou nejvyšší hodnotu HDP v zemích východní Afriky. Zde je výše HDP 9 679 USD na osobu (viz Příloha 1).

Na grafu 6 je znázorněn významný růst reálného HDP na osobu od roku 2010, kdy východní Afrika vykazovala hodnotu HDP 1 754,04 USD na osobu. V roce 2015 však pozorujeme, že vývoj HDP na osobu ve východní Africe klesl na hodnotu 2 154,01 USD. Nepatrný vzrůst je pak zaznamenán až v roce 2016, kdy reálné HDP na osobu dosahuje hodnoty 2 260,6 USD. Subsaharská Afrika vykazovala vzrůstající trend ve výši HDP na

osobu. V roce 2010 byla hodnota HDP 1 557,3 USD, v roce 2014 pak 1 819,2 USD na osobu (WB, 2018b). V roce 2015 a 2016 je zaznamenáno významné snížení HDP na osobu. Mezi lety 2014 – 2015 se HDP na osobu snížilo o 222,2 USD (viz Příloha 1).

Graf 6: Vývoj reálného HDP na osobu v zemích východní Afriky v letech 2010 – 2016 (USD/os)

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

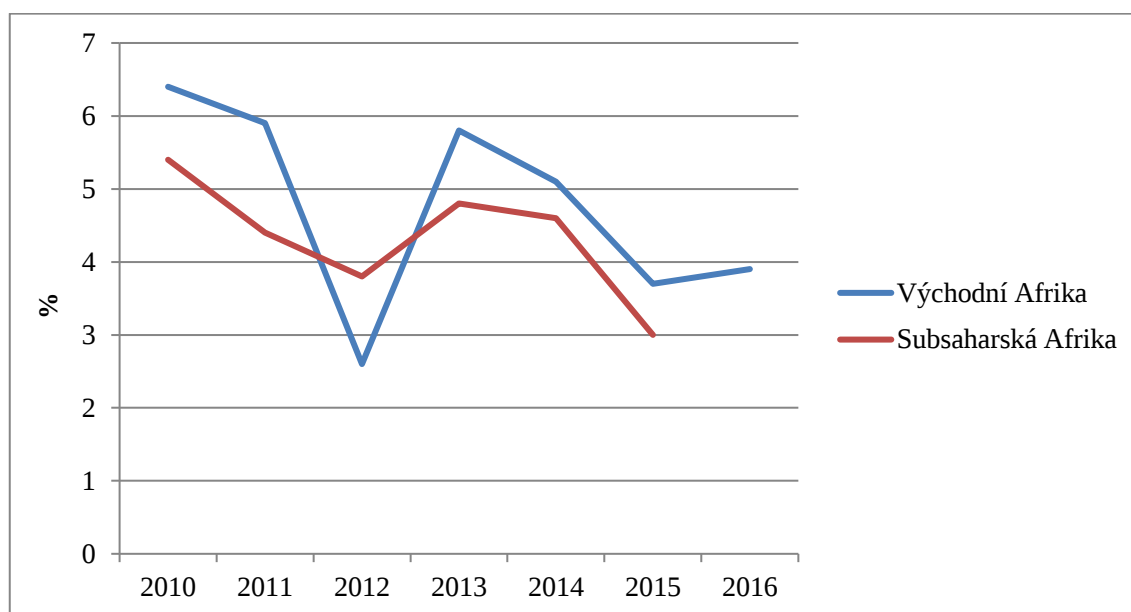
Země východní Afriky vykazovaly v roce 2016 v průměru hodnotu reálného HDP 2 260,6 USD na osobu, oproti tomu v roce 2010 dosahovalo reálné HDP na osobu 1 754,04 USD. Lze tedy konstatovat, že reálné HDP na osobu se v průměru let zvyšuje. Je ovšem nutné říci, že mezi zeměmi panují značné rozdíly. Například Etiopie a Keňa patří mezi státy, které vykazují nejvyšší roční nárůst reálného HDP na osobu. V roce 2010 Etiopie vykazovala HDP 341,3 USD na osobu, do roku 2016 došlo ke zvýšení HDP na 706,8 USD na osobu. Keňa v roce 2010 vykazovala HDP ve výši 967,3 USD na osobu, v roce 2016 došlo k nárůstu HDP na 1 455,4 USD na osobu. Oproti tomu Burundi vykazuje slabé reálné HDP na osobu, v roce 2010 dosahovalo HDP pouhých 231,2 USD na osobu, do roku 2016 došlo k mírnému zvýšení HDP na 285,7 USD na osobu (WB, 2018b). Subsaharská Afrika dosahovala hodnoty HDP na osobu 1 464,1 USD v roce 2016 (viz Příloha č. 1).

5.2.3 Ekonomický vývoj

Země afrického kontinentu v letech 1980 – 2000 stagnovaly a to se projevilo i zpomalením ekonomického růstu. Je tedy velmi pravděpodobné, že tento hospodářský vývoj dodnes způsobuje nízkou životní úroveň obyvatel, vysoký počet lidí, kteří trpí podvýživou a přetrvávající chudobu (WB, 2004).

Až počátkem 21. století se situace začala zlepšovat a HDP vykazuje sílící růst. Tempo růstu reálného HDP ekonomik východní Afriky dosahovalo v letech 2010 – 2016, v průměru 4,77% ročně. Nejvyšších hodnot růstu průměrného reálného HDP bylo dosaženo v roce 2010, kdy se HDP vyšplhalo až na 6,4%. Od téhož roku je zaznamenáno zpomalování růstu reálného HDP. Mezi lety 2012 a 2013 průměrné reálné HDP vzrostlo o více než dvojnásobek (viz Příloha 1).

Graf 7: Růst reálného HDP východní a subsaharské Afriky v letech 2010 – 2016 (v %)

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Graf 7 zobrazuje tempo růstu reálného HDP východní Afriky s porovnáním s průměrným růstem reálného HDP subsaharské Afriky v letech 2010 – 2016. Z grafu lze pozorovat značnou nesourodost. Významný pokles v roce 2012 zaznamenaly oba regiony. Ve východní Africe se tempo růstu HDP snížilo na 2,6% z 5,9% v roce 2011. Subsaharská Afrika v témže roce zaznamenala také pokles růstu HDP na hodnotu 3,8% z hodnoty 4,4% v roce 2011. V roce 2013 oba regiony zaznamenaly nárůst průměrného reálného HDP. Ve východní Africe roční průměrné tempo růstu HDP vzrostlo na 5,8%, v subsaharské Africe

na hodnotu 4,8% v roce 2013. Od roku 2014 – 2015 dochází ve východní Africe k trvalému poklesu růstu HDP až na hodnotu 3,7%. V roce 2016 je zaznamenán nízký nárůst na 3,9%. V subsaharské Africe dochází k poklesu tempa růstu HDP mezi lety 2013 - 2016. V roce 2016 tempo růstu je pouhých 1,2% (WB, 2018c).

Celý africký region má významný potenciál, který se zaměřuje na dynamický soukromý sektor, podnikatelské aktivity a oplývá obrovskými zdroji. Průměrný růst kontinentu se v příštích letech bude nadále zvyšovat, za předpokladu, že se obnoví ceny komodit.

Tabulka 5: Průměrné tempo růstu reálného HDP v zemích východní Afriky v letech 2010 – 2016 (v %)

Země/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Burundi	3,8	4,2	4,0	4,6	4,7	-3,9	-0,6
Komory	2,2	2,6	3,0	3,5	2,1	1,0	2,2
Džibutsko	3,5	4,5	4,8	5,0	6,0	6,5	-
Eritrea	-	-	-	-	-	-	-
Etiopie	12,6	11,2	8,6	10,6	10,3	10,4	7,6
Keňa	8,4	6,1	4,6	5,9	5,4	5,7	5,8
Madagaskar	0,3	1,5	3,0	2,3	3,3	3,1	4,2
Malawi	6,9	4,9	1,9	5,2	5,7	2,8	2,5
Mauricius	4,4	4,1	3,5	3,4	3,7	3,5	3,8
Mosambik	6,7	7,1	7,2	7,1	7,4	6,6	3,8
Rwanda	7,3	7,8	8,8	4,7	7,6	8,9	5,9
Seychely	6,0	7,9	6,6	6,0	3,3	3,5	4,5
Somálsko	-	-	-	-	-	-	-
Jižní Súdán	5,5	-4,6	-46,1	13,1	3,4	-6,3	-
Uganda	5,6	9,4	3,8	3,6	5,1	5,2	4,7
Tanzánie	6,4	7,9	5,1	7,3	7,0	7,0	7,0
Zambie	10,3	5,6	7,6	5,1	4,7	2,9	3,6
Zimbabwe	12,6	15,4	14,8	5,5	2,1	1,7	0,6

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Z tabulky č. 5 sledujeme ekonomický růst průměrného reálného HDP v jednotlivých zemích východní Afriky, kde panují značné rozdíly. Nejvyšší tempo růstu HDP vykazovala v roce 2016 Etiopie, kde tempo růstu dosáhlo 7,6%. Dalšími zeměmi

s vysokým tempem růstu HDP je Tanzánie, která v témže roce vykazovala 7% tempo růstu a Džibutsko, které v roce 2015 dosahovalo hodnoty 6,5%. Mezi země východní Afriky s nejnižším tempem růstu HDP řadíme Burundi. Tuto zemi zasáhla v roce 2014 – 2015 krize, která přinesla výrazné snížení reálného HDP. Komory, Malawi a Zimbabwe v roce 2016 nepřesahují hodnoty růstu reálného HDP 3%. Data Eritrey a Somálska nejsou dostupná. Data Jižního Súdánu a Džibutska nejsou dostupná pro rok 2016 (WB, 2018c).

Jak již bylo zmíněno výše, země s nejnižším tempem růstu reálného HDP je Burundi. Tempo růstu reálného HDP v roce 2010 dosahovalo 3,8%, v průběhu let se však ekonomický růst snižoval a v roce 2015 dosahoval -3,9%, v roce 2016 bylo tempo růstu reálného HDP -0,6%. Socio-politická krize, která v tomto státě probíhala od roku 2015, způsobila prudký pokles v ekonomické aktivitě a zhoršení životních podmínek obyvatelstva. Nejvíce postiženým sektorem byl cestovní ruch a výrazně se omezila výstavba infrastruktury (AfDB, 2017).

V roce 2016 ekonomický růst Zimbabwe zaznamenal změnu mezi lety 2015 – 2016. V roce 2015 byla hodnota 1,7%, v roce 2016 pak 0,6%. V roce 2017 by mělo reálné HDP vzrůst o 1,3%, především v oblasti zemědělství, cestovního ruchu, výroby, stavebnictví a ve finančním sektoru. Na vývozu v roce 2016 dominovaly především minerály (zlato, nikl, platina a diamanty) a tabák. Právě tabák zůstává hlavním zdrojem příjmů. V roce 2016 byly zaznamenány tržby ve výši 586,4 milionů USD z této komodity. Hlavní exportní destinace jsou Jižní Afrika, Spojené arabské emiráty, Mosambik, Botswana a Zambie. Hospodářství zaznamenalo nedostatek peněžních prostředků v důsledku fiskálních příjmů, nedostatečné výkonnosti, klesajícímu přílivu kapitálu a příjmů z vývozu, vysokému fiskálnímu deficitu a zadluženosti (AfDB, 2017).

Komory dosáhly v roce 2016 hospodářského růstu na úrovni 2,2%. Oproti roku 2015 můžeme sledovat více než dvojnásobný nárůst. Do roku 2018 by měla země dosáhnout výše 4,1%, především díky úsilí nové vlády, která si klade za cíl vyřešit řízení veřejných financí. Průmyslové odvětví je hlavním motorem růstu Komor. Mezi nejdynamičtější subsektory patří rybolov, energetika, informační a komunikační technologie (AfDB, 2017).

Zemí, která vykazuje nejvyšší reálné HDP, je Etiopie. Od roku 2013 byl sledován ekonomický růst na úrovni 10% a až mezi lety 2015 – 2016 došlo ke snížení. Zemědělství bylo negativně ovlivněno velkým suchem, které způsobil klimatický jev El Niño. V roce 2016 vykazovala Etiopie tempo růstu reálného HDP 7,6% (AfDB, 2017).

Druhé nejvyšší tempo růstu reálného HDP v regionu východní Afriky vykazuje Tanzánie. Růst HDP v roce 2016 byl na úrovni 7% a do budoucích let se předpokládá konstatní vývoj. Hospodářství Tanzánie je považováno za jedno z nejlepších a nejstabilnějších v Africe. Země má silný průmysl, stavebnictví, služby a komunikační odvětví. Hlavní silné stránky Tanzánie jsou oblasti bezpečnosti, právního státu, národní bezpečnosti a lidských práv.

Džibutsko vykazuje vysoké průměrné tempo růstu reálného HDP. Od roku 2010 sledujeme neustálé zvyšování tempa růstu reálného HDP, kdy v roce 2010 dosahovalo 3,5% a v roce 2015 již 6,5%. V roce 2018 se předpokládá nárůst na 6,8%. Džibutsko zaznamenalo ekonomickou expanzi, která udržovala tempo růstu reálného HDP více než 5% po dobu 3 let (AfDB, 2017).

5.3 Zemědělství

Celková rozloha pevniny v roce 2015 činila 13 milionu hektarů, z toho téměř 5 milionů tvořila zemědělská půda, která se podílela na 37,43% z celkové rozlohy. Z tabulky č. 6 dále vyplývá, že v roce 2015 byla orná půda ve světě tvořena 1,4 miliardami hektarů, což je téměř 11% z celkové světové pevniny. Africký kontinent zaujímal téměř 3 miliardy hektarů z celkové rozlohy, z toho zemědělská půda tvořila 1,1 miliardy hektarů a orná půda 235 milionů hektarů. Zemědělská půda Afriky zaujímá 38,21% z celkové rozlohy afrického kontinentu. Nejvyšší procentuální zastoupení zemědělské půdy k celkové rozloze zaujímá Asie, zde tvoří zemědělská půda 53,6%. Dále Oceánie, kde 379 milionů hektarů zemědělské půdy představuje 44,7% z celkové rozlohy (FAOSTAT, 2018a).

Tabulka 6: Celková rozloha, zemědělská a orná půda v hlavních světových oblastech v roce 2015

Region/ položka	Orná půda		Zemědělská půda		Celková rozloha
	Procentuál- ní podíl na celkové rozloze (%)	Hektary	Procentuál- ní podíl na celkové rozloze (%)	Hektary	Hektary
Svět	10,96	1 425 918 000	37,43	4 868 989 000	13 008 983 000
Afrika	7,93	235 169 000	38,21	1 132 833 000	2 964 920 000
Amerika	9,57	371 369 000	31,59	1 225 142 000	3 878 860 000
Asie	15,97	495 618 000	53,64	1 664 452 000	3 103 223 000
Evropa	12,49	276 491 000	21,11	467 209 000	2 213 324 000
Oceánie	5,57	47 270 000	44,7	379 351 000	848 654 000

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů z databáze FAOSTAT

Z tabulky č. 7 je patrné, že Africký kontinent má celosvětově nejvyšší nominální hrubou přidanou hodnotu v oblasti zemědělství. V roce 2005 tato hodnota dosahovala 14,8%, do roku 2015 se tato hodnota zvýšila na 16%. Ve srovnání s ostatními regiony, Latinská Amerika a Karibik dosahovala hodnoty 5,4% v oblasti zemědělství za rok 2015, Asie a Oceánie v témže roce a sektoru dosahovala 9,1%. Latinská Amerika a Karibik mají nejvyšší přidanou hodnotu v oblasti služeb, které v roce 2005 činily 59,8%, do roku 2015 se podíl zvýšil na 64,7% (UNCTAD, 2017).

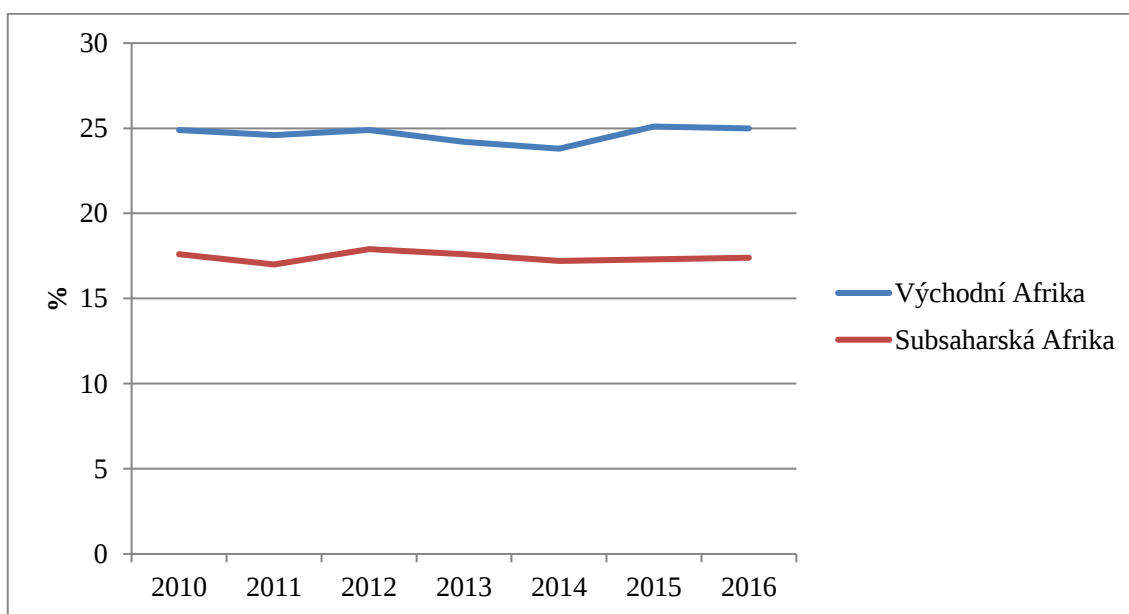
Tabulka 7: Nominální hrubá přidaná hodnota podle ekonomické aktivity ve vybraných rozvojových regionech (%)

Region	Rok	Zemědělství	Průmysl	Služby
Svět	2005	3,3	28,6	68
	2015	4,4	28,4	67,2
Afrika	2005	14,8	35,2	50,0
	2015	16,0	30,0	54,0
Latinská Amerika a Karibik	2005	5,4	34,8	59,8
	2015	5,4	29,9	64,7
Asie a Oceánie	2005	9,7	41,1	49,1
	2015	9,1	38,2	52,7

Zdroj: Vlastní zpracování podle údajů z UNCTAD Handbook of statistics 2017

Zemědělství představuje nejdůležitější sektor afrického hospodářství, ve kterém pracuje většina ekonomicky aktivního obyvatelstva. V zemích východní Afriky se značně podílí zemědělství na tvorbě HDP. Z grafu 8 lze konstatovat, že v regionu východní Afriky, se průměrný podíl zemědělství na reálném HDP pohybuje okolo 25%. I zde však existují významné rozdíly mezi jednotlivými zeměmi regionu. Nejvíce se zemědělství podílí na tvorbě reálného HDP v Burundi, kde podíl zemědělství v roce 2016 dosahuje téměř 40%. Další zemí, která má vysoký podíl zemědělství na reálném HDP je Etiopie, kde zemědělství dosahuje 37,2% v témže roce. Naopak nejnižší podíl vykazuje Mauricius, který v roce 2016 vykazoval 3,6% zemědělství na tvorbě reálného HDP (WB, 2018d). V celé subsaharské Africe je průměrný podíl zemědělství na tvorbě HDP 17,7% (viz Příloha č. 1).

Graf 8: Podíl zemědělství na reálném HDP ve východní a subsaharské Africe v letech 2010 – 2016 (%)

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Z tabulky č. 8 lze vyčíslit celkovou rozlohu, zemědělskou půdu a ornou půdu v jednotlivých regionech afrického kontinentu v roce 2015. Největším regionem Afriky je severní Afrika s 383 miliony hektary, avšak procentuální podíl zemědělské půdy na celkové rozloze je nejnižší (20,82%). Nejvyšší podíl zemědělské půdy v roce 2015 byl v jižní Africe (62,31%) a ve východní Africe (56,33%). Orná půda se ve východní Africe podílí na celkové rozloze téměř 11%, což je 2x více než v jižní Africe (5,34%) a severní Africe (5,12%). Nejvyšší podíl orné půdy na celkové rozloze zaujímá západní Afrika, kdy

v roce 2015 byl procentuální podíl 14%, rozloha orné půdy činila 85 milionů hektarů (FAOSTAT, 2018a).

Tabulka 8: Celková rozloha, zemědělská a orná půda v regionech Afriky v roce 2015

Region/položka	Orná půda		Zemědělská půda		Celková rozloha
	Procentuální podíl na celkové rozloze (%)	Hektary	Procentuální podíl na celkové rozloze (%)	Hektary	Hektary
Východní Afrika	10,96	66 394 000	56,33	341 220 000	605 726 000
Střední Afrika	3,99	25 903 000	25,59	166 274 000	649 682 000
Jižní Afrika	5,34	14 146 000	62,31	165 150 000	265 067 000
Západní Afrika	14,15	85 789 000	47,11	285 707 000	606 406 000
Severní Afrika	5,12	42 935 000	20,82	174 481 000	838 039 000

Zdroj: Vlastní zpracování na základě údajů z databáze FAOSTAT

Technologie, využívané v oblasti zemědělství, jsou v regionu východní Afriky základní, z tohoto důvodu zde panuje nejnižší produktivita na hektar a zemědělce na světě. Jsou však oblasti, které díky vyšším a pravidelným srážkám disponují vyšší produktivitou. Zde však rozvoj zemědělství omezují nedostatečné znalosti, nepostačující financování a omezený trh. Právě v těchto oblastech žije většina zemědělců na pokraji živobytí a kvůli omezenému přístupu k půdě, mají nedostatečnou zásobu potravin. V Etiopii disponuje až 40% domácností půdou menší než 0,5 ha půdy. V zemích Afrického rohu se zavlažuje pouze 6% plochy a méně než 1% obdělávané půdy (FAO, 2000). Moderní agrotechnika se používá pouze na plantážích, které vznikly v období kolonialismu (Kuna, 2004).

Celkové postavení východní Afriky na mezinárodních trzích je velmi slabé. Ve východní Africe převažuje rostlinná výroba, pěstují se zde převážně banány, kukuřice, rýže, maniok, batáty, proso ad. Zemědělský systém je spíše extenzivní než intenzivní (Reid, 2011). Rostlinná výroba je často zatěžována suchem, povodněmi, erozí půdy či nálety sarančat (Kuna, 2004).

Živočišná výroba je méně rozvinutá a má druhořadé postavení. V celém regionu afrického kontinentu chybí moderní plemenářství a kvalitní veterinární péče. Limitujícím faktorem je obživa dobytka, v tomto regionu převažují nekvalitní a neudržované pastviny (Kuna, 2004). Živočišná výroba se vyznačuje malou efektivitou a nízkou úrovní. Nejvíce

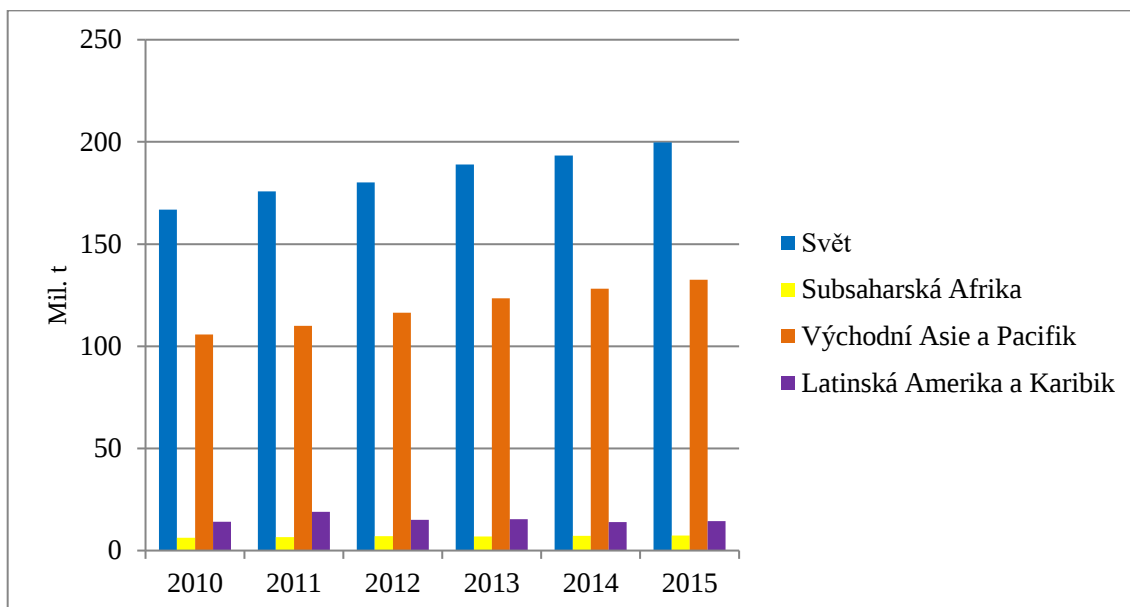
se chová skot, jedná se o nešlechtěné druhy, které mají menší dojivost a nižší jateční váhu (Šerý, 2013). Produkty, které se zpracují z živočišné výroby, se téměř nevyvážejí. Dobytek se často chová za účelem směnného obchodu, nebo představuje prestiž majitele. Nejvyšší stavy skotu v Africe má Etiopie (Kuna, 2016). Dlouhotrvající a opakují se konflikty ve východní Africe, především v Etiopii, Keni a Ugandě, donutily místní obyvatelstvo soustředit svá hospodářská zvířata na omezené území, což vede k degradaci půdy. Často se v těchto oblastech stává, že malé území se stává domovem pro lidi i zvířata, avšak potravy a vody je zde nedostatek (FAO, 2017).

Oblast východní Afriky je velmi bohatá na velké množství druhů rostlin a živočichů, které jsou však ohrožovány ilegálním lovem. Další hrozbou pro místní obyvatelstvo a dobytek je hojné rozmnožování hmyzu, kterému se v tropickém podnebí obzvláště daří. Hmyz v této oblasti však přenáší nemoci, například spavou nemoc či malárii.

Nejmodernější rybolov je v Jihoafrické republice, která využívá rybnatost šelfových moří na jihu kontinentu. K důležitým rybolovným oblastem patří i šelfové vody severně nad Madagaskarem. Významný rybolov se ve vnitrozemských oblastech realizuje v okolí velkých jezer, řek a uměle vybudovaných přehrad, často se provádí pouze primitivními prostředky.

Graf 9 představuje celkovou produkci rybolovu v různých regionech světa. Jsou obsaženy vodní, rostlinné a živočišné zdroje, které byly vyloveny pro komerční, průmyslové, rekreační a stravovací účely. Celosvětová produkce se v roce 2010 blížila hranici 167 milionů tun, z čehož subsaharská Afrika vylovila 6,3 milionů tun. V roce 2015 již hodnota celosvětového rybolovu vzrostla na téměř 200 milionů tun. Největší produkce rybolovu dosahuje východní Asie a Pacifik, kde v roce 2015 bylo vyloveno 132,6 milionů tun. Oproti tomu subsaharská Afrika, Latinská Amerika a Karibik dosahují podstatně menších hodnot. V roce 2010 byla hodnota Latinské Ameriky a Karibiku 14,1 milionů tun, do roku 2015 se hodnota zvýšila o 0,3 milionů tun. Subsaharská Afrika vykazuje nejnižší hodnoty produkce rybolovu z vodních zdrojů. V roce 2010 zde bylo vyloveno 6,3 milionů tun, v roce 2015 se hodnota zvýšila na 7,4 milionů tun (WB, 2018e). Uganda a Tanzánie jsou předními zeměmi rybolu v oblasti velkých jezer. Nejvyšší produkce je v Maroku, Jižní Africe, Senegal, Ghaně a Nigérii.

Graf 9: Celková produkce rybolovu (vodní, rostlinné a živočišné zdroje) ve vybraných regionech světa v letech 2010 - 2015 (v mil. tun)

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

5.4 Průmysl

Je považován za sekundární sektor hospodářství. Afrika má značné bohatství nerostných zdrojů, dominantní postavení má kontinent v těžbě diamantů, v produkci platiny a má vedoucí postavení v těžbě zlata (Kuna, 2004). V posledních dvou desetiletích se na africkém kontinentu rozvíjí ropný sektor natolik zásadním tempem, že jej lze považovat za významný geopolitický faktor, který má vliv na utváření globální politiky. Právě ropný průmysl je nejvíce rozvíjejícím se odvětvím průmyslu v subsaharské Africe. V subsaharské Africe lze lokalizovat dvě zásadní oblasti, které oplývají ropným bohatstvím. První je především v oblasti Guinejského zálivu, kam patří významní producenti ropy jako Nigérie, Kamerun, Gabon, Kongo, Angola, Rovnicková Guinea a v blízké budoucnosti se sem zařadí i Princův ostrov a Svatý Tomáš. Druhou oblastí je region severovýchodní Afriky, zahrnující těžební oblasti v Súdánu a Čadu (Záhořík, 2010). Průmysl v mnoha státech je tedy orientován hlavně na těžbu nerostných surovin. Region východní Afriky je bohatý na ložiska mědi, která se nachází v severní části Zambie. Dále se v této oblasti těží manganové rudy.

Rozšířen je zpracovatelský průmysl, který napomáhá k úpravám zemědělských produktů. Není však velmi výkonný, zprostředkovává pouze 1,5% světové produkce. Mohou za to nízké investiční možnosti, slabá energetická základna a nízká kvalifikace

pracovních sil, omezený vnitřní trh a nedostatek investic (Kuna, 2004). Zpracovatelský průmysl je zaměřen především na domácí trhy.

Průmysl v zemích afrického kontinentu není zaměřen pouze na těžbu nerostných surovin, ale také se snaží rozvíjet elektrickou energii. Příkladem energetického růstu je Etiopie, která za pomoci čínských i evropských investic buduje síť hydroelektráren, které jsou logickým vyústěním plánů na zvýšení energetické soběstačnosti a zabezpečení exportu do sousedních zemí (Záhořík, 2010).

5.5 Doprava

Achillovou patou africké ekonomiky je dopravní infrastruktura, jejíž základ byl položen v koloniálním období. Hlavním cílem bylo propojení míst těžby ve vnitrozemí s výchozími místy exportu z kontinentu. Síť infrastruktury, která vznikla v koloniálním období, je základem podoby dnešní infrastruktury. Oblast Rohu Afriky se těšila již během kolonialismu značné důležitosti vzhledem ke strategické poloze, umožňující evropským mocnostem dohled nad mezinárodním obchodem z Indického oceánu do Rudého moře (Záhořík, 2010).

Na větší části kontinentu chybí odvětvově i územně vyvážený dopravní systém. Moderní a spolehlivá doprava se týká pouze metropolí. Překážkou rozvoje dopravy v Africe je zejména vysoká investiční nákladnost a fyzicko-geografické podmínky.

Pro většinu afrických států zůstává hlavní formou přepravy automobilová doprava. Výstavba silnic a otázka sjízdnosti je problém především v období dešťů. Na provoz silnic se zde vynakládají vysoké náklady, zabránit zaplavování silnic mají betonové hráze, které se budují při okraji silnic.

V 60. letech vznikla letecká společnost East African Airways, která byla zformována za spoluúčasti tří států východní Afriky (Keňa, Tanzánie, Uganda). Byla vybavena nejmodernějšími proudovými stroji britské výroby a provozující linky nejen po Africe, ale také do Evropy, USA a Japonska. Tato společnost však zanikla v polovině 70. let po roztržce mezi Ugandou a Tanzánií. Nejvýznamnějšími současnými aeroliniemi jsou jihoafrická South African Airways, Ethiopian Airways, aerolinie severní Afriky a Kenya Airways. Primárně na přepravu rekreantů se zaměřují Air Mauritius a Air Seychelles (Kuna, 2004).

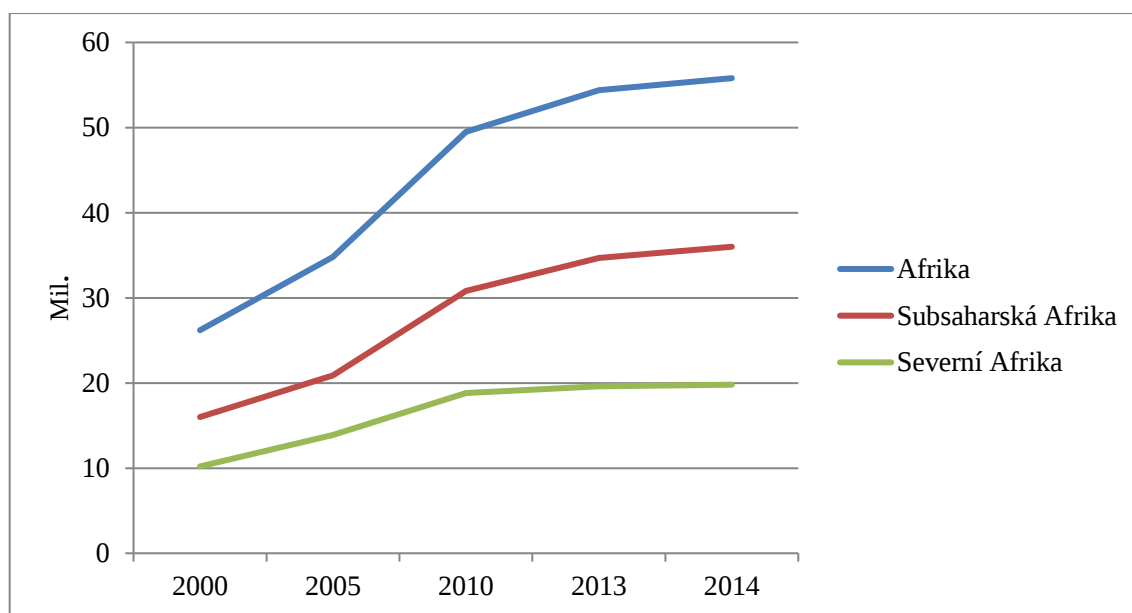
Rozvoj infrastruktury zahrnuje stavbu důležitých komunikací spojujících významná obchodní centra, rekonstrukce železnic, nebo výstavbu a rekonstrukci letišť pro vnitrostátní a mezinárodní dopravu (Záhořík, 2010).

5.6 Cestovní ruch

Velmi slibně se rozvíjejícím sektorem je oblast cestovního ruchu. Představuje jeden z nejvýznamnějších zdrojů příjmů afrických ekonomik. Afrika láká mnoho cestovatelů svými přírodními, kulturními krásami a svou bohatou historií. Rozvoj cestovního ruchu však naráží na problém s nedostatečnou infrastrukturou a selhávajícím marketingem. Dalším vlivným faktorem je bezpečnostní situace mnoha regionů, proto nejnavštěvovanějším regionem zůstává severní Afrika, kde se projevuje silná regionální vazba na Evropu. Ve východní Africe je největší nárůst cestovního ruchu patrný v Keni a Tanzánii (Šerý, 2013).

Země východní Afriky lákají turisty zejména národními parky. V Keni je nejnavštěvovanější přírodní rezervace Tsavo, v Tanzánii pak národní park Serengeti. Dalším významným lákadlem jsou Viktoriiny vodopády na řece Zambezi. Nejvíce se však rozvíjí turismus na ostrovech v Indickém oceánu, turisté si nejvíce oblíbili ostrovy Mauricius, Madagaskar a Seychely (Kuna, 2004).

Graf 10: Množství zahraničních turistů, přijíždějících do Afriky v letech 2000 – 2014 (v mil.)

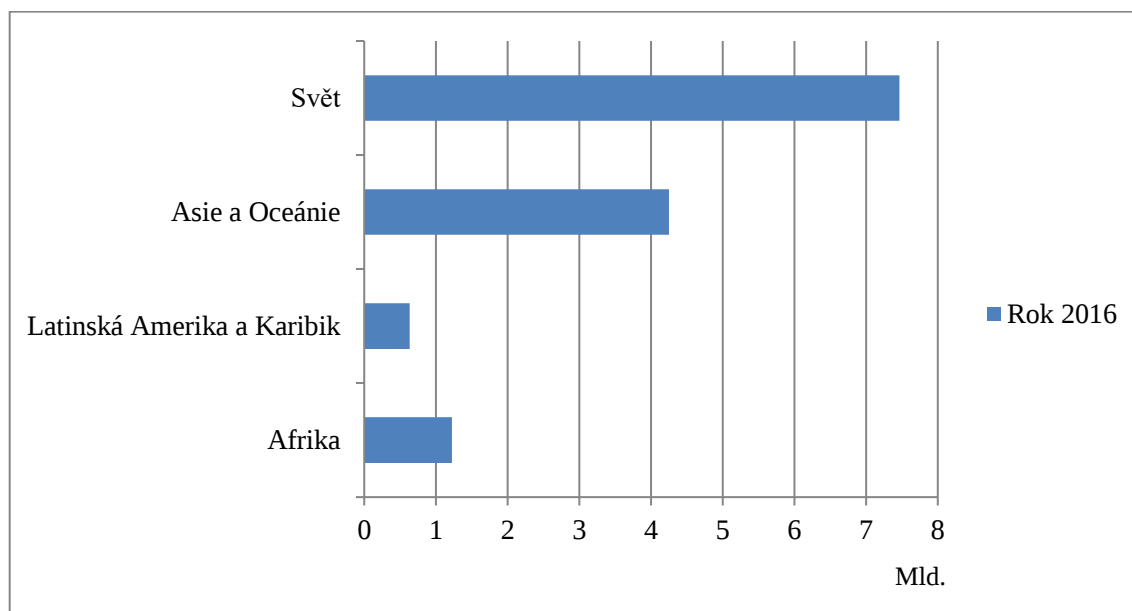
Zdroj: Vlastní zpracování podle údajů z UNWTO

Graf 10 překládá množství zahraničních turistů přijíždějících do Afriky v letech 2000 – 2014. Od roku 2000 lze pozorovat nárůst zahraničních turistů, kteří navštívili Afriku. Zatímco v roce 2000 přijelo do Afriky 26,2 milionů turistů, v roce 2014 navštívilo africký kontinent 55,8 milionů turistů (UNWTO, 2015). V roce 2014 subsaharskou Afriku navštívilo 36 milionů turistů. Významnější pokrok je sledován v zemích subsaharské Afriky, severní Afrika v posledních letech v počtu turistů mírně stagnuje. Nárůst počtu turistů v Africe jako celku se zvýšil o 29,5% od roku 2000 do roku 2014. V subsaharské Africe byl zaznamenán nárůst o 19,9%, zatímco severní Afrika zaznamenala nárůst o pouhých 9,6% (viz Příloha 1).

5.7 Demografická situace

Graf 11 přibližuje demografickou situaci ve vybraných regionech světa v roce 2016. Celosvětová populace dosáhla v daném roce hodnoty 7,5 miliard. Asie a Oceánie dosáhly v roce 2016 hodnoty 4,3 miliard osob, s roční mírou růstu 1% (viz Příloha 1). Africký kontinent vykazuje roční míru růstu 2,5%, s celkovou populací v témže roce 1,2 miliardy osob (UNCTAD, 2017).

Graf 11: Celková populace ve vybraných regionech světa v roce 2016 (v mld.)

Zdroj: Vlastní zpracování podle údajů z UNCTAD Handbook of statistics 2017

Obecně lze říci, že počet obyvatel v jednotlivých regionech Afriky stále roste a zvyšuje se i podíl obyvatel, kteří žijí ve městech. Z tabulky č. 9 lze pozorovat, že nejvyšší počet obyvatel na africkém kontinentu v roce 2015 vykazuje východní Afrika, kde v témže

roce bylo 393 milionů obyvatel. Ve východní Africe v roce 1990 bylo 191 milionů obyvatel, v roce 2015 se počet obyvatel více než zdvojnásobil. Dalším regionem, kde počet obyvatel v letech 1990 – 2015 téměř dvojnásobně vzrostl, je střední Afrika. Zde v roce 2015 žilo téměř 152 milionů obyvatel. V letech 1990 – 2015 měla nejméně obyvatel jižní Afrika, kde lze sledovat nejnižší nárůst obyvatel. V tomto regionu se v letech 1990 – 2015 počet obyvatel zvýšil o 20,5 milionu.

Nejmenší podíl populace, žijící ve městech, nalezneme ve východní Africe. V roce 1990 žilo ve městech 17,9% z celkové populace, v roce 2015 se podíl zvýšil na 25,4%. V roce 2015 žila ve městech polovina populace severní Afriky. V jižní Africe, v roce 2015, tvořila městská populace 60,4% (UNCTAD, 2016).

Tabulka 9: Celková populace a stupeň urbanizace v regionech Afriky v letech 1990 – 2015

Region	Populace (tis.)				Městská populace (%)			
	1990	2000	2010	2015	1990	2000	2010	2015
Východní Afrika	191 764	151 793	331 647	393 376	17,9	20,5	23,5	25,4
Střední Afrika	70 886	96 113	130 598	151 952	31,8	35,9	39,7	41,5
Severní Afrika	145 879	178 584	213 773	223 892	44,4	46,5	48	50,1
Jižní Afrika	42 049	51 451	59 067	62 634	48,8	53,8	58,9	60,4
Západní Afrika	180 331	235 235	307 982	353 224	30,1	34,5	41,2	44,6

Zdroj: Vlastní zpracování podle údajů z UNCTAD Handbook of statistics 2016

Tabulka č. 10 předkládá počet obyvatel v jednotlivých zemích východní Afriky, data Eritrey nejsou k dispozici. Dle dostupných dat je zemí s největším počtem obyvatel v letech 2013 - 2016 Etiopie, která v roce 2016 měla 102 milionů obyvatel. Po Etiopii následuje Tanzánie, s 55 miliony obyvateli v roce 2016. Dále pak Keňa, kde v roce 2016 žilo 48 milionů obyvatel. Nejmenší počet obyvatel v letech 2013 – 2016 mají Seychely. V roce 2016 zde žilo téměř 95 tisíc obyvatel (WB, 2018f).

Tabulka 10: Celková populace v zemích východní Afriky v letech 2013 – 2016

Země/rok	2013	2015	2016
Burundi	9 600 186	10 199 270	10 524 117
Komory	741 500	777 424	795 601
Džibutsko	894 688	927 414	942 333
Eritrea	-	-	-
Etiopie	94 887 724	99 873 033	102 403 196
Keňa	44 826 849	47 236 259	48 461 567
Madagaskar	22 961 146	24 234 088	24 894 551
Malawi	16 577 147	17 573 607	18 091 575
Mauricius	1 258 653	1 262 605	1 263 473
Mosambik	26 434 372	28 010 691	28 829 476
Rwanda	11 065 151	11 629 553	11 917 508
Seychely	89 949	93 419	94 677
Somálsko	13 132 349	13 908 129	14 317 996
Jižní Súdán	11 177 490	11 882 136	12 230 730
Uganda	37 553 726	40 144 870	41 487 965
Tanzánie	50 636 595	53 879 957	55 572 201
Zambie	15 153 210	16 100 587	16 591 390
Zimbabwe	15 054 506	15 777 451	16 150 362

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

6 Současná situace podvýživy

Afrika je dlouhodobě chápána jako kontinent zmítaný válkami, nemocemi, hladomorem a jinými problémy, se kterými si sama neumí poradit. Válečné konflikty mohou ovlivňovat dostupnost jídla, způsobit ekonomické problémy dané země, narušit zaměstnanost, mohou ovlivnit zdravotní péči a životní prostředí. Mohou také narušit potravní systémy a trhy, což může vést ke zvýšení cen potravin a tím snížení kupní síly domácností. Za posledních deset let počet násilných konfliktů výrazně vzrostl a zasáhl především venkovské komunity.

FAO uvádí, že v roce 2016 se počet chronicky podvyživených osob na světě zvýšil na 815 milionů, ze 777 milionů v roce 2015. Nedávné zvýšení počtu hladovějících vede k velkým obavám a představuje významnou roli pro celosvětové snahy o ukončení potravinového problému. Zatím není jasné, zda toto zvýšení představuje zvyšující se trend v počtu lidí, kteří trpí chronickou podvýživou, nebo se jedná pouze o přechodnou situaci. Dle FAO byl hladomor vyhlášen pouze v Jižním Súdánu, ale krizová situace v oblasti potravinové nejistoty, která může vést k hladomoru, hrozí v Nigérii, Somálsku a Jemenu (FAO, 2017).

The State of Food Insecurity in the World (2017) uvádí, že navzdory výraznému populačnímu růstu, podíl chronicky podvyživených osob na světě poklesl z 14,7% v roce 2000 na 10,7% v roce 2014. Tato míra však v poslední době výrazně zpomalila. Nejvíce znepokojivé jsou hodnoty z roku 2016, kdy je zaznamenáno zvýšení podílu chronicky podvyživeného obyvatelstva. Z celkové populace je 11% obyvatelstva trpějící chronickou podvýživou (viz Příloha 1).

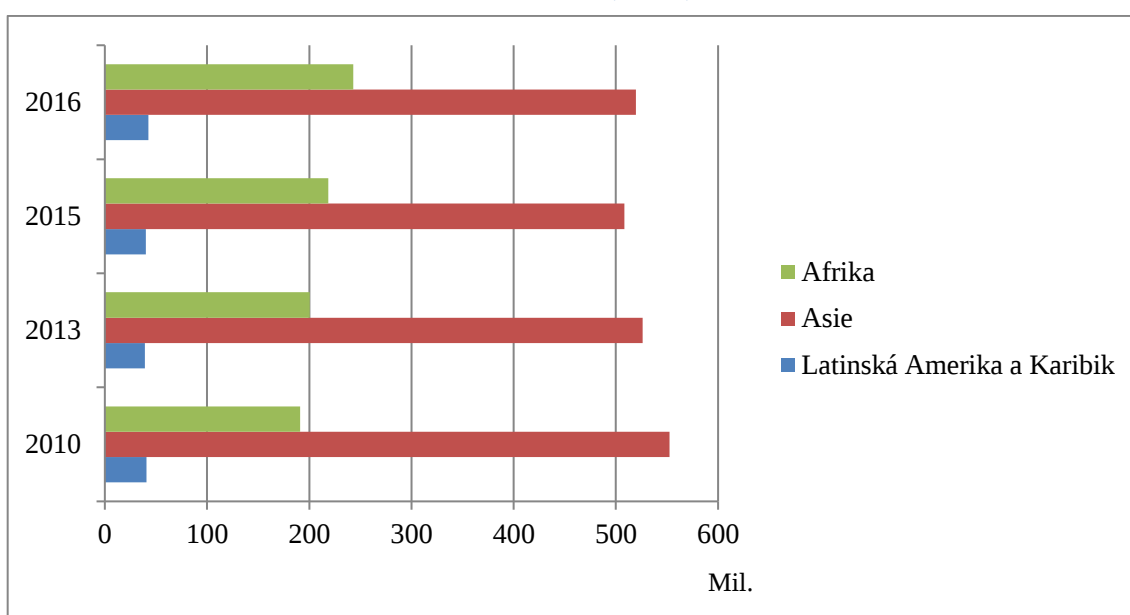
6.1 Stav podvýživy celosvětově

Ačkoli rozvojové země dosahují značného pokroku, zůstávají propastné rozdíly mezi jednotlivými regiony. Především Africe se nedaří úspěšně snižovat počty chronicky podvyživených. Příčinou negativního vývoje mohou být časté přírodní katastrofy a konflikty, které sužují především subsaharskou Afriku.

Graf 12 poukazuje na vývoj počtu chronicky podvyživených osob ve vybraných regionech světa v letech 2010 – 2016. V roce 2015 a 2016 vykazuje nejvyšší počet lidí, kteří trpěli chronickou podvýživou, Asie, což je dáno vysokým počtem obyvatel. V tomto regionu trpělo chronickou podvýživou v roce 2016 téměř 520 milionů osob. Afrika

zaznamenává od roku 2010 mírné zvyšování v počtu chronicky podvyživených lidí. V roce 2010 zde bylo 191,1 milionů chronicky podvyživených, v roce 2016 pak 243,2 milionů lidí. Mezi lety 2010 – 2016 se počet osob, které trpí nedostatkem potravy, zvýšil o 52,1 milionu. Nejnižších hodnot dosahuje Latinská Amerika a Karibik, kde v roce 2016 bylo 42,5 milionů chronicky podvyživených lidí. I v tomto regionu však sledujeme nárůst počtu osob, trpící chronickou podvýživou. Mezi roky 2010 a 2016 se počet zvýšil o 1,7 milionu (FAO, 2017).

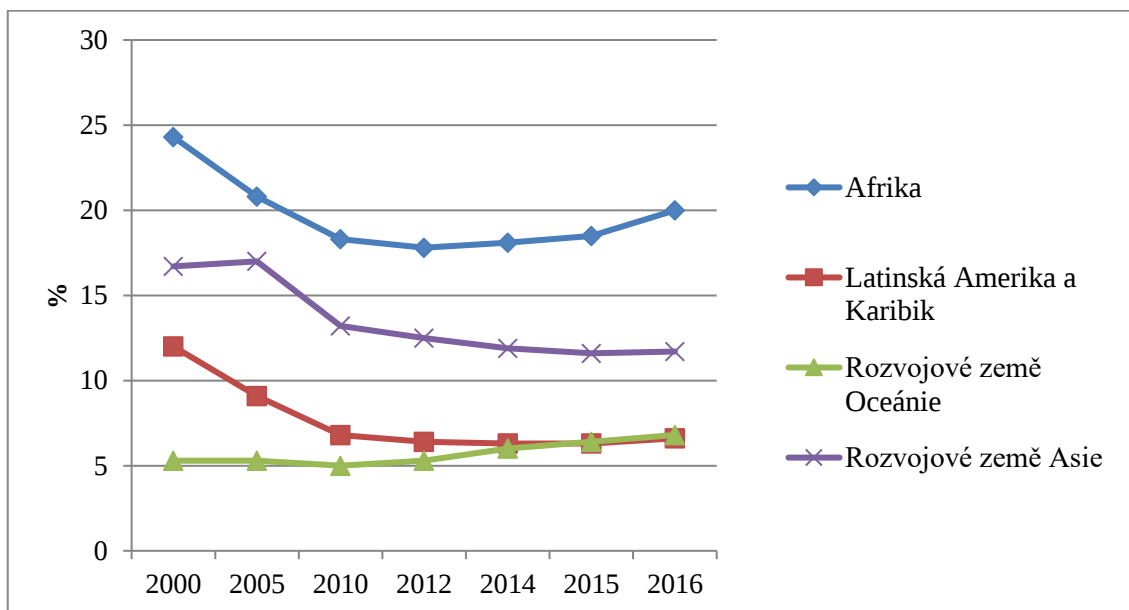
Graf 12: Počet chronicky podvyživených osob ve vybraných regionech světa v letech 2010 – 2016 (v mil.)

Zdroj: FAO, The State of Food Insecurity in the World 2017

Z grafu 13 lze sledovat procentuální vývoj v podílu chronicky podvyživených lidí ve vybraných regionech světa mezi roky 2000 – 2016 (FAO, 2017). Je patrné, že Afrika vykazuje nejvyšší podíl chronicky podvyživených osob. Od roku 2000 do roku 2012 byl sledován klesající charakter podílu chronicky podvyživených v tomto regionu, v roce 2000 zde bylo 24,3% obyvatel, trpících nedostatkem potravy, do roku 2012 hodnota klesla na 17,8%. V roce 2014 však dochází ke zvýšení podílu chronicky podvyživených lidí na 18,1% a v roce 2016 je to již 20% chronicky podvyživených. Oproti tomu Asie vykazuje neustálé snižování podílu chronicky podvyživených osob, pouze mezi roky 2015 – 2016 dochází k nepatrnému navýšení o 0,1%. Nejnižší podíl chronicky podvyživeného obyvatelstva v roce 2016 vykazuje Latinská Amerika a Karibik, kde z celkové populace bylo 6,6% chronicky podvyživených osob (viz Příloha 1).

Graf 13: Podíl podvyživených osob ve vybraných regionech světa v letech 2000 – 2016 (v %)

Zdroj: FAO, The State of Food Insecurity in the World 2017

Z tabulky č. 11 vytvořené dle údajů FAOSTAT (2018b) lze porovnávat výsledky potravinové deprivace v letech 2000 – 2016. Chronicky podvyživeným obyvatelům Afriky v letech 2000 – 2002 denně scházelo 165 kcal, v letech 2014 – 2016 obyvatelům denně scházelo 127 kcal. Nejvyšší energetický deficit vykazovala v letech 2014 – 2016 východní Afrika s hodnotou 233 kcal/os/den. V tomto regionu docházelo od roku 2010 ke zvyšování potravinové deprivace. Celkově se hodnota mezi lety 2010 – 2016 zvýšila o 15 kcal/os/den. Pozitivnější vývoj lze sledovat u střední Afriky, kde se energetický deficit v průběhu let snižuje. V letech 2014 – 2016 dosahovala střední Afrika hodnoty 138 kcal/os/den, zatímco v letech 2000 – 2002 denně scházelo místním obyvatelům 261 kcal. Nejnižší energetický deficit vykazuje jižní Afrika, kde v letech 2000 – 2002 scházelo místním obyvatelům pouze 46 kcal/den. V letech 2014 – 2016 se energetický deficit v tomto regionu zvýšil na 49 kcal/os/den. Celkově obyvatelům subsaharské Afriky denně schází 144 kcal/den v letech 2014 – 2016.

Tabulka 11: Hloubka hladu ve vybraných regionech Afriky v letech 2000 – 2016 (v kcal/os/den)

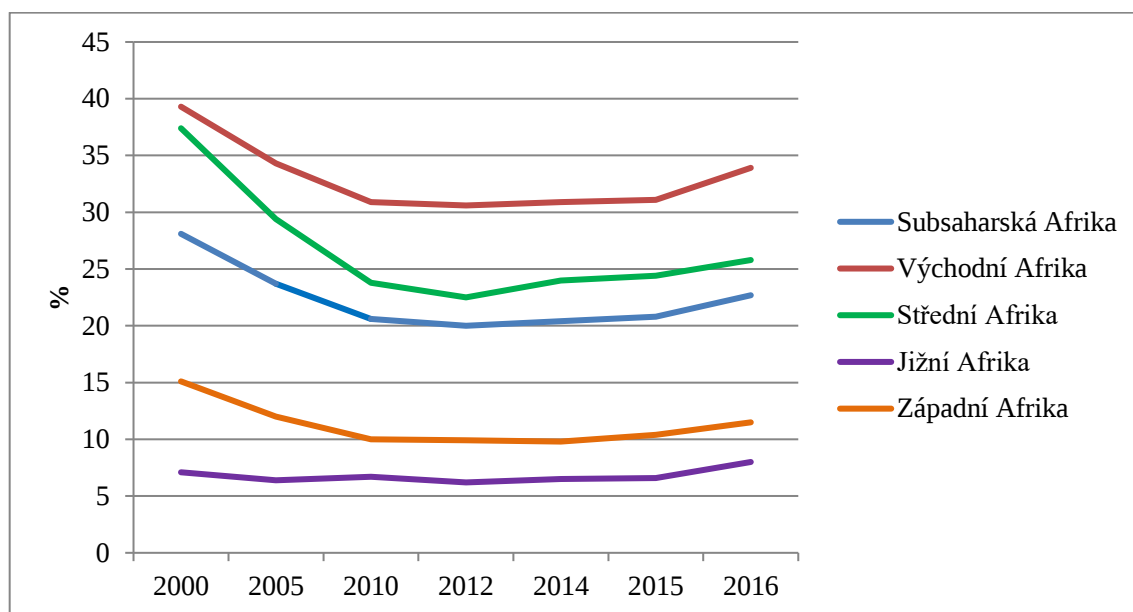
Region /rok	2000 - 02	2006 – 08	2008 - 10	2010 - 12	2012 - 14	2014 - 16
Východní Afrika	282	238	229	218	222	233
Střední Afrika	261	184	164	148	141	138
Jižní Afrika	46	48	49	45	44	49
Západní Afrika	101	73	69	67	66	71
Subsaharská Afrika	192	155	147	139	137	144
Afrika	165	136	130	123	121	127

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze FAOSTAT

6.2 Stav podvýživy ve východní Africe

Subsaharská afrika je region, který trpí nejvyšším počtem chronicky podvyživených osob v Africe. Je zde 22,7% obyvatelstva, trpících chronickou podvýživou. Situace je nejnaléhavější ve východní Africe, kde je chronicky podvyživená jedna třetina obyvatelstva. Z grafu 14 lze sledovat, že zatímco v roce 2015 bylo ve východní Africe 31,1% lidí, kteří trpěli chronickou podvýživou, v roce 2016 se hodnota zvýšila na 33,9% (FAO, 2017). Jedná se tedy o 2,8% nárůst v průběhu jednoho roku. Další vysokou hodnotu, která poukazuje na vysoký podíl chronicky podvyživených lidí, vykazuje oblast střední Afriky. Zde sledujeme mezi roky 2015 – 2016 nárůst chronicky podvyživeného obyvatelstva o 1,4%. Západní Afrika vykazuje 11,5% chronicky podvyživeného obyvatelstva a opět je zde zaznamenán nárůst mezi lety 2015 – 2016 o 1,1%. Naopak nejmenší podíl chronicky podvyživených lidí je sledován v jižní Africe, kdy v roce 2016 zde bylo 8% lidí, trpících chronickou podvýživou. Je to však jediná oblast Afriky, kde je zaznamenáno zvýšení podílu chronicky podvyživených lidí mezi lety 2000 – 2016. V roce 2000 zde žilo 7,1% chronicky podvyživeného obyvatelstva, v roce 2016 již 8% (viz Příloha 1).

Graf 14: Podíl chronicky podvyživených osob v regionech Afriky v letech 2000 – 2016 (v %)

Zdroj: FAO, The State of Food Insecurity in the World 2017

Na základě dat organizace FAO (viz Tabulka 12) je možné zhodnotit vývoj počtu chronicky podvyživených osob v regionech Afriky v letech 1990 - 2016. Nejvíce postiženou oblastí je subsaharská Afrika, která v letech 2014 – 2016 vykazovala 220 milionů chronicky podvyživených obyvatel. Nejnižší počet chronicky podvyživených obyvatel je v jižní Africe, kde v letech 1990 – 1992 bylo 3,1 milionů chronicky podvyživených osob a v letech 2014 – 2016 se počet zvedl na 3,2 milionů. Nejvyšší hodnoty naopak vykazuje východní Afrika, kde se počet chronicky podvyživených zvýšil od roku 1990 do roku 2016 o 20,3 milionů. V letech 2014 – 2016 v tomto regionu žilo 124,2 milionů chronicky podvyživených obyvatel. Druhým regionem s vysokým počtem chronicky podvyživených osob je střední Afrika, kde se počet lidí, trpící hladem zvýšil o 34,7 milionů od roku 1990 do roku 2016 (FAO, 2015).

Tabulka 12: Počet chronicky podvyživených osob v regionech Afriky v letech 1990 – 2016 (v mil.)

Region/rok	1990 - 92	2000 - 02	2005 - 07	2010 - 12	2014 -16
Východní Afrika	103,9	121,6	122,5	118,7	124,2
Střední Afrika	24,2	42,4	47,7	53	58,9
Jižní Afrika	3,1	3,7	3,5	3,6	3,2
Západní Afrika	44,6	35,9	32,3	30,4	33,7
Subsaharská Afrika	175,7	203,6	206	205,7	220

Zdroj: FAO, The State of Food Insecurity in the World 2015

Tabulka č. 13 předkládá údaje o počtu chronicky podvyživených osob v jednotlivých zemích východní Afriky v letech 2010 – 2016. K dispozici nejsou data k následujícím zemím: Burundi, Komory, Eritrea, Mauricius, Seychely, Somálsko a Jižní Súdán. Z dostupných dat vykazuje nejvyšší počet chronicky podvyživených osob Etiopie, kde v letech 2014 – 2016 bylo 28,6 milionů chronicky podvyživených osob. Dále pak Tanzánie (17,3 milionů chronicky podvyživených osob) a Uganda (15,2 milionů podvyživených osob) v letech 2014 – 2016. Téměř ve všech zemích východní Afriky lze pozorovat nárůst počtu chronicky podvyživených osob, především od roku 2012 - 2016. Džibutsko vykazuje mírné snížení počtu chronicky podvyživených osob mezi lety 2010 – 2016, kde se počet snížil o 0,1 milionů osob. Keňa zaznamenala postupné snižování chronicky podvyživených osob, od roku 2010 do roku 2016 se počet chronicky podvyživených osob snížil o 0,6 milionů (FAOSTAT, 2018c).

Tabulka 13: Počet chronicky podvyživených osob v jednotlivých zemích východní Afriky v letech 2010 – 2016 (v mil.)

Země/rok	2010 – 2012	2012 – 2014	2014 – 2016
Burundi	-	-	-
Komory	-	-	-
Džibutsko	0,2	0,1	0,1
Eritrea	-	-	-
Etiopie	27,8	27,8	28,6
Keňa	9,4	9	8,8
Madagaskar	6,9	8,1	10,3
Malawi	3,2	3,5	4,5
Mauricius	-	-	-
Mosambik	7,2	7,2	7,4
Rwanda	3,5	3,9	4,8
Seychely	-	-	-
Somálsko	-	-	-
Jižní Súdán	-	-	-
Uganda	10,9	12,6	15,2
Tanzánie	15,8	15,8	17,3
Zambie	7	7,2	7,4
Zimbabwe	4,7	5,6	7

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze FAOSTAT

Na základě dat Světové banky (WB, 2018g) je vytvořena tabulka č. 14, ze které lze sledovat rozdíly v podílu chronicky podvyživených osob v zemích východní Afriky během let 2010 – 2015. Z dostupných dat byl v roce 2015 nejvyšší podíl obyvatelstva trpící podvýživou v Zambii (45,9%) a v Zimbabwe (44,7%). Naopak nejnižší podíl chronicky podvyživeného obyvatelstva vykazuje Mauricius, kde v roce 2015 bylo pouhých 5,2% obyvatel, kteří trpěli podvýživou. Data Burundi, Komor, Seychel, Somálska a Jižního Súdánu nejsou k dispozici.

Tabulka 14: Podíl chronicky podvyživených osob v zemích východní Afriky v letech 2010 – 2015 (v %)

Země/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Burundi	-	-	-	-	-	-
Komory	-	-	-	-	-	-
Džibutsko	22,3	21,2	19,4	17,2	14,7	12,8
Eritrea	-	-	-	-	-	-
Etiopie	32,1	31	30,2	29,4	28,5	28,8
Keňa	23,7	22,6	21,6	20,5	19,4	19,1
Madagaskar	31,9	31,9	33,3	35,5	39,0	42,3
Malawi	21,7	21,3	21,1	21,7	23,5	25,9
Mauricius	4,8	5,1	5,4	5,4	5,2	5,2
Mosambik	30	28,8	27,8	27,3	26,8	26,6
Rwanda	34,2	33,3	33,6	35,6	38,5	41,1
Seychely	-	-	-	-	-	-
Somálsko	-	-	-	-	-	-
Jižní Súdán	-	-	-	-	-	-
Uganda	31	31,8	32,9	34,5	36,4	39
Tanzánie	34,7	33,6	32,5	31,4	30,6	32,3
Zambie	49,7	48,7	48,1	47,4	46,6	45,9
Zimbabwe	33,3	32,7	34,	37,3	41,3	44,7

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Pro přesnější zhodnocení závažnosti situace v zemích východní Afriky je důležité zhodnotit hloubku hladu, která postihuje obyvatele ve všech zemích východní Afriky. Tabulka č. 15 byla sestavena na základě dat Světové banky a lze tak zhodnotit vývoj hloubky hladu v tomto regionu, k dispozici nejsou data zemí: Burundi, Komory, Eritrea, Etiopie, Seychely, Somálsko a Jižní Súdán. Od roku 2010 dochází v zemích východní Afriky k postupnému snižování hloubky hladu. V roce 2010 obyvatelé východní Afriky trpěli deficitem 229,1 kcal denně, v roce 2016 se hodnota snížila na 198,3 kcal denně. Ačkoli se potravinový deficit mezi lety 2010 – 2016 snížil o 30,8 kcal denně, panují mezi jednotlivými státy značné rozdíly. Na jedné straně stojí státy, které nevykazují téměř žádné zlepšení, na straně druhé jsou to státy, které vykazují pozitivní vývoj situace. Příkladem státu, kde se prohlubuje potravinový deficit, je Madagaskar, jehož deficit v roce 2010 činil 216 kcal/os/den a v roce 2016 stoupl na 229 kcal/os/den. Podobný trend lze sledovat

v Ugandě, která v roce 2010 vykazovala hloubku hladu 168 kcal denně, ale v roce 2016 došlo k prohloubení deficitu na 172 kcal denně. Většina států východní Afriky však vykazuje pozitivní vývoj. Nejlepších výsledků dosáhla Rwanda, kde v roce 2010 byl potravinový deficit 301 kcal/os/den a v roce 2016 se hodnota snížila na 232 kcal/os/den. Značné zlepšení je možné sledovat také v Džibutsku, kde se podařilo snížit potravinový deficit o 70 kcal v rozmezí let 2010 – 2016. Klesající trend lze sledovat také v Etiopii, Keni, Malawi, Mauriciu, Mosambiku, Tanzánii, Zambii a Zimbabwe (WB, 2018h).

Tabulka 15: Hloubka hladu v jednotlivých zemích východní Afriky v letech 2010 – 2016 (kcal/os/den)

Země/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Burundi	-	-	-	-	-	-	-
Komory	-	-	-	-	-	-	-
Džibutsko	188	178	169	156	143	130	118
Eritrea	-	-	-	-	-	-	-
Etiopie	291	276	264	256	250	244	236
Keňa	165	159	151	145	140	136	135
Madagaskar	216	215	216	219	223	227	229
Malawi	149	145	142	140	139	139	139
Mauricius	37	35	35	36	36	36	35
Mosambik	244	231	216	205	195	188	181
Rwanda	301	276	260	251	247	240	232
Seychely	-	-	-	-	-	-	-
Somálsko	-	-	-	-	-	-	-
Jižní Súdán	-	-	-	-	-	-	-
Uganda	168	167	165	166	167	170	172
Tanzánie	257	259	258	248	241	237	238
Zambie	455	442	429	421	415	411	405
Zimbabwe	278	267	256	255	259	264	259
Průměr	229,1	220,8	213,4	208,2	204,6	201,8	198,3

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Nejzávažnější je situace v zemích tzv. Afrického rohu, kam řadíme Džibutsko, Eritreu, Etiopii a Somálsko. Tyto státy nevlastní žádné surovinové zdroje, základem ekonomiky je tak zemědělství. Většina ekonomicky aktivních obyvatel je spojena

se zemědělskou výrobou. V těchto zemích se problematika potravinového problému projevuje velmi intenzivně. V roce 2011 zasáhla východní Afriku potravinová krize, která postihla 13 milionů lidí, především žen a dětí. Tato krize propukla především v Etiopii, Somálsku a Keni. Důvodem bylo špatné řízení, konflikty, chronické zanedbávání aridních oblastí, nedostatečné investice a nedostačující zdravotnictví (Oxfam, 2018a).

7 Hlavní příčiny potravinového problému ve východní Africe

Potravinový problém ve východní Africe je výsledkem několika příčin, které se navzájem ovlivňují. Jsou to environmentální problémy, mezi které patří klimatické změny, ekonomické faktory, politické faktory, sociální faktory a faktory, které souvisí s agrárním sektorem. Tyto aspekty jsou charakteristické pro celý region subsaharské Afriky.

7.1 Vliv klimatu

Celý africký kontinent čelí chronickým problémům nízkých výnosů ze zemědělského sektoru, jedním z důvodů jsou nízké a proměnlivé srážky v daném regionu. Velká část kontinentu leží ve vyprahlých a polosuchých zónách, kde je velmi těžké pěstovat plodiny, především v důsledku nedostatku vody a stále rostoucímu suchu.

Populace, žijící v tropické Africe má nižší střední délku života, než populace, která žije mimo tyto zóny. Za každých 10 °C člověk ztratí 2,3 let svého života. Nemohou za to pouhé účinky tepla na stres lidského těla, vysoké teploty ovlivňují výživu a ekologii chorob, které ovlivňují lidskou úmrtnost. Výskyt infekčních chorob je mnohem vyšší v tropických zónách, než v mírných zónách. Interakce geografie a výskytem nemocí je velmi složitá, klima může mít vliv na zdraví místních obyvatel, výživu, nemoci, lidské chování a výskyt parazitů (Bloom et al., 1998).

Ve východní Africe se nevyskytují monzomy, avšak východní Afrika se odlišuje od ostatních regionů subsaharské Afriky vyššími nadmořskými výškami. Vyskytují se zde náhorní plošiny, mnoho vyvýšenin, které dosahují minimálně 1 000 m. n. m., redukují intenzivní teplo a obecně je zde více srážek, než na úrovni moře. Hory, které leží na tomto území, tlačí vlhký tropický vzduch z Indického oceánu prostřednictvím východních pasát. To má za následek mnohem více deště a vlhkosti, než je tomu v celé subsaharské Africe. Zatímco pobřežní oblasti východní Afriky jsou velmi horké a vyprahlé, oblasti s vyšší nadmořskou výškou jsou chladnější a mají dostatek vodních srážek. Je tedy zřejmé, že oblast východní Afriky má nejpříznivější podmínky pro zemědělství. Většina obyvatel tohoto území žije právě ve vyšších nadmořských výškách, daleko od moře, čímž dochází k jejich izolaci od vnitřního a mezinárodního obchodu. Výnosy se zemědělství jsou tak ztraceny v nákladech na předpravu do ostatních oblastí (Bloom et al., 1998).

Ačkoli má východní Afrika nejvýhodnější podmínky pro zemědělství, je také velmi často sužována suchem. Na konci roku 2015 došlo k potravinové krizi v zemích Afrického rohu, která byla způsobena extrémními klimatickými událostmi. Klimatický jev El Niño způsobil v několika zemích Afrického rohu velké sucho, což vedlo ke snížení zemědělské produkce v této oblasti³.

V roce 2016 se až 100 milionů lidí hlásilo k tomu, že čelí krizi na úrovni potravinové nejistoty. Z tabulky č. 16 sledujeme, že hlavním důvodem zhoršujících se podmínek ve východní Africe bylo sucho či povodně, které jsou spojené především s klimatickým jevem El Niño. Nejhorší situace panuje v Malawi a Zimbabwe, kde 2,8 milionů lidí trpí chronickou podvýživou, která byla způsobena suchem.

Tabulka 16: Klimatické jevy spojené s potravinovou krizí ve vybraných zemích východní Afriky v roce 2016

Země	Počet chronicky podvyživených lidí (miliony)	Klimatický jev ovlivňující potravinovou bezpečnost
Džibutsko	0,2	Sucho – El Niño
Etiopie	10,2	Sucho- El Niño
Keňa	0,5	Povodně - El Niño
Madagaskar	0,5	Sucho - El Niño
Malawi	2,8	Sucho - El Niño
Mosambik	0,2	El Niño
Zimbabwe	2,8	Sucho

Zdroj: Nkunzimana et al., 2016

Situace je hroživá i v Etiopii, která čelí masivní krizi v oblasti sucha a potravinové nejistoty. Dvě po sobě následující období v roce 2015, které byly téměř beze srážek, umocněná nejsilnějším zaznamenaným jevem El Niño, mají za následek nejhorší sucho za poslední desítky let (Oxfam, 2016a). Neobvyklé sucho vedlo v celé zemi ke snížení zemědělské výroby, což představuje závažný problém, jelikož právě zemědělství představuje téměř polovinu příjmu celé země (Nkunzimana et al., 2016). Téměř 11 milionů lidí v Somálsku, Etiopii a Keni, čelí hroživému nedostatku potravin (Oxfam, 2017).

³ Jev El Niño je výsledný jev vyvolaný vzájemným působením mezi atmosférou a Tichým oceánem. Vyskytuje se každých 3 – 7 let a trvá 6 – 24 měsíců. Tento klimatický jev s sebou přináší především sucho, nebo cyklony, silné deště a záplavy v jiných oblastech. Atypické a extrémní meteorologické události narušují zemědělství i živočišnou výrobu, ničí plodiny a jiná aktiva.

Po 18 měsících sucha, které bylo způsobeno hurikánem El Niño, prochází oblast Afrického rohu dalším suchým obdobím, které je způsobeno směsí vlivů z La Niña a povětrnostních podmínek Indického oceánu. V Etiopii je 28,6 milionů chronicky podvyživených lidí, 700 000 je na pokraji hladovění. Toto číslo se zřejmě ještě zvýší, jelikož poslední prognózy předpovídají podprůměrné deště. Hladiny vody rychle klesají a je zaznamenána rozsáhlá ztráta hospodářských zvířat, které byly důležitým zdrojem obživy pro místní obyvatelstvo (Oxfam, 2018b).

7.2 Historické faktory

Současnou situaci na celém africkém kontinentu bezesporu poznamenal historický proces tohoto kontinentu. Pro Evropany bylo atraktivní množství drahých kovů a nerostných surovin, které byly ukryté pod povrchem tohoto kontinentu. První obchodní základny zde byly vybudovány Portugalci v 15. století, kdy docházelo ke směně evropského zboží za africké nerosty. Rok 1650 se vryl Africe do paměti díky zavedení otroctví. Je známo, že otroctví způsobilo velké utrpení původního obyvatelstva, kdy byli tito lidé vystavováni otrokářské práci, ať už na polích, nebo při těžbě v dolech. Nejdříve ho zřizovali Portugalci, poté Nizozemci, Angličané a Francouzi. Nedostatek lidských zdrojů vedl k válkám mezi kmeny, kdy hlavním cílem byl lov členů cizích kmenů, kteří byli následně přepravováni do Ameriky. Je zřejmé, že v té době byly na lodích podmínky, které se neslučovaly se životem a tak většina otroků během cesty přes oceán zahynula (Collins a Burns, 2007). Otroctví vedlo k neuvěřitelně velkým ztrátám na životech, ale také poznamenalo mentalitu zdejších lidí.

Do přirozeného vývoje afrického kontinentu negativně zasáhlo koloniální rozdělení Afriky. Docházelo k necitlivému rozdělení hranic jednotlivých zemí, kdy nebyly zohledněny důležité historické a etnické náležitosti. Tradiční kmenová území byla, často i záměrně, nebo neznalostí situace, rozdělena do různých koloniálních útvarů. Nově vzniklé státy převzaly hranice, stanovené koloniálními mocnostmi. Například Somálsko však spojilo několik bývalých kolonií (Kváča, 2003). Nevhodně stanovené hranice států, které vycházely z kolonialismu, jsou dodnes následkem mnoha náboženských konfliktů. Náboženské konflikty uvnitř zemí mají často vyhraněnou podobu a často vyústí i do genocidy. Ve svém důsledku vedou k chudobě, hladomorům, růstu agresivity a nesnášenlivosti (Kuna, 2010).

Dalším důsledkem nevhodného vytyčení hranic je ten, že malé země musí často čelit mnoha nevýhodám oproti větším státům. Domácí trhy jsou natolik malé, že podniky nejsou schopny dosáhnout ani minimální efektivní výroby, což vede k naprosté nekonkurenceschopnosti ve srovnání s trhy velkých zemí (Collier a Gunning, 1999). Je známo, že malé země s malými ekonomikami, se v naprosté většině případů projevují nízkou mírou technologické inovace (Kremer, 1993).

Po získání nezávislosti na evropských kolonizátorech, musela Afrika čelit realitě světa. Zaznamenala stagnující hospodářství, rychle rostoucí populaci, hlad, drancování přírodních zdrojů a mnoho států Afriky vykazuje obrovský zahraniční dluh. Velká část celého afrického kontinentu musí čelit občanským válkám, státním převratům a etnickým konfliktům. To vše jsou důvody, proč Afrika stojí na okraji zájmu mezinárodního společenství.

7.3 Politické faktory

VAfrice se na problému s podvýživou významně podílí i politická situace. V mnoha zemích afrického kontinentu determinuje život místních obyvatel korupce, která významně ovlivňuje kvalitu lidského života a zacházení s penězi dané země. Právě politická nestabilita může vést k občanským válkám a etnickým konfliktům, které se na tomto kontinentu vyskytují. Odstranění násilí z politiky a ukotvení stabilního systému je jedním z předpokladů, který by mohl vést k vyřešení množství dalších problémů, které sužují celou Afriku.

7.3.1 Politická nestabilita

Politická nestabilita je chápána jako přítomnost neústavních změn či násilných pokusů o změny v politickém dění. Subsaharská Afrika je pro investory riziková oblast. Do této oblasti nechtějí investovat kvůli politické nestabilitě a nebezpečí znárodnění, což by představovalo překážku pro dlouhodobější a rozsáhlejší aktivity (Kuna, 2010).

Prvními postkoloniálními vládami byla slibována svoboda a rozvoj, avšak tyto cíle se naplnily pouze zřídka. Ve většině států nastoupili k moci afričtí vládcí, kteří propagovali autoritativní režimy, opozici uplácely funkcemi, nebo je naopak zastrášovaly. Místo slibovaného rozvoje přišlo vykořisťování (Kváča, 2003).

Mezi projevy politické nestability lze zařadit dva typy událostí. Prvními událostmi jsou takové, při nichž bylo ve větší míře použito násilí. Jedná se tedy především

o občanské války, etnické násilnosti, vzpoury armád či o krvavě potlačené nepokoje. Druhým typem jsou neústavní a zásadní změny ve vedení státu, které byly charakterizovány různými násilnými a nenásilnými puči a převraty, které znamenaly pokus o převrat v dané zemi.

Je třeba říci, že existuje určitá závislost mezi politickou nestabilitou a počtem etnických skupin v zemi. Etnická, kulturní, jazyková nebo historická odlišnost se dá snadno zpolitizovat. Přítomnost těchto rozdílů pak politikům usnadňuje vymezení se vůči ostatním a tak zvyšuje pravděpodobnost konfliktů. Častým nedostatkem politického prostředí je nedostatek legálních kanálů k řešení těchto sporů a v případě etnických konfliktů jsou africké vlády zřídka nestranné, především jedná-li se o konflikt mezi vládnoucími a opozičním etnikem. Boj o moc ve státě mezi jednotlivými kmeny se odráží i ve skutečnosti, že velká část politických stran v Africe je budována na kmenové bázi. Subsaharská Afrika je z hlediska národnostního složení velmi složitou oblastí, jelikož zde přetrvávají rodové i kmenové struktury (Kváča, 2003).

7.3.2 Korupce

Je všeobecně známo, že se země subsaharské Afriky potýkají s vysokou mírou korupce, která je často doprovázena chybějící či nedostačující legislativou, chybí transparentnost finančních toků a funkční instituce. Korupce brání přítoku zahraničních investic, což vede ke zpomalování růstu země a také k nedostatku pracovních míst.

Podle Transparency International je nejzkorumpovanější zemí Somálsko, která si toto umístění drží v posledních 3 letech. Další velmi zkorumpovanou zemí je Jižní Súdán, Eritrea, Burundi a Zimbabwe (Transparency International, 2017). V mnoha zemích subsaharské Afriky lze pozorovat neschopnost stíhat zkorumpované veřejné úředníky.

7.3.3 Konflikty

V subsaharské Africe se objevují teritoriální konflikty, jejichž příčinou jsou nejasně delimitované hranice z koloniálního období. Přestože koloniální období přispělo k etnickému napětí, můžeme ve východní Africe nalést etnické spory, jejichž kořeny lze najít ještě v předkoloniálním období. Zde můžeme uvést příklad Rwandy a tamní Hutuy a Tutsie. V předkoloniálním období zde vládnoucí menšina Tutsiů ovládala Hutuy. Konflikt se vyostřil, když belgická koloniální správa chtěla po letech podpory tradičního stavu zavést všeobecné volební právo, které znamenalo zrátu postavení Tutsiů

(Kváča, 2003). Tříletá občanská válka a následná genocida z roku 1994 měly ničivý dopad na sociální a ekonomickou strukturu Rwandy. Velké ztráty na životech, hromadné přesídlení a ekonomické turbulence zanechaly hluboké šrámy v této zemi a dynamika konfliktů stále silně ovlivňuje situaci v zemi (Oxfam, 2016b).

Příkladem toho, jak může válečný konflikt ovlivnit životy a živobytí obyvatelstva a způsobit humanitární katastrofu, je Jižní Súdán. Po nezávislosti v roce 2011 byl očekáván v zemi významný růst. Bohužel po vypuknutí války v roce 2013 se prohloubila politická a etnická krize, která se rozšířila do většiny částí země. Téměř 4 miliony lidí bylo kvůli této brutální válce nuceno uprchnout z domovů. Konflikt posunul zemi do ekonomického volného pádu, kdy ceny potravin a pohybných hmot vzrostly vzhůru, stejně tak jako náklady na živobytí. Obchody a místní trhy byly narušeny a zásoby potravin vyčerpány (Oxfam, 2016b). Násilí se projevuje v ničení venkovských obydlí, likvidaci majetku, zvyšování zranitelnosti místních lidí. Zemědělská produkce byla přerušena, živočišná produkce výrazně klesá. V roce 2016 zde bylo více než 4,9 milionů (42%) obyvatel, kteří trpí podvýživou. Rozsáhlá podvýživa způsobuje krizi veřejného zdraví. Jedno ze tří dětí je akutně podvyživených. Situace se nadále zhoršuje díky nedostatečné a nízké kvalitě stravy, nedostatku vody a hygieny a špatnému přístupu k základním službám ve zdravotnictví (FAO, 2017).

Dlouhotrvající a opakující se konflikty změnily pastevní vzorce v Etiopii, Keni a Ugandě. Hospodářská zvířata mají k dispozici pouze omezená území, což snižuje jejich produkci. Zemědělci a pastýři v těchto oblastech využívali velké území a časté stěhování, kdy využívali vlhké a suché období. Ztráta přístupu k půdě a vodě snižuje jejich soběstačnost, stávající systém již není schopen reagovat na ekologickou a klimatickou variabilitu. V Keni je pastva dobytku omezena na pás 15 km od vodních zdrojů, koncentrace hospodářských zvířat na malém území vede k degradaci životního prostředí (FAO, 2017). Uganda čelí několika společensko-kulturním, ekonomickým a politickým výzvám, které udržují vysokou úroveň chudoby a nerovnosti. To omezuje zranitelné skupiny, zejména ženy, mládež a pastýře. Omezuje jejich přístup ke zdrojům, schopnosti účastnit se na rozhodnutích, která je ovlivňují a činí je náchylnější k rizikům a šokům (Oxfam, 2016b). Dochází zde k postupné ekologické degradaci, která omezuje obživu a schopnost obyvatel vyrovnávat se s obrovským suchem a dalšími nepříznivými přírodními jevy, které jsou způsobené změnou klimatu. V Etiopii se také mnoho zemědělců

potýkalo se ztrátou půdy a vodních zdrojů. Místní krajina se přeměňuje na porost nežádoucích trnitých a dřevitých rostlin, které zasahují do pastvin. Výsledkem je nerovnováha v poměru travnatých porostů a snížení biologické rozmanitosti, což vede k ekonomickým a ekologickým ztrátám (FAO, 2017).

V roce 2015 vzniklo v Burundi napětí, které vedlo k vlně násilných protestů. 10 000 lidí z Burundi prchlo do sousedních zemí, především do Tanzánie a Rwandy. Politická situace související s prezidentskými volbami má zásadní vliv na ekonomiku, která již byla slabá a v důsledku násilných protestů se ještě zvýšila zranitelnost místních lidí (Oxfam, 2016b).

7.3.4 Občanské války

Existuje souvislost mezi rizikem války a počáteční výší příjmů. Občanská válka mnohem pravděpodobněji vypukne v zemích s nízkými příjmy, ačkoli právě občanská válka snižuje příjmy. Přírodní zdroje pomáhají financovat konflikt a někdy je též významně stimulují. Zde lze uvést příklad krvavých diamantů, které OSN definuje jako *„diamaty, které pocházejí z oblastí ovládaných ozbrojenými silami nebo frakcemi odporujícími legitimním a mezinárodně uznaným vládám, a jež se zároveň používají k financování vojenských akcí proti těmto vládám“* (Collier, 2009).

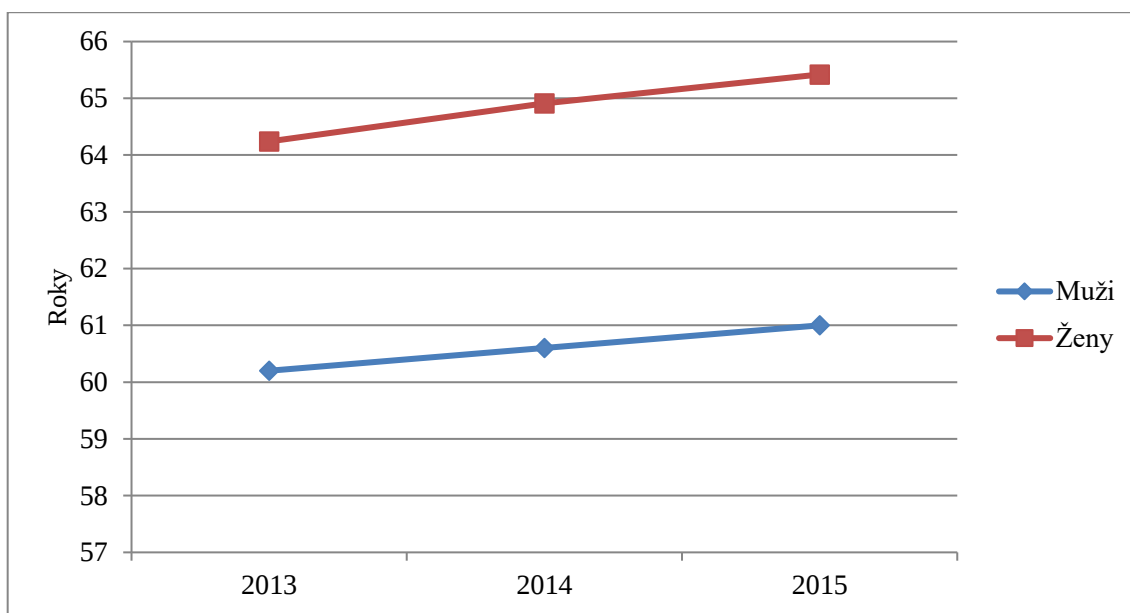
Občanské války jsou značně vytrvalé, průměrná mezinárodní válka trvá 6 měsíců. Průměrná občanská válka trvá víc než desetkrát tolik a je-li země na počátku této války chudá, může trvat o to déle. Občanská válka snižuje ekonomický růst přibližně o 2,3% ročně (Collier, 2009). Dlouhodobé válečné konflikty způsobují snižování zemědělské produkce, ubývání zásob potravin a také růst cen potravin (Jeníček a Foltýn, 2010). Válka má však mnohem horší důsledky, než ekonomický útlum a to zabíjení lidí. V naprosté většině případů neumírají lidé v boji, ale v důsledku nemocí. Války vedou k hromadným přesunům obyvatelstva, kolabuje veřejné zdravotnictví a to má za následek rozšíření epidemií (Collier, 2009).

7.4 Populační růst

Jednou z hlavních charakteristik rozvojových zemí je vysoká porodnost, která s sebou přináší vysoký populační přírůstek a populační explozi. Průměrný roční přírůstek zde v roce 2016 činil 2,46% (viz Příloha 1). Nejvyšší populační přírůstek vykazuje Uganda, s hodnotou 3,3%, následuje Tanzánie a Burundi s ročním přírůstkem 3,1%. Naopak nejnižší hodnotu vykazuje Mauricius, kde roční přírůstek dosahuje hodnoty 0,1% (WB, 2018ch).

Počet narozených dětí na jednu ženu ve východní Africe (úhrnná plodnost) přesahuje v průměru hodnoty 4,34 v roce 2015 (viz Příloha 1). V roce 2013 byl počet dětí na jednu ženu v téže oblasti 4,53. Nejvíce dětí na jednu ženu v roce 2015 připadá v Somálsku, kde jedna žena má v průměru 6,4 dětí. V Burundi na jednu ženu připadá v průměru 5,8 dětí a Ugandě, kde každá žena má v průměru 5,7 dítěte. Nejnižší hodnotu naopak vykazuje Mauricius, kde každá žena má v průměru 1,4 dítěte (WB, 2018i).

Graf 15: Střední délka života mužů a žen ve východní Africe v letech 2013 – 2016 (roky)

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Z grafu 15 lze sledovat střední délku života mužů a žen ve východní Africe v letech 2013 – 2016 (viz Příloha 1). Zatímco střední délka žen v zemích východní Afriky v roce 2013 byla 64,24 let, v roce 2015 se zvýšila na 65,42 let (WB, 2018j). Muži se v roce 2013 v téže oblasti dožívali 60,2 let a o dva roky později se jejich střední délka života zvýšila na 61 let (WB, 2018k).

Důvodem vysokého populačního růstu je nedostatečné rozšíření antikoncepčních prostředků. Data o rozšíření antikoncepčních prostředků mezi ženy v plodném věku od 15 – 49 let jsou ve většině případů nedostupná (viz Příloha 1). V roce 2014 je největší rozšíření těchto prostředků (66,9%) zaznamenáno v Zimbabwe. Další zemí, která má poměrně vysokou informovanost o antikoncepčních prostředcích je Malawi, kde v roce 2016 je rozšíření antikoncepčních prostředků na úrovni 59,2%. Nepříznivá situace je však v Jižním Súdánu, kde v roce 2010 používaly antikoncepční prostředky pouhé 4% žen (WB, 2018l).

Dalším důvodem vysoké porodnosti je i nízký socioekonomický rozvoj, genderová nerovnost či nedostatečné vzdělání. Tento trend je odrazem sociokulturní praxe, neboť rodiny v této oblasti jsou charakteristické vysokým počtem dětí. I to má však své opodstatnění, především u rodin, které žijí ve venkovských oblastech. Zde jsou děti vnímány především jako pracovní síla, rodiče ve svých dětech mají jistotu finančních prostředků a bezpečí pro stáří (Bloom et al., 1998).

Tabulka 17: Úmrtnost dětí do pěti let na 1000 narozených v zemích východní Afriky v letech 2013 – 2016

Země/rok	2013	2015	2016
Burundi	81,2	74,6	71,7
Komory	80,8	75,8	73,3
Džibutsko	70,2	66,2	64,2
Eritrea	49,3	45,9	44,5
Etiopie	68,0	61,3	58,4
Keňa	55,8	51,0	49,2
Madagaskar	52,8	48,4	46,4
Malawi	68,7	59,1	55,1
Mauricius	14,8	14,3	13,7
Mosambik	84,7	75,1	71,3
Rwanda	46,8	40,5	38,5
Seychely	14,6	14,5	14,3
Somálsko	145,2	136,7	132,5
Jižní Súdán	100,6	93,8	90,7
Uganda	65,0	55,9	53,0
Tanzánie	63,4	58,8	56,7
Zambie	72,9	66,1	63,4
Zimbabwe	70,0	59,9	56,4

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Tabulka č. 17 předkládá úmrtnost dětí do pěti let na 1000 narozených v jednotlivých zemích východní Afriky v letech 2013 – 2016. Z tabulky lze sledovat, že nejvyšší míru úmrtnosti má Somálsko, které vysoce převyšuje ostatní země. V roce 2016 v této zemi zemřelo 132,5 dítěte na 1000 narozených. Další zemí s vysokou hodnotou dětské úmrtnosti je Jižní Súdán, který v roce 2016 vykazoval 90,7 úmrtí na 1000 narozených dětí. Naopak nejméně dětí pod pět let zemře na Mauriciu, kde v roce 2016 zemřelo 13,7 dětí na 1000 narozených (WB, 2018m).

7.5 Socioekonomické příčiny

7.5.1 Chudoba

Jedním z globálních problémů lidstva je problém chudoby. Chudoba je komplexnější problém, zahrnující nedostatek příjmů a zdrojů k zajištění udržitelného života. Projevuje se hladem a podvýživou, omezeným přístupem ke vzdělání a dalším základním službám, sociální diskriminací a v neposlední řadě nedostatku možnosti účastnit se na rozhodování. Je zřejmé, že chudoba se nejčastěji vyskytuje v malých, křehkých a konfliktních zemích (UN, 2018).

Míra chudoby byla od roku 1990 snížena o více než polovinu. Ačkoli je možné brát tento výsledek jako úspěch, v rozvojových zemích každý pátý člověk žije pod hranicí chudoby, tedy za méně než 1,90 USD na den. Převážná většina lidí, kteří žijí pod hranicí chudoby, se vyskytuje v jižní Asii a subsaharské Africe. Celkem 767 milionů lidí žije pod hranicí mezinárodní chudoby ve výši 1,90 USD na den (UN, 2018).

Z dlouhodobého hlediska můžeme sledovat klesající podíl lidí v subsaharské Africe, kteří žijí za méně než 1,90 USD na osobu a den (viz Příloha 1). V roce 1990 zde žilo 54,4% obyvatelstva pod hranicí chudoby, v roce 2010 se podíl snížil na 45,7% a v roce 2013 zde bylo 41% obyvatelstva žijících za méně než 1,90 USD na den. Dle dostupných dat nejhorší situace panuje na Madagaskaru, kde v roce 2012 žilo 77,8% obyvatelstva pod hranicí chudoby. Další zemí, která vykazuje vysoké procento obyvatel, žijících za méně než 1,90 USD na den je Burundi, kde v roce 2013 bylo pod touto hranicí 73,7% obyvatel. Nejlepší situace je naopak na Mauriciu, kde v roce 2012 bylo pouhých 0,5% obyvatel, žijících pod hranicí chudoby (WB, 2018n).

Lze s určitostí říci, že i přes veškeré snahy, má subsaharská Afrika nejvyšší úroveň chudoby na světě, ačkoli v poslední době došlo k poklesu (ILO, 2016). V roce 2014 zde žilo 390 milionů lidí, kteří měli k dispozici 1,90 USD na osobu a den (viz Příloha 1). V roce 2010 zde žilo 400 milionů lidí pod hranicí chudoby. V průběhu 4 let zde můžeme sledovat nepatrné zlepšování situace. Z dostupných dat lze konstatovat, že nejhorší situace panuje v Etiopii, kde v roce 2010 žilo pod hranicí chudoby 29,4 milionů obyvatelstva. Naopak Mauricius vykazoval nulovou hodnotu v roce 2012 a na Seychelách v roce 2013 nežil jediný člověk pod hranicí chudoby (WB, 2018o).

7.5.2 Nezaměstnanost

V roce 2016 v regionu subsaharské Afriky bylo 28 milionů nezaměstnaných osob. Tento problém je spojen především s velmi rychlým populačním růstem. Dle ILO (2017) se nadále očekává nárůst počtu nezaměstnaných osob. Nezaměstnanost může zhoršovat fakt, že podíl ekonomicky aktivní populace ve věku 15 – 64 let je vysoký. V průměru dosahuje region východní Afriky hodnoty 56% této generace (viz Příloha 1). Nejvyšší počet ekonomicky aktivní populace má Mauricius, kde žije 70,7% populace ve věku 15 – 64 let a Džibutsko, kde je 64,3% této věkové populace (WB, 2018p). Státy nejsou schopné vytvářet dostatek pracovních míst pro tak vysoký počet ekonomicky aktivního obyvatelstva.

V subsaharské Africe hrají důležitou roli genderové nerovnosti. Nezaměstnanost žen v subsaharské Africe je vyšší, než v případě mužů. Míra nezaměstnanosti žen v tomto regionu vykazovala 8,5% v roce 2015, což představuje nárůst oproti 8,4% v roce 2014. Nezaměstnanost mužů byla na úrovni 6,4% v roce 2015, což znamená nepatrné zvýšení z 6,2% v roce 2014 (ILO, 2016).

Tabulka č. 18 předkládá míru nezaměstnanosti podle pohlaví ve vybraných regionech světa v letech 2000 – 2011. Z tabulky lze sledovat, že region subsaharské Afriky má nejvyšší míru nezaměstnanosti u mužů. Zatímco nezaměstnaných mužů v subsaharské Africe v roce 2000 bylo 7,9% z celkové ekonomicky aktivní populace, nezaměstnané ženy představovaly 9,2% z celkové ekonomicky aktivní populace. U obou pohlaví však můžeme sledovat snížení nezaměstnanosti v letech 2000 - 2011. V roce 2011 bylo v regionu Subsaharské Afriky 7,1% nezaměstnaných mužů a 8,1% nezaměstnaných žen. V Latinské Americe a Karibiku byla nejvyšší míra nezaměstnaných žen v roce 2000 a 2010. V roce 2011 se hodnota snížila na 7,9% nezaměstnaných žen, což znamená, že v roce 2011 byla nejvyšší míra nezaměstnaných žen v subsaharské Africe (8,1%). Naopak nejnižší míru nezaměstnaných mužů i žen vykazuje jižní Asie, kde hodnota nepřesáhla 5% (ILO, 2013).

Tabulka 18: Míra nezaměstnanosti podle pohlaví ve vybraných regionech světa v letech 2000 – 2011 (%)

Region	Muži			Ženy		
	2000	2010	2011	2000	2010	2011
Svět	6,1	5,8	5,7	6,6	6,3	6,2
Latinská Amerika a Karibik	7,3	5,8	5,6	10,8	8,3	7,9
Jižní Asie	4,4	4,8	4,9	4,7	4,9	4,6
Subsaharská Afrika	7,9	7,2	7,1	9,2	8,1	8,1

Zdroj: ILO, 2013

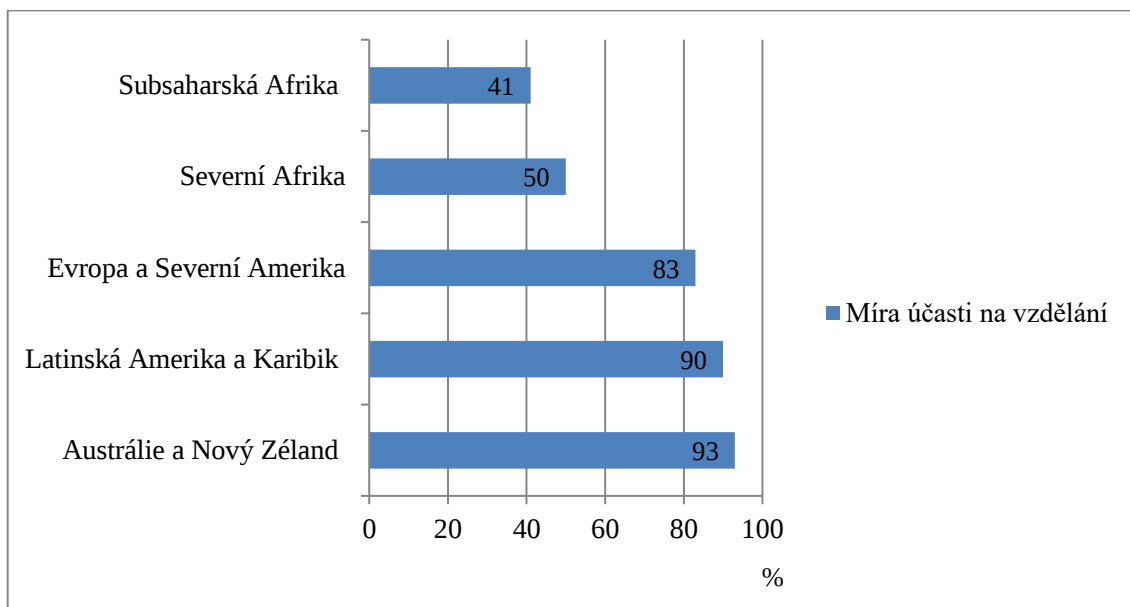
Většina osob v subsaharské Africe má nízkou kvalifikaci, jsou vystaveny nebezpečným pracovním podmínkám, mají nedostatečné vzdělávací příležitosti, nízkou mzdu a dlouhou pracovní dobu a žádnou sociální ochranu. Situace je nejvážnější ve venkovských oblastech, kde panují nepříznivé podmínky.

7.5.3 Nízká úroveň vzdělanosti

Jedním z dlouhodobých afrických problémů je nízká úroveň vzdělanosti. Všeobecně panuje v zemích s potravinovými problémy. Nízká úroveň vzdělanosti ovlivňuje myšlení a chování místních lidí. Dle Kuny (2010) existuje závislost podváhy dětí a vzdělanosti matky. Děti vzdělanějších matek trpí méně podváhou než děti matek bez vzdělání.

Všeobecná deklarace lidských práv uvádí, že každé dítě má právo na bezplatné základní vzdělání. Chudoba a nedostatek finančních prostředků by neměly být překážkou pro pravidelnou školní docházku. V posledních desetiletích mnoho rozvojových zemí oznámilo zrušení školních poplatků. Avšak pro mnohé z nejchudších rodin je škola nadále velmi finančně nákladná a děti jsou tak nuceny zůstat doma.

Graf 16: Míra účasti organizovaného vzdělání jeden rok před oficiálním věkem vstupu do základní školy ve vybraných regionech světa v roce 2014 (%)

Zdroj: United Nations, 2017

Z grafu 16 lze sledovat rozdíly v míře účasti organizovaného vzdělání jeden rok před oficiálním věkem vstupu do základní školy ve vybraných regionech světa v roce 2014. Nejvyšší hodnoty dosahuje Austrálie a Nový Zéland, kde 93% dětí podstupuje předškolní vzdělání. V Evropě a Severní Americe je to 83%. Nejnižší hodnoty dosahuje subsaharská Afrika, kde 41% dětí má přístup k organizovanému předškolnímu vzdělání (UN, 2017).

Navzdory pokroku v posledním desetiletí nemá přístup k základnímu vzdělání 67 milionů dětí, z nichž 53% byly dívky. V regionu subsaharské Afriky v roce 2000 nemělo přístup ke vzdělání 39,8% dětí školního věku, v 2014 to již bylo 21,2% dětí (viz Příloha 1). Dle dostupných dat je situace nejhorší v Jižním Súdánu, kde v roce 2015 nemělo přístup ke vzdělání 69% dětí školního věku a Eritrey, kde nemělo přístup ke vzdělání 60,9% dětí. Naopak nejnižší hodnotu v roce 2015 vykazoval Mauricius. Zde nemělo přístup ke vzdělání pouhých 3,7% dětí školního věku (WB, 2018q).

Důvodů, které vedou k nízké úrovni vzdělanosti, je mnoho. Jak již bylo zmíněno výše, jedním z hlavních důvodů je nedostatek finančních prostředků na vzdělání, nedostatek kvalifikovaných učitelů, genderové nerovnosti. Genderové nerovnosti jsou jedním z největších důvodů, proč je dětem odepřeno vzdělání. Více než 130 milionů mladých žen po celém světě není v současné době zapsáno do školy. Nejméně jedné z pěti dospívajících žen je odepřeno vzdělání kvůli chudobě a konfliktu. Dalším důvodem může

být velká vzdálenost dětí od škol. Pro mnoho dětí po celém světě není dlouhá vzdálenost ke škole neobvyklá. Velké vzdálenosti jsou největším problémem pro děti, které trpí postižením, nemocemi, nebo podvýživou. Jakmile je místo bydlení sužováno konfliktem, mnoho dětí zůstává doma a školní docházka je velmi omezena. Dalším závažným problémem je nedostatek učeben a škol, v mnoha zemích subsaharské Afriky jsou třídy přeplněné. Často stávající učebny nevyhovují z hlediska bezpečnosti, někdy dokonce třídy zcela chybí a děti se tak musí učit venku. Například v Malawi je v průměru 130 dětí v jedné třídě. V Tanzánii často zastaralé a opotřebované učebnice sdílí šest a více studentů (Global Citizen, 2018).

7.5.4 Nerovnost pohlaví

V zemích subsaharské Afriky je diskriminace žen běžným jevem. Lze ji pozorovat v omezené možnosti získávat vzdělání až k minimálnímu zapojení do veřejného života. V řadě zemí žijí ženy v podřízeném postavení, v subsaharské Africe vykonávají ženy všechny domácí práce, výchovu dětí, zemědělské činnosti a často se starají i o donášku vody (Kuna, 2010).

Nerovnosti v sexuálním a reprodukčním zdraví mohou být ještě výraznější dle místa pobytu. Venkovské a méně vzdělané ženy mají zpravidla menší přístup ke službám a reprodukčnímu zdraví, než ženy s vyšším vzděláním ve městských oblastech. Ženy z venkovských oblastí mají zpravidla nejnižší úroveň vzdělání a nejvyšší úroveň negramotnosti.

Podíl žen v oblasti zemědělství se ve východní Africe pohybuje okolo 50%. Ženy hrají důležitou roli především při produkci plodin, sběru palivového dřeva a shromažďování vody. Genderová nerovnost brání ženám vlastnit pozemky. Dle FAO (2009) by v subsaharské Africe mohla vzrůst zemědělská produktivita o 20%, pokud by měly ženy rovný přístup k půdě, osivu a hnojivům. Snížení nerovnosti mezi pohlavím vede ke snížení dětské úmrtnosti, zlepšení výživy, vyšší ekonomické produktivity a vyššímu růstu.

V každé zemi závisí výdělky žen v porovnání s muži na různých faktorech. Na úrovni vzdělání, kvalitě vzdělání, rozsahu genderové nerovnosti, rozsah pracovních příležitostí. Rovnoprávnost žen a mužů je předpokladem pro rozvoj a snižování chudoby.

7.6 Ekonomické faktory

7.6.1 Růst cen potravin

Vysoké ceny potravin představují hrozbu pro potravinovou bezpečnost. Růst cen potravin se odvíjí od poptávky po potravinách, růstu cen na finančních trzích, počasí, na ceně ropy a na dalších determinantech. Dle Kuny (2010) právě ropa je nezbytná pro vstupy do zemědělství, pro provoz zemědělských strojů, je součástí dopravních nákladů. Jakýkoli cenový šok na ropném trhu se odrazí na nákladech na produkci potravin.

V tabulce č. 19 sledujeme vývoj spotřebitelských cen potravin podle skupin ekonomik. V letech 2010 – 2016 dochází ve všech vybraných regionech světa k růstu cen potravin. Nejvyšší roční míru růstu v roce 2016 lze sledovat v Latinské Americe a Karibiku, kde roční míra růstu činí 28%. Naopak nejnižší roční míru růstu sledujeme u Asie a Oceánie, kde v témže roce činila roční míra růstu 2,9%.

Tabulka 19: Vývoj spotřebitelských cen potravin podle skupin ekonomik v letech 2011 – 2016 (2005=100)

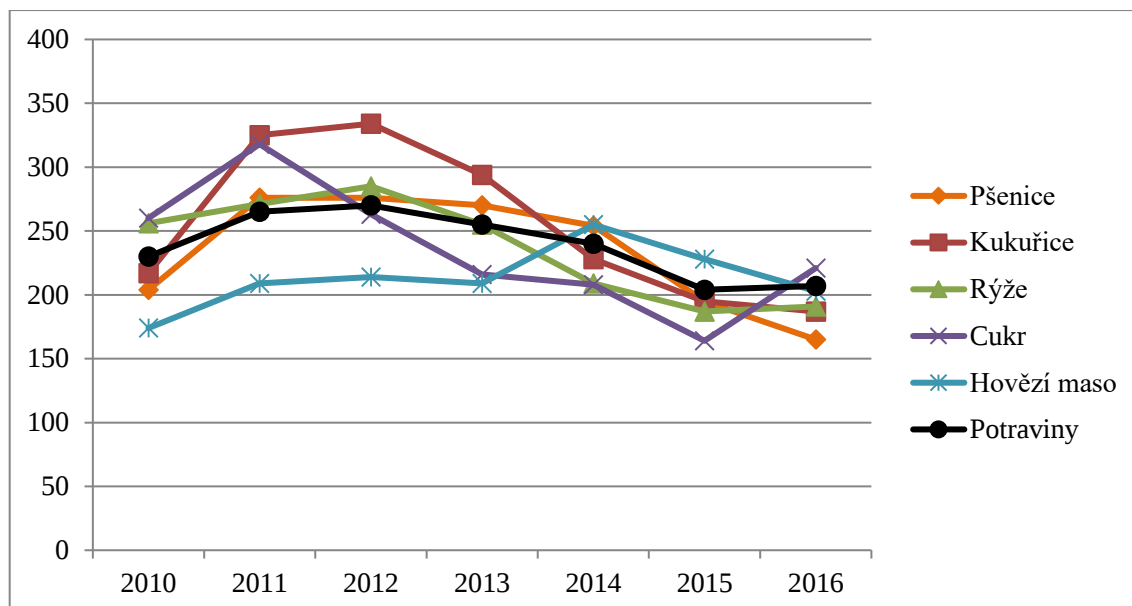
Skupina ekonomik	Index spotřebitelských cen (2005 = 100)		Roční míra růstu (%)	
	2011	2016	2011 - 2016	2016
Svět	121	139	2,8	3,4
Afrika	158	233	8,1	11,8
Latinská Amerika a Karibik	148	272	13	28
Asie a Oceánie	136	164	3,8	2,9

Zdroj: Vlastní zpracování podle údajů z UNCTAD Handbook of statistics 2017

Graf 17 předkládá vývoj indexu cen potravin ve světě. Zatímco cena potravin od roku 2010 do roku 2012 rychle vzrůstala, od roku 2013 naopak postupně klesala. V roce 2012 dosáhla nejvyšší ceny kukuřice, naopak nejnižší ceny v roce 2015 dosáhl cukr. Dle UNCTAD (2017) za vysoký růst cen potravin v letech 2010 – 2012 mohlo oslabování

amerického dolaru (většina potravinových komodit je obchodována v dolarech), a rostoucí ceny energií. Za rostoucí ceny potravin mohl také růst cen ropy.

Graf 17: Vývoj indexu cen potravin ve světě

Zdroj: Vlastní zpracování podle údajů z UNCTAD Handbook of statistics 2017

Musíme si uvědomit, že většina chudých lidí v rozvojovém světě více než 50% svých příjmů utratí za potraviny a i mírné zvýšení cen může vážně ohrozit přístup k potravinám pro rodiny. Pro srovnání ve vyspělých zemích utratí rodina za potraviny 10% – 20% z příjmů. Dominantní postavení současného potravinového průmyslu přebírají koncerny, které znevýhodňují lokální producenty. Drobní zemědělci často nemají žádný přístup na místní trhy a nemají tak dostatek finančních prostředků na transport své produkce. Zemědělcům chybí znalosti o aktuálních cenách jednotlivých plodin, často pěstují komodity, které se jim finančně nevyplatí. Dále nemohou pěstovat plodiny ve velkém objemu, neboť jim chybí skladovací kapacity, potřebné k uchování potravin.

7.7 Degradace půdy

Úrodná půda je nezbytná pro produkci potravin. Je však všeobecně známo, že je poškozována nerovnoměrným zemědělským využíváním, využíváním těžké mechanizace, diverzifikací, ničením přirozené vegetace, odlesňováním, nevhodnými osevními metodami, nesprávným zavlažováním. Všechny tyto nevhodné zemědělské praktiky vedou k vyššímu krátkodobému zisku, avšak jdou důvodem potravinových problémů. Dochází tak

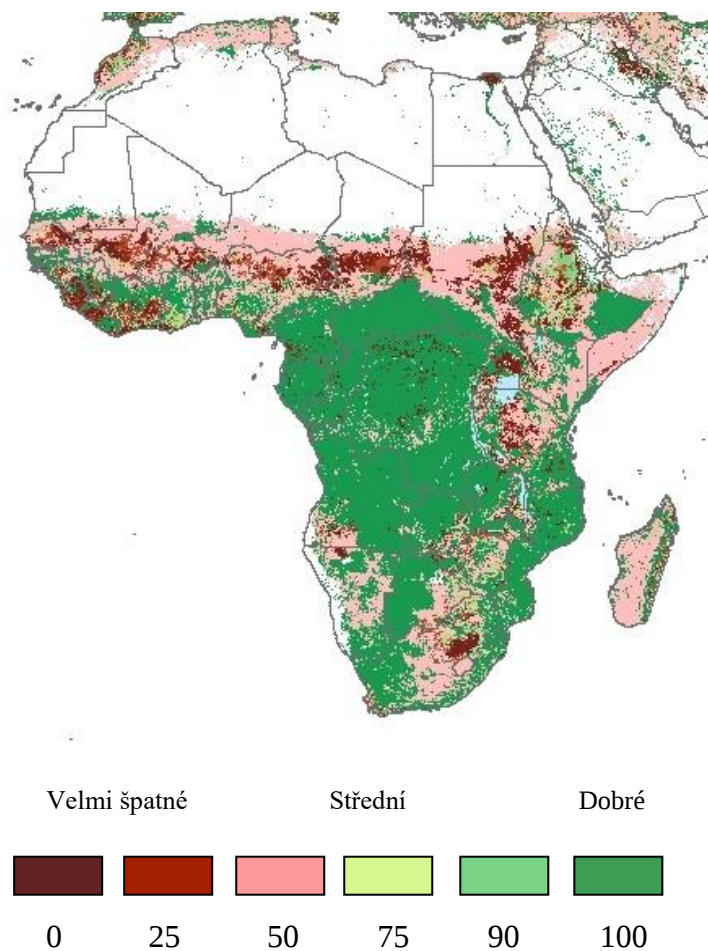
k vyčerpání živin v půdě a nemožnosti znovuobdělávání této půdy (Jeníček a Foltýn, 2010).

Degradace půdy představuje závažný problém především pro země, které jsou závislé na zemědělské výrobě, tím jsou právě rozvojové země. Půda je často poškozována pěstováním monokulturních plodin, které jsou plošně vysévány a místní obyvatelstvo tak nemá možnost pěstovat základní plodiny. Tato obdělávaná půda je často odkoupená či pronajímána vyspělými zeměmi (Kuna, 2010).

Degradace půdy nutí obyvatelstvo k nucené migraci, zvyšují se počty uprchlíků, vede k válečným konfliktům kvůli přírodním zdrojům a v neposlední řadě vede k nedostatku potravin. Vlivem tohoto globálního problému jsou ničeny přírodní oblasti a ztrácí se biologická rozmanitost. Degradace půdy je spojována s populačním růstem, slabou institucionální stabilitou a politickou nestabilitou.

Na obrázku č. 1 je znázorněna kvalita půdního fondu v Africe. Zaměříme-li se na region východní Afriky, zjistíme, že kvalita půdního fondu je špatná. Rudé oblasti představují velmi chudé podmínky pro zemědělství, co se půdního fondu týče. Červené oblasti, které přecházejí na růžovou a béžovou představují špatnou až střední kvalitu zemědělské půdy. Naopak oblast Etiopie má barvu zelenou, což představuje dobrý půdní fond (FAO, 2018).

Obrázek 1: Kvalita půdního fondu v Africe

Zdroj: FAO, Soil Portal, 2018

Důsledkem degradace půdy je ztráta organické hmoty, pokles úrodnosti půdy, eroze, nepřiměřená slanost a kyselost půdy a nadbytek znečišťujících látek, které jsou obsaženy v půdě.

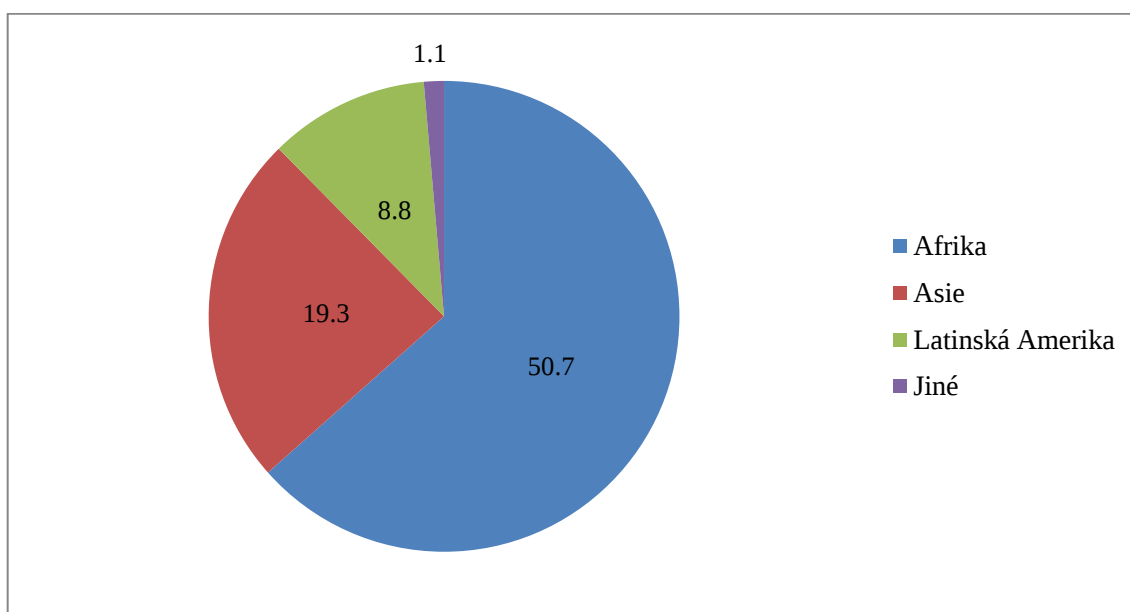
Degradace půdy je jednou z hlavních příčin poklesu produktivity zemědělství v subsaharské Africe, pokud nebude degradace půdy řízena, bude tento kontinent nadále trpět potravinovou nejistotou.

7.7.1 Zábory půdy

Termín zábor půdy (land grabbing) označuje „*koupi nebo pronájem rozsáhlých ploch půdy v převážně chudých, rozvojových zemích bohatšími státy, které mají problém se zajišťováním potravin, a soukromými investory za účelem pěstování plodin pro export.*“ Za zahraničními investicemi do zemědělské půdy nalezneme tři hlavní důvody: potravinovou bezpečnost, výrobu biopaliv a zabezpečení investic. Někteří soukromí investoři považují půdu za bezpečnou investici v době neklidné situace na finančních trzích a doufají v návratnost investic z poptávky po zemědělské půdě v důsledku vyššího zájmu o potraviny a energie (Milerová Prášková, 2011).

Hlavní cílové země investorů jsou země v Africe, z celkových 79,9 milionů hektarů záborové půdy náleželo 50,7 milionů hektarů půdy africkému kontinentu v letech 2001 - 2011 (viz graf 18). Afrika je investory oblíbená kvůli relativně levné půdě a snadné dostupnosti. Cílem investorů je nejčastěji oblast subsaharské Afriky (Etiopie, Demokratická republika Kongo, Madagaskar, Mali, Mozambik, Súdán, Tanzánie, Zambie). Z grafu 18 dále vyplývá, že další oblastí, kde působí investiční hráči, je Asie, s 19,3 miliony hektary půdy. Globální skupování půdy bylo reakcí na světový růst cen potravin a finanční krizi.

Graf 18: Hlavní cílové země investorů v letech 2001 - 2011 (miliony hektarů)

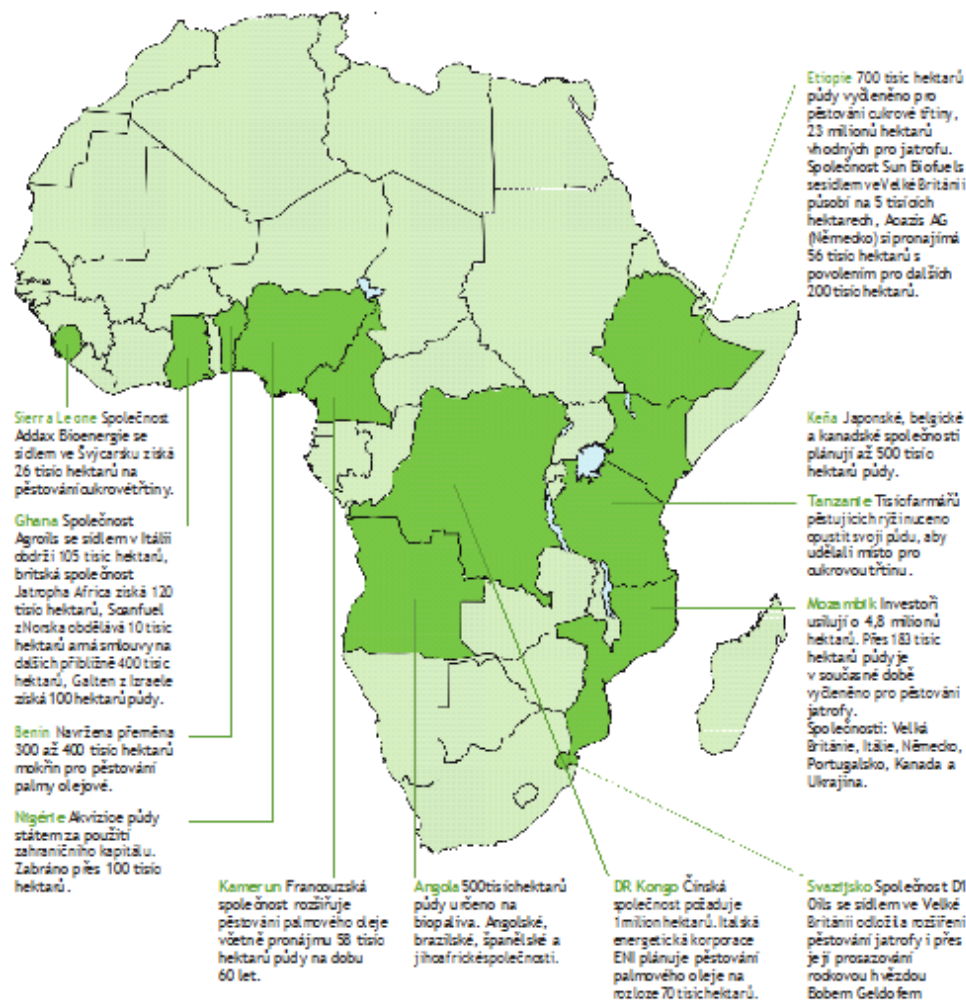

Zdroj: Milerová Prášková, 2011

Rozsáhlé zábory půdy silně ohrožují potravinovou bezpečnost v cílových zemích, neboť je omezen přístup původním uživatelům půdy, kterými jsou ve většině případů drobní zemědělci nebo pastevci, kteří jsou závislí na zemědělství jakožto na jediném zdroji obživy. Prodané, či pronajaté pozemky se využívají především k produkci plodin či biopaliv, které se stávají stále ziskovějšími, především v důsledku finanční, potravinové a energetické krize. Investice do rozsáhlých plantáží často zvyšují potravinovou nejistotu a investoři často porušují práva místních obyvatelů, místo toho aby přispěli k rozvoji.

Investory se stávají mezinárodní korporace, podniky a instituce, ale také národní investoři, které často podporují mezinárodní aktéři formou investic, úvěrů nebo obchodních dohod (Saracini, 2011). Mezi klíčové investiční hráče patří společnosti z východních zemí (Čína, Indie, Jižní Korea) a zemí Perského zálivu (Saudská Arábie, Katar, Spojené arabské Emiráty). Závislost na dovozech potravin ale nutí i jiné země investovat do produkce za svými hranicemi, toto například platí pro Libyi a Egypt. Naopak investoři z Evropské unie se zaměřují na zábory půdy pro produkci biopaliv (Milerová Prášková, 2011). Až jedna třetina záborové, či koupené půdy v Africe, je evidována jako půda pro produkci biopaliv. Rostoucí využívání půdy pro produkci plodin, vhodných k výrobě biopaliv, je příčinou nárůstu cen potravin (Friends of the Earth Europe, 2010). Více viz obrázek č. 2.

Obrázek 2: Zábory půdy v Africe pro pěstování plodin určených k výrobě biopaliv v roce 2010

Zdroj: Friends of the Earth Europe, Friends of the Earth Africa, 2010

Willy (2011) uvádí, že země se slabou vládou, které místnímu obyvatelstvu neposkytují dostatečnou právní ochranu, jsou pro investory atraktivní. Investory může lákat i nedostatečná transparentnost a kontrola při sjednávání smluv, často dochází ke korupci. Drobní zemědělci nemají šanci se ubránit a ztěží si vynutí právo na využívání půdy. Představitelé místních vlád tvrdí, že pronajímají nepotřebnou nebo nevyužitelnou půdu, ale skutečnost často bývá velmi odlišná. Co je zařazeno do kategorie nepotřebné půdy, může být půda důležitá pro místní venkovské obyvatelstvo.

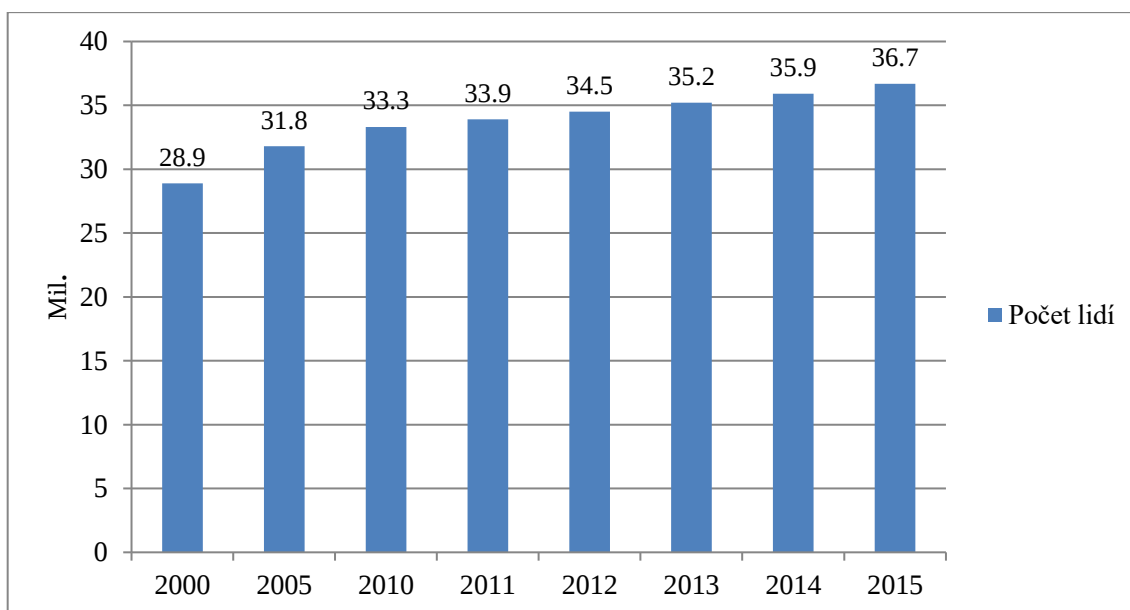
V Tanzánii, Madagaskaru a Ghaně byly evidovány protesty proti působení zahraničních firem. Tyto společnosti byly obviněny z poskytování zavádějících a nepřesných informací, které poskytovali místním zemědělcům proto, aby získali půdu.

7.8 Virové a infekční onemocnění

7.8.1 HIV/ AIDS

Na světě v roce 2015 žilo 36,7 milionů lidí, nakažených virem HIV, z tohoto počtu bylo 34,9 milionů dospělých, 17,8 milionů žen a 1,8 milionů dětí pod 15 let. Z grafu 19 lze pozorovat, že od roku 2000 se celkový počet nakažených lidí na celém světě neustále zvyšuje. Zatímco v roce 2000 bylo 28,9 milionů lidí nakažených virem HIV, v roce 2011 bylo nakažených 33,9 milionů a v roce 2015 žilo s virem HIV 36,7 milionů lidí. Naopak úmrtí související s AIDS se během let 2000 – 2015 snižuje. V roce 2000 zemřelo na důsledky AIDS 1,5 milionů lidí, v roce 2011 to bylo již 1,4 milionů a v roce 2015 kdy bylo v souvislosti s touto nemocí zaznamenáno 1,1 milionů lidí úmrtí (UNAIDS, 2016).

Graf 19: Počet lidí nakažených virem HIV v letech 2000 – 2015 (v mil.)

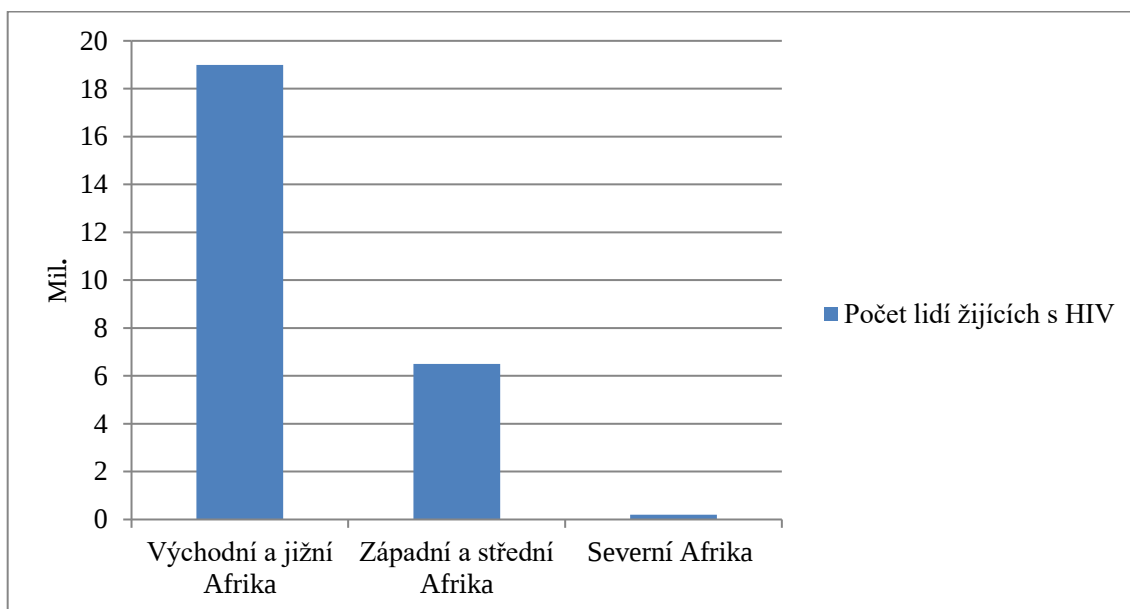

Zdroj: UNAIDS, AIDS by the Numbers, 2016

Celé území subsaharské Afriky je zasaženo vysokou mírou výskytu onemocnění HIV/AIDS. V roce 2015 z celkového počtu 5 700 nových infekcí HIV (dospělí a děti) denně pocházelo až 66% ze subsaharské Afriky. Z toho 47% jsou ženy, 35% mladí lidé (ve věku 15 – 24 let) a 20% mladé ženy (15 – 24 let). Za vzniklou situaci může nedostatečná informovanost v oblasti bezpečného sexu, ale také trend častého střídání partnerů a nepoužívání ochrany. Závažnou skutečností je i fakt, že zdravotnický systém je ve státech východní Afriky zaostalý, jelikož chybí dostatečné finanční prostředky na zřízení dostačujících zdravotnických zařízení (UNAIDS, 2016).

Graf 20 předkládá počty nově nakažených lidí virem HIV v regionech Afriky v roce 2015. Zatímco v roce 2015 bylo v severní Africe nakaženo virem HIV celkem 230 000 lidí, v západní a střední Africe bylo nakaženo 6,5 milionů lidí a ve východní a jižní Africe v témže roce bylo virem HIV nakaženo 19 milionů lidí (UNAIDS, 2016).

Graf 20: Počet lidí žijících s virem HIV v regionech Afriky v roce 2015 (v mil.)

Zdroj: UNAIDS, AIDS by the Numbers, 2016.

UNAIDS (2016) zaznamenalo, že nejvyšší počet případů nově nakažených lidí virem HIV je ve východní a jižní Africe (960 000), naopak nejnižší počet nově infikovaných je v Severní Africe (21 000). Z tabulky č. 20 dále vyplývá, že nejvyšší počet přístupů k antivirové léčbě má západní, střední Evropa a severní Amerika, kde 1,4 milionů lidí má k této léčbě přístup. Nejvíce nově nakažených dětí (0 – 14 let) virem HIV, dle dostupných dat, lze najít v západní a střední Africe (66 000), nejméně pak v severní Africe a Latinské Americe a Karibiku (2 100), v roce 2015. Východní a jižní Afrika si drží prvenství v nejvyšším počtu nově nakažených ve věku 15 let a více. Zde je 910 000 nově nakažených lidí. Naopak nejnižší počet lidí ve věku 15 let a více je v Latinské Americe a Karibiku, kde v roce 2015 bylo 10 000 nakažených virem HIV.

Tabulka 20: Počty nakažených lidí ve vybraných regionech světa v roce 2015

Region	Počet lidí žijících s HIV (milion)	Nové případy HIV infekce			Úmrtí související s AIDS	Počet přístupů k antivirotivé léčbě (milion)
		Celkem	Věk 15+	Věk 0 - 14		
Východní a jižní Afrika	19	960 000	910 000	56 000	470 000	10
Západní a střední Afrika	6,5	410 000	350 000	66 000	330 000	1,8
Severní Afrika	230 000	21 000	19 000	2 100	12 000	38 000
Latinská Amerika a Karibik	2	100 000	10 000	2 100	50 000	1,1
Asie a Pacifik	5,1	190 000	190 000	-	47 000	320 000 (tisíc)
Západní, střední Evropa a Severní Amerika	2,4	91 000	91 000	-	22 000	1,4

Zdroj: UNAIDS, AIDS by the Numbers, 2016.

V roce 2000 bylo ve východní Africe průměrně 7% nakažených virem HIV/AIDS, do roku 2015 se podíl nakažených obyvatel snížil na 4,8% (viz Příloha 1). Z dostupných dat hranici 10% nakažených v jednotlivých státech v roce 2015 překračuje hned několik zemí, jimiž jsou Mosambik (12,7%), Zambie (12,6%) a Zimbabwe (13,9%) (WB, 2018r).

Z dlouhodobého hlediska je zřejmé, že dochází k postupnému snižování počtu nakažených tímto virem. Zdravotnický systém je však zaostalý a léčba HIV/AIDS je velká ekonomická zátěž pro státní rozpočet. Celou situaci zhoršuje fakt, že cena antiretrovirálních léků je pro mnohé nemocné příliš vysoká, ve venkovských oblastech ani neexistují zdravotnická zařízení a nemocní si tak musí hradit i náklady na dopravu.

7.8.2 Tropické nemoci

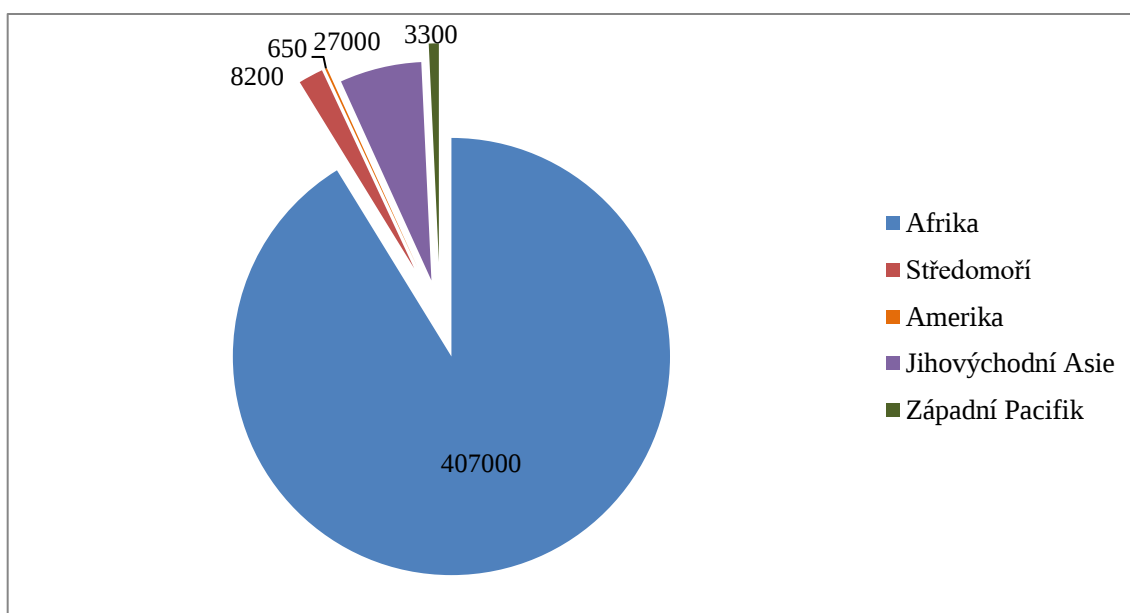
Celá subsaharská Afrika, potažmo i východní Afrika, je postižena vysokým výskytem tropických nemocí kvůli tropickému podnebí. Jednou z těchto tropických nemocí je malárie, parazitní onemocnění, jehož příčinou jsou paraziti Plasmodium. Nositelem malárie je komár rodu Anopheles.

Malárie je akutní horečnaté onemocnění, u neimunní osoby se symptomy obvykle objevují po 10 – 15 dnech po infekčním kousnutí komárem. Prvními příznaky nemoci je horečka, bolest hlavy, zimnice. Není-li léčba provedena do 24 hodin, může dojít k těžkým onemocněním, které často vedou k úmrtí.

Přenos malárie se odvíjí podle hustoty výskytu komárů, jejich životnosti vzhledem k délce života Plasmodia v nich. Závisí i na klimatických podmínkách (srážky, teplota a vlhkost), které mohou ovlivnit počet komárů. Aby se komár stal infekčním, musí nejprve absorbovat Plasmodium z lidského hostitele během své sexuální reprodukční fáze. Poté dochází k reprodukci Plasmodia v komárovi a během 10 – 20 dnů vyzraje do infekční fáze.

V roce 2016 byla téměř polovina světové populace ohrožena malárií, avšak většina případů malárie a s ní spojené úmrtí se vyskytuje v subsaharské Africe. Mezi další ohrožené regiony řadíme jihovýchodní Asii, Středomoří, Ameriku a západní Pacifik (WHO, 2018a).

Graf 21: Počet úmrtí na malárii podle oblastí v roce 2016

Zdroj: WHO, World Malaria Report, 2017

Dle WHO (2017b) v roce 2016 bylo v 91 zemích 216 milionů případů malárie, přičemž 80% je přisuzováno subsaharské Africe. V téže roce na malárii zemřelo celosvětově 445 000 lidí. Z grafu 21 je patrné, že nejvyšší počet lidí, kteří zemřeli na malárii, je v africkém regionu, kde v roce 2016 zemřelo v důsledku malárie 407 000 lidí. V jihovýchodní Asii zemřelo na malárii 27 000 lidí. Nejméně lidí v důsledku onemocnění malárií zemřelo v Americe (650 lidí).

Některé skupiny obyvatelstva jsou vystaveny výrazně vyššímu riziku nákazy malárie, jedná se o kojence, děti do 5 let, těhotné ženy a pacienty s HIV/AIDS. Více než 70% všech úmrtí na malárii se vyskytují u dětí mladších 5 let (WHO, 2018a).

Ve východní Africe je 6 zemí, kde počet nakažených lidí přesahuje 3 miliony. V tomto regionu byl nejvyšší počet nakažených zaznamenán v Ugandě (9 385 132 lidí), kde na následky této nemoci zemřelo 5 635 lidí. Dále Mosambik, kde je nahlášeno 8 520 376 nakažených lidí, evidováno je 1 685 úmrtí. Následuje Burundi, 8 274 062 nemocných, z nichž 5 853 osob zemřelo. Další zemí s vysokou koncentrací nakažených lidí je Malawi, kde je 4 820 000 nakažených lidí. Zambie eviduje 4 850 000 nakažených lidí a Rwanda, kde je 3 380 000 nakažených lidí (WHO, 2018b).

Malárie představuje velké finanční zatížení celého zdravotnického systému, ale představuje finanční problém i pro rodinné rozpočty, které musí vynakládat finanční prostředky na zdravotní péči. Finanční podpora ke kontrole a eliminaci malárie dosáhla v roce 2016 přibližně 2,7 miliardy USD. Většina investic (74%) byla vynaložena na africký region, náležela jihovýchodní Asii (7%), Středomoří a Amerika (6%) a západní Pacifik (4%). Vlády endemických zemí přispěly v roce 2016 částkou 800 milionů USD, což představovalo 31% z celkových prostředků (WHO, 2017b).

8 Možnosti řešení potravinového problému

Řešení potravinového problému představuje dlouhodobý a složitý úkol nejen pro vlády konkrétních zemí, ale také pro mezinárodní společenství. V dnešní době hrají velkou roli humanitární dodávky potravin a lékařské péče. Při snaze o odstranění světového hladu a podvýživy bude důležité zaměřit se na řadu opatření. Je zřejmé, že řešení potravinového problému vyžaduje dlouhodobá opatření, avšak mnohé země světa si žádají okamžitou, krátkodobou pomoc, neboť ekonomiky těchto zemí nejsou schopny komplexního řešení problému.

V této diplomové práci bude představeno 7 zásadních způsobů řešení potravinového problému, které mají eliminovat příčiny tohoto problému. Možným řešením je udržitelný ekonomický růst (ekonomická, politická a zahraniční stabilita), nastolení míru v dané zemi (řešení válečných konfliktů), řešení akutní potravinové krize (potravinové programy), odstranění bariér na trhu. Dalším řešením potravinového problému je umožnit všem lidem přístup ke vzdělání. V neposlední řadě odstranění chudoby prostřednictvím udržitelného růstu potravinové a zemědělské produkce (zelená revoluce) a prostřednictvím změny právního systému (pozemkové reformy).

8.1 Udržitelný ekonomický růst

Na současné dění v Africe má vliv její koloniální minulost, kdy došlo k politickému rozdělení Afriky. Mocnosti si rozdělily rozsáhlé území afrického kontinentu, především kvůli obrovským zdrojům nerostných surovin. Byl to souboj o větší nadvládu nad tímto územím. Mocnosti uzavíraly dohody s místními vládci, byly vymezeny umělé hranice, byla vytvořena administrativní správa kolonií.

Nezávislost začaly africké země získávat po 2. světové válce, kdy válka vyčerpala evropské země. Je však důležité zmínit, že v afrických zemích neexistovaly vzdělané elity, které by mohly vést celý národ. Dalším mezníkem bylo období studené války, kdy USA a SSSR soupeřily o geopolitický vliv. Cílem se staly státy subsaharské Afriky. Vůdci afrických zemí – Mobutu Sese Seko, Patrice Lumumba v Demokratické republice Kongo, Mengistu Haile Mariam v Etiopii a mnoho jiných obdrželi finanční pomoc a zbraně za podporu kapitalismu či komunismu. Řada těchto vůdců v rozvojových zemích viděla cestu v nedemokratických či v diktátorských režimech. Africké země se skrze finanční pomoc staly lehce zkorumpovatelné. I dnes existuje finanční podpora afrických států, je zapojeno

více zemí i mezinárodní organizace. Zde vidíme nutnost změny, pokud má být potravinový problém afrického kontinentu vyřešen. Netransparentnost přispívá k prohlubování korupce, podvýživy a hladu.

Nejrychleji rozvíjejícím odvětvím afrického průmyslu je bezesporu ropný průmysl. Nerostné suroviny, tedy i ropa, jsou neobnovitelné zdroje a mizí závratným tempem. V současné době má ropa stále rostoucí a zásadní vliv na utváření globální politiky. Většina afrických zemí, které produkují ropu, vykazují etnické a sociální nepokoje, korupci, nestabilní ekonomiku a velmi často se zneužívá bohatství z ropy pro vnitropolitické účely. Těžba ropy má však i kladný vliv na africký kontinent, neboť podporuje výstavbu infrastruktury na celém kontinentu. Výstavba projektů, které jsou spojeny s těžbou ropy, představuje příležitost pro snížení nezaměstnanosti v této oblasti, za předpokladu, že by bylo do prací zapojeno místní obyvatelstvo.

Dalším nezbytným krokem je nastavení finanční transparentnosti. Je třeba zveřejnit, kam plyne veškerá finanční pomoc africkému kontinentu a vymýtit koruci v afrických vládách. Ekonomický růst, který je udržitelný a dlouhodobý, je atraktivní pro zahraniční investory. Správně nastavená zahraniční pomoc představuje řešení ke stabilizaci afrických vlád bez korupce, k eliminaci chudoby a potravinové nejistoty.

8.2 Řešení válečných konfliktů

Na území afrického kontinentu se vyskytují konflikty, které mají negativní důsledky na život místních lidí. Konflikty nutí místní obyvatelstvo opouštět své domovy, jsou pronásledováni ozbrojenými silami a často trpí hladem a nemocemi, bez možnosti léčby. Jak již bylo zmíněno, většina konfliktů v subsaharské, potažmo východní Africe, je způsobena etnickými či národními spory, náboženskými, ideologickými nebo mocenskými neshodami. Důležitým faktorem je míra demokracie, čím vyšší je úroveň demokracie, tím nižší je riziko konfliktu. Nesmíme opomenout ani fakt, že často se válčí o přírodní zdroje, kterými africký kontinent oplývá.

Je mnoho možností, jak zabránit konfliktům. V první řadě je to vzdělání, které učí nové generace, jak si vzájemně porozumět a respektovat se. Vzdělání učí principy demokracie, ukazuje mladým lidem, že existuje život bez násilí v každodenním životě. Mladá generace si musí uvědomit důležitost nerostných zdrojů a peněz a v neposlední řadě by se měla naučit s nimi hospodařit. Dále by měla být jasně definována spravedlnost,

v každé zemi by měl fungovat nezávislý a spravedlivý soud, který bude spravedlivě hájit zákony dané země. Diplomacie může zamezit přerůstání sporů v konflikty, pokud se spory řeší dříve, než dojde k jejich eskalaci. Diplomacie slouží k nalezení společného řešení problémů a omezuje tím rozsah sporů.

Při řešení konfliktů mají často důležité postavení nevládní organizace. Nejdůležitější nevládní organizace, které pomáhají předcházet konfliktům na africkém kontinentu, je OSN a Africká unie. Pro správné fungování nevládních organizací je potřebná součinnost mezi vládou dané země a zainteresovanou nevládní organizací. Nevládní organizace mají za hlavní úkol naučit místní lidi samostatnosti. Je důležité, aby si lidé v rozvojovém světě uvědomili, že řešením není spoléhat se na pomoc od ostatních, ale je třeba se naučit spoléhat pouze sám na sebe. Nevládní organizace by měly také dohlížet na dodržování lidských práv.

Cílem Africké unie je vytvoření jednotné a silné Afriky prostřednictvím větší jednoty a solidarity mezi členskými státy a jednotlivými africkými národy. Zaměřuje se na ochranu a podporu lidských práv, podporu míru, bezpečnosti a stability kontinentu a má za cíl bojovat proti korupci. Podporuje trvalý rozvoj občanských aktivit pro zvýšení životní úrovně obyvatel afrického kontinentu. Hlavními úkoly Africké unie je předcházet konfliktům, odzbrojovat, usilovat o úplné odstranění zbytků kolonialismu. Státy afrického kontinentu se mají navzájem poučit ze svých chyb.

U zrodu OSN stála myšlenka, že je nutné vytvořit mezinárodní prostředí, ve kterém se státy pokud možno vyvarují ozbrojených konfliktů a spory se budou řešit diplomatickou cestou. Africkým zemím je nutné poskytnout potřebnou podporu ve prospěch míru a rozvoje. Nastolení míru může zachránit množství nevinných životů. Operace OSN na udržení míru (UN peacekeeping operations) usilují o zastavení násilných konfliktů a o nastolení stabilního míru.

8.3 Potravinové programy

Potravinová pomoc směřuje především do zemí s potravinovými problémy. Existují programy pro pomoc i v případě mimořádných událostí, mezi které řadíme přírodní pohromy a politickou nestabilitu, projektové pomoci, které pomáhají rozvoji infrastruktury. Projektové pomoci se zaměřují na redukci potravinové nejistoty u specifických skupin společnosti. Dále pak programové pomoci, kdy jedna vláda druhé pomůže formou grantu či půjčky.

Nejdůležitější potravinové programy vznikly pod organizací OSN, která představuje největší organizaci poskytující zahraniční potravinovou pomoc. Mezi dárci, od kterých OSN získává finance či potraviny, nalezneme vlády zemí, firmy, ale také individuální osoby. Jedním z největších dárců je EU. Dalším významným dárcem je Světový potravinový program (World Food Programme), který poskytuje potravinovou pomoc a ve svých zprávách informuje o přírodních katastrofách a válečných konfliktech.

Potravinovou pomoc řadíme spíše mezi krátkodobá opatření, neboť má smysl pouze v případech akutních krizí. Potravinová pomoc pomáhá zmírnit dopady na místní obyvatelstvo.

8.4 Odstranění bariér na trhu

Liberalizace mezinárodního agrárního trhu je další možností, jak řešit potravinový problém ve světě. Rozvojové země by měly mít možnost dovážet produkty na trhy rozvinutých zemí.

Problém představují obchodní bariéry vyspělých zemí i překážky mezi rozvojovými zeměmi navzájem. Rozvojové země mezi sebou uplatňují cla, která často převyšují cla zavedená vyspělými státy vůči těmto rozvojovým zemím. Je nutné dodat, že existují i zvláštní dohody mezi státy třetího světa, které ulehčují přístup na trhy vyspělých zemí. Pro příklad lze uvést Dohodu z Cotonu, díky které mají země Asie – Pacifik – Karibik preferenční přístup na trh EU.

Odstranění bariér na trzích je možné dosáhnout i spravedlivým obchodem. Tzv. Fairtrade je globální hnutí, které se zaměřuje na nespravedlnosti běžného obchodu a zajišťuje možnost spravedlivého výdělku zemědělcům za prodané potraviny. Lidem v zemích Afriky, Asie a Latinské Ameriky dává možnost uživit se vlastní prací za důstojných podmínek. Za své produkty dostávají spravedlivě zaplacené a plodiny pěstují

s ohledem na životní prostředí. Fairtradová družstva fungují na demokratickém principu. Fairtrade se snaží hájit zájmy drobných producentů. Lze pozorovat i tlak spotřebitelů z vyspělých zemí, kteří si jsou vědomi morálního rozsahu světového obchodu a často si raději vybírali produkty s označím Fairtrade.

8.5 Přístup ke vzdělání

Jedním z řešení potravinového problému je umožnit lidem přístup ke vzdělání. Nejchudší země afrického kontinentu vykazují nízkou vzdělanost a jsou spjaty s chudobou. Nedostatek vzdělání a negramotnost představují jeden z hlavních problémů, které brzí vývoj rozvojových zemí a prohlubují chudobu. Vzdělanost lidem umožní zlepšit svou ekonomickou situaci, zkvalitnit jejich hygienické a zdravotní návyky.

Země východní Afriky by měly přijmout opatření, která by usnadnila získat bezplatné základní vzdělání. Právě vzdělání umožňuje lidem snažší komunikaci. Lidé, kteří umějí číst a psát mohou být lépe informovaní, než jedinci, kteří jsou negramotní. Vzdělání by však mělo probíhat i v profesní úrovni, je nutné zajistit kvalifikační růst obyvatel rozvojových zemí. I drobní farmáři a zemědělci by měli být vzděláni v oblasti zlepšování úrodnosti, obdělávání půdy a v ovládání nových technologií.

Nízká úroveň vzdělanosti je také jedním z důvodů vysoké porodnosti. Je důležité, aby i ženy dosáhly na kvalitní vzdělání, které je jim často upíráno. Rozvoj lidského kapitálu má pozitivní dopad na stav daného státu. Přístup k internetu vede k efektivitě informačních toků.

8.6 Zelená revoluce

Africký kontinent má potenciál pro uživení celé své populace, Afrika ho však nedokáže využít. Vysoký populační růst zvyšuje tlak na produkci potravin v zemích východní Afriky. Potravinový problém je z části způsoben nedostatkem investic do zemědělství.

Africký kontinent se potýká s nepříznivými klimatickými podmínkami, následky sucha mají fatální dopady na produkci potravin. Je nutné zvýšit produktivitu zemědělských ploch, zefektivnit využití půdy a vody a zvýšit hektarové výnosy. Zapojením vědy a zemědělského výzkumu lze tento problém vyřešit. Lze využívat osiva, která jsou uzpůsobená místním extrémním podmínkám, využívat hnojiva, moderní nástroje a zavlažovací systémy. Zvýšení zemědělské produkce lze také dosáhnout modernizací

zemědělských technologií. Takto lze zvýšit produkci potravin v rozvojových zemích světa a přispět tak k vyřešení potravinového problému.

Konference OSN přednesla plány, jak pomoci hladovějícím částem světa. Plán organizace OSN Zelená revoluce v Africe (AGRA) měla přispět k podpoře afrického zemědělství. Za úkol měla učinit z kontinentu obilnici, která by uživila sebe sama. Měla radit africkému kontinentu, jak lépe rozdělit produkci v regionech. Dnes je potenciál první zelené revoluce v mnoha ohledech vyčerpán. Zde lze uvést příklad Ugandy, kde byla snaha pomocí nově vyšlechtěné odrůdy pšenice nahradit pšenici, které trpěla rzí travní. Vyšlechtěná odrůda však tuto rez nepřekonala a šířila se z východní Afriky přes Rudé moře do Jemenu, Iránu, Sudánu i jižní Afriky.

Ve spojitosti s africkým kontinentem se mluví o druhé zelené revoluci, tzv. „zelené revoluci pro Afriku“. V roce 2008 byla zmíněna nutnost vyvolat další zelenou revoluci v Africe. Druhá zelená revoluce však měla respektovat místní biodiverzitu a odlišnosti. V současné době na tomto konceptu spolupracují organizace OSN společně s Africkou unií. Koncept vyžaduje komplexní řešení klíčových problémů napříč zemědělským řetězcem.

Mezi technologie, které se v zemědělství využívají, patří geneticky modifikované organismy (GMO). Geneticky modifikovat lze rostliny, zvířata i mikroorganismy. V současnosti lze nejčastěji najít geneticky modifikované plodiny, kdy různé odrůdy těchto plodin jsou odolné vůči škůdcům, chorobám a extrémnímu podnebí. Tyto plodiny přinášejí pěstitelům vyšší výnosy a mohou mít kladný přínos i kvůli vyššímu obsahu či vhodnější skladbě nutričních látek.

8.7 Pozemková reforma

Důležitou roli při řešení potravinového problému hraje demokratizace společnosti. Výše zmíněné možnosti řešení potravinového problému nemohou být implementovány, pokud v afrických zemích nebude fungovat demokratický systém vládnutí. Důležitá je změna právního systému v souvislosti s vlastnictvím půdy. V zemích východní Afriky není vlastníkem půdy farmář, který půdu obdělává, nýbrž stát. Farmáři tak žijí v nejistotě a s vědomím, že o půdu, která jim zajišťuje obživu a živobytí, mohou kdykoli přijít.

Zajímavým příkladem pozemkové reformy je Zimbabwe, kde došlo k rozsáhlé redistribuci pozemků bělošského obyvatelstva pro černošskou populaci. Tato pozemkové

reforma měla odebrat rozsáhlá pole bohatým vlastníkům. Pozemková reforma v této zemi měla především politický podtext, kdy půda byla rozdělena podporovatelům režimu. Ve výsledku však vedla pozemková reforma k podkopání zemědělské produkce, jelikož se nepodařilo nahradit zkušené farmáře, kteří tuto půdu dříve obdělávali.

Pozemkové reformy jsou nutné v zemích s vysokou koncentrací půdy, což je příklad celého afrického kontinentu. Pomocí této reformy lze dosáhnout spravedlnosti, rovnosti a v ideálním případě i politické stability.

9 Závěr

Je nutné si uvědomit, že africký kontinent dosahuje velmi pomalého pokroku v řešení potravinové situace a s tím souvisejícím problémem chronického hladu. Z posledních výsledků je patrné, že se potravinová situace v tomto regionu neustále zhoršuje, je zaznamenáno mírné zvyšování počtu chronicky podvyživených osob a zvyšující se podíl chronicky podvyživených obyvatel.

Na celém africkém kontinentu v roce 2016 žilo 1,2 miliardy obyvatel, z nichž 20% bylo chronicky podvyživených. Východní Afrika se svými 393 miliony obyvateli vykazuje chronicky podvyživenou jednu třetinu obyvatelstva (33,9%). Problematika hladu a podvýživy je způsobena celou řadou příčin, z nichž několik hlavních bylo představeno v textu. Dále byla navržena opatření, díky nimž by dle autorky mohlo dojít k vyřešení potravinového problému.

Potravinový problém ve východní Africe je způsoben mnoha faktory. Mezi významné příčiny lze zařadit nepříznivou geografickou polohu a historický vývoj. Celou situaci zhoršují válečné konflikty, které se ve východní Africe často vyskytují. Zdrojem těchto konfliktů jsou uměle vytvořené hranice, které nerespektují jednotlivé etnické skupiny, dále pak autoritářské vedení jednotlivých států, politická nestabilita a častá korupce.

Region východní Afriky zaznamenává vysoký populační růst, který znamená nutnost zvýšení produkce potravin. S neustálým zvyšováním produkce potravin je zvyšována degradace půdy v tomto regionu. V regionu východní Afriky je vysoký podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva, pro které není dostatek pracovních příležitostí.

Ve východní Africe v roce 2013 žilo 41% obyvatelstva pod hranicí chudoby, žili za méně než 1,90 USD na osobu a den. Je tedy zřejmé, že zde panuje vysoká chudoba. Dalším neméně závažným faktorem je nedostatečné vzdělání a genderové nerovnosti, které brání ekonomickému rozvoji států. V roce 2015 nemělo přístup ke vzdělání 67 milionů dětí, z nichž 53% byly dívky.

Rostoucí ceny potravin představují hrozbu pro potravinovou bezpečnost. Je nutné si uvědomit, že obyvatelé rozvojových zemí vynakládají za potraviny mnohem více peněz, než lidé ve vyspělých zemích. Dominantní postavení současného potravinového průmyslu

přebírají nadnárodní koncerny, které znevýhodňují lokální producenty. Je nutné nastavit mezinárodní obchod tak, aby byl pro všechny spravedlivý.

Neméně závažným faktorem, který způsobuje potravinový nedostatek je degradace půdy. Půda ve východní Africe ztrácí úrodnost, což je zapříčiněno nevhodnými prostředky, které se využívají k obdělávání půdy, nerovnoměrným zemědělským užíváním a především suchem, které způsobuje hladomor a s ním spojenou migraci obyvatelstva. Zábory půdy ohrožují potravinovou bezpečnost v rozvojových zemích, neboť je často omezen přístup k půdě původními uživateli půdy. Často se jedná o drobné zemědělce či pastevce, kteří jsou na zemědělství závislí.

Dalším důležitým faktorem, který souvisí s potravinovým problémem, je vysoký podíl obyvatel, kteří jsou nakaženi virem HIV/AIDS a malárií. Zdravotní systém je v tomto regionu zaostalý, a většina venkovského obyvatelstva musí vynakládat finanční prostředky na dopravu do zdravotnických zařízení a na následnou léčbu. Důvodem vysokého počtu nakažených je nedostatečná informovanost o bezpečném sexu a další prevenci.

Problematika hladu a podvýživy je problém řešitelný, ačkoli si vyžaduje dlouhodobé řešení se zapojením mezinárodního úsilí. K řešení potravinového problému značně přispívají rozvinuté země, které se o situaci v rozvojových zemích zajímají. Je nutné si uvědomit, že pouhá snaha rozvinutých zemí nestačí. Vlády rozvojových zemí se musí naučit správně hospodařit s poskytnutými prostředky, zajistit tak dlouhodobý ekonomický růst a přispívat tak ke kvalitnějšímu životu místních obyvatel.

Je třeba zajistit udržitelný ekonomický růst, nastavení finanční transparentnosti, nalést a využívat vhodné metody, jak zabránit konfliktům a správně využívat potravinové programy na místech, kde je nutná rychlá a krátkodobá pomoc. V neposlední řadě je nutné odstranit bariéry na trhu, které brání zapojení rozvojových zemí do spravedlivého mezinárodního obchodu.

Důležitým krokem, jak dosáhnout pokroku, je zvýšit vzdělanost obyvatelstva, a posílení rolí žen ve společnosti. Negramotnost panuje především ve venkovských oblastech, neboť v blízkosti nejsou žádná vzdělávací centra. Je nutné, aby vzdělání bylo dostupné všem bez rozdílu.

Možným řešením je „zelená revoluce“, která přináší řadu opatření a prochází celým zemědělským systémem. Může se jednat o šlechtění nových, výživově hodnotných plodin,

modernizaci zemědělských systémů a technologií a zintenzivnění produkce. V neposlední řadě je nutná změna právního systému v souvislosti s vlastnictvím půdy, neboť v zemích východní Afriky není vlastníkem půdy farmář, nýbrž stát. Změna právního systému by přinesla spravedlnost, rovnost a odstranila by strach ze ztráty půdy, se kterým se farmáři potýkají. Ztráta půdy by pro farmáře znamenala ztrátu jediné možnosti obživy.

Je nutné zmínit, že žádná z těchto opatření nemůže fungovat, pokud nebude zajištěna demokratizace společnosti. Zapojení místních farmářů a pastevců do řešení potravinového problému, by mohlo pomoci při utváření nových programů pro boj proti hladu. Neboť právě tito drobní zemědělci by mohli vnést nové podklady a myšlenky, které by mohly být klíčové pro vytvoření efektivních programů na eliminaci potravinového problému.

10 Seznam použitých literatury

10.1 Knižní zdroje

1. BERG, Alan, 1989. *Malnutrition: what can be done? Lessons from World Bank experience*. 1. vyd. Baltimore MD: The Johns Hopkins University Press, 158 s. ISBN 08-018-3553-4.
2. COLLIER, Paul, 2009. *Miliarda nejchudších: proč se některým zemím nedaří a co s tím*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 217 s. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7429-010-7.
3. COLLINS, Robert O. a James M. BURNS, 2007. *History of Sub-Saharan Africa*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 406 s. ISBN 978-80-521-8674-67.
4. JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN, 2003. *Globální problémy a světová ekonomika*. Praha: C. H. Beck, 269 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 80-717-9795-2.
5. JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN, 2010. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. V Praze: C. H. Beck, 324 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-326-4.
6. KUNA, Zbyněk, 2004. *Rozvojové země ve světové ekonomice*. 1. vyd. Praha: Credit, 130 s. ISBN 80-213-1134-7.
7. KUNA, Zbyněk, 2010. *Demografický a potravinový problém světa*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 132 s. ISBN 978-80-7357-588-5.
8. KUNA, Zbyněk, 2016. *Země Afrického rohu: Problémy a perspektivy*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 189 s. ISBN 978-80-7380-629-3.
9. REID, Richard J., 2011. *Dějiny moderní Afriky: od roku 1800 po současnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 336 s. ISBN 978-80-247-3079-0.
10. ŠERÝ, Miloslav, 2013. *Regionální geografie Afriky*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 84 s. ISBN 978-80-244-3896-2.
11. ZÁHOŘÍK, Jan, 2010. *Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 179 s. ISBN 978-80-7422-021-0.

10.2 Elektronické zdroje

12. African Development Bank, 2017. *African Economic Outlook 2017: Entrepreneurship and industrialisation* [online]. Paris: OECD Publishing, 317 s. [cit. 2018-02-09]. ISBN 978-92-64-27425-9. Dostupné z: https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/AEO_2017_Report_Full_English.pdf
13. BERGLEE, Royal, 2012. *World Regional Geography: People, Places and Globalization* [online]. 1. vyd. Minneapolis: University of Minnesota Libraries Publishing, 924 s. [cit. 2018-02-02]. ISBN 978-1-4533-2337-3. Dostupné z: <https://2012books.lardbucket.org/pdfs/regional-geography-of-the-world-globalization-people-and-places.pdf>
14. BLOOM, David E., Jeffrey D. SACHS, Paul COLLIER a Christopher UDRY, 1998. Geography, Demography, and Economic Growth in Africa. *Brookings Papers on Economic Activity* [online]. 1998(2), 207-295 [cit. 2018-02-26]. ISSN 00072303. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2534695?origin=crossref>
15. COLLIER, Paul a Jan Willem GUNNING, 1999. Why Has Africa Grown Slowly?. *Journal of Economic Perspectives* [online]. 13(3), 3-22 [cit. 2018-02-18]. DOI: 10.1257/jep.13.3.3. ISSN 0895-3309. Dostupné z: <http://pubs.aeaweb.org/doi/10.1257/jep.13.3.3>
16. DOLEŽALOVÁ, Christine, 2016. Vstupuje svět do éry nedostatku zdravého jídla? *Rozvojovka* [online]. [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/1849-vstupuje-svet-do-ery-nedostatku-zdraveho-jidla.htm>
17. FAO, 2000. The elimination of food insecurity in the Horn of Africa. *Food and Agriculture Organization of the United Nations* [online]. [cit. 2018-02-08]. Dostupné z: <http://www.fao.org/docrep/003/x8406e/X8406e02.htm>
18. FAO, 2009. *Bridging the Gap: Fao's programme for gender equality in agriculture and rural development* [online]. [cit. 2018-03-04]. Dostupné z: <http://www.fao.org/3/a-i1243e.pdf%3E>
19. FAO, 2015. *The State of Food Insecurity in the World 2015* [online]. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 62 s. [cit. 2018-01-30]. ISBN 978-92-5-108785-5. Dostupné z: <http://www.fao.org/3/a-i4646e.pdf>

20. FAO, 2017. *The state of Food Security and Nutrition in the World, 2017: Building resilience for peace and food security* [online]. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 132 s. [cit. 2018-02-13]. ISBN 978-92-5-109888-2. Dostupné z: <http://www.fao.org/3/a-I7695e.pdf>
21. FAO, 2018. Global Soil Health. *Food and Agriculture Organization of the United Nations: Fao Soil Portal* [online]. [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: <http://www.fao.org/soils-portal/soil-degradation-restoration/global-soil-health-indicators-and-assessment/global-soil-health/en/>
22. FAOSTAT, 2018a. Land Use. *Food and Agriculture Organization of the United Nations* [online]. [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: <http://www.fao.org/faostat/en/#data/RL>
23. FAOSTAT, 2018b. Depth of the food deficit (kcal/capita/day) (3-year average). *Food and Agriculture Organization of the United Nations*. [online]. [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: <http://www.fao.org/faostat/en/?#data/FS>
24. FAOSTAT, 2018c. Number of people undernourished (millions) (3-year average). *Food and Agriculture Organization of the United Nations* [online]. [cit. 2018-03-23]. Dostupné z: <http://www.fao.org/faostat/en/#data/FS>
25. Friends of the Earth Europe, 2010. *Africa: up for grabs: The scale and impact of land grabbing for agrofuels* [online]. [cit. 2018-03-12]. Dostupné z: https://www.foeeurope.org/sites/default/files/publications/foee_africa_up_for_grabs_0910.pdf
26. Global Citizen, 2018. 10 Barriers to Education Around the World. *Global Citizen* [online]. [cit. 2018-03-04]. Dostupné z: <https://www.globalcitizen.org/en/content/10-barriers-to-education-around-the-world-2/>
27. HÜBEROVÁ, Dana, Veronika ODVÁRKOVÁ a Petr CHALUPA, 2016. Vybrané faktory vzdělanostní úrovně modelových států východní Afriky: Komparativní metoda pomocí kompozitního indikátoru. *Geographical journal* [online]. **68**(1), 55-72 [cit. 2018-02-04]. ISSN 0016-7193. Dostupné z: <https://www.sav.sk/journals/uploads/05031244Hubelova%20et%20al..pdf>
28. ILO, 2013. *Global Employment Trends 2013* [online]. 1.vyd. Geneva: PRODOC, 172 s. [cit. 2018-03-04]. ISBN 978-92-2-126656-3. Dostupné z: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_202326.pdf

29. ILO, 2016. *World Employment Social Outlook, 2016* [online]. 1. vyd. Geneva: PRODOC, 92 s. [cit. 2018-03-04]. ISBN 978-92-2-129633-1. Dostupné z: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_443480.pdf
30. ILO, 2017. *World Employment Social Outlook, 2017* [online]. 1. vyd. Geneva: PRODOC, 55 s. [cit. 2018-03-04]. ISBN 978-92-2-128882-4. Dostupné z: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_541211.pdf
31. JEMELKA, Petr, 2011. Somálsko decimují sucha, na jihu země propukl hladomor. *Aktuálně.cz* [online]. [cit. 2018-02-02]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/somalsko-decimuji-sucha-na-jihu-zeme-propukl-hladomor/r~i:article:707891/?redirected=1521911316>
32. KÄFERSTEIN, Fritz a Mohammed ABDUSSALAM, 1999. Food safety in the 21st century. *Bulletin of the World Health Organization* [online]. 77(4), 347-351 [cit. 2018-02-04]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2557642/pdf/10327714.pdf>
33. KREMER, Michael, 1993. Population Growth and Technological Change: One Million B. C. to 1990. *The Quarterly Journal of Economics*, [online]. 108(3), 681-716 [cit. 2018-02-27]. Dostupné z: <http://delong.typepad.com/kremer-1993-population-growth-and-technological-change-one-million-b.c.-to-1990.pdf>
34. KVÁČA, Vladimír, 2003. Politická nestabilita v Africe, 1960-2000. *Mezinárodní vztahy* [online]. 38(4), 47-73 [cit. 2018-02-04]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/93>
35. MARCUS, Harold G. a Anthony D. LOW, 2018. Eastern Africa. *Encyclopedia britannica* [online]. [cit. 2018-02-02]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/eastern-Africa#accordion-article-history>
36. MILEROVÁ PRÁŠKOVÁ, Dagmar, 2011. *Zábory půdy v Africe: Hrozba pro potravinovou bezpečnost*, [online]. Praha: Pražský institut pro globální politiku – Glopolis, 20 s. [cit. 2018-03-12]. Dostupné z: <http://glopolis.org/wp-content/uploads/soubory/publikace-zabory-pudy-v-africe.pdf>

37. MYDLOVÁ, Anna a Ladislav TOLMÁČI, 2013. Hlad vo svete a jeho príčiny. *Geografia Cassoviensis* [online]. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Kočiciach, 7(1), 100-110 [cit. 2018-03-24]. ISSN 1337-6748. Dostupné z: https://geo.ics.upjs.sk/images/geographia_cassoviensis/articles/GC-2013-7-1/11_Mydlova_Tolmaci.pdf
38. NKUNZIMANA, Tharcisse, Estefania CUSTODIO CEREZALES, Anne-Claire THOMAS, Nigussie TEFERA, Ana PEREZ HOYOS a François KAYITAKIRE, 2016. *Global Analysis of Food and Nutrition Security Situation in Food Crisis Hotspot* [online]. Belgium: Publications Office of the European Union, 98 s. [cit. 2018-03-08]. ISBN 978-92-79-57814-4. Dostupné z: https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/report-food-crisis-jrc-20160425_en.pdf
39. OXFAM, 2016a. El Niño in Ethiopia: Program observations on the impact of the Ethiopia drought and recommendations for action. *OXFAM International* [online]. [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: https://d1tn3vj7xz9fdh.cloudfront.net/s3fs-public/file_attachments/bn-el-nino-ethiopia-240216-en.pdf
40. OXFAM, 2016b. Oxfam in Horn, East and Central Africa Annual Report 2016. *OXFAM International* [online]. [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <https://www.oxfam.org/en/burundi-democratic-republic-congo-ethiopia-kenya-rwanda-somalia-south-sudan-sudan-tanzania-uganda>
41. OXFAM, 2017. How climate change is helping fuel a massive hunger crisis in East Africa. *OXFAM International* [online]. [cit. 2018-03-24]. Dostupné z: <https://www.oxfam.org/en/grow-ethiopia-food-crisis-ethiopia/how-climate-change-helping-fuel-massive-hunger-crisis-east-africa>
42. OXFAM, 2018a. Food crisis in east Africa. *OxfamInternational* [online]. [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <https://www.oxfamamerica.org/take-action/save-lives/past-emergencies/food-crisis-in-east-africa/>
43. OXFAM, 2018b. Ethiopia food crisis. *OXFAM International* [online]. [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <https://www.oxfam.org/en/emergencies/ethiopia-food-crisis>
44. SARACINI, Nadia, 2011. *Stolen Land, Stolen Future: A Report on Land Grabbing in Cambodia* [online]. Brussel: APRODEV, 23 s. [cit. 2018-03-12]. Dostupné z: http://www.aprodev.eu/files/Trade/landgrab_aprodev.pdf

45. TRANSPARENCY INTERNATIONAL, 2017. *Corruption Perceptions Index 2017* [online]. Berlin: Transparency International, 12 s. [cit. 2018-02-26]. ISBN 978-3-96076-084-9. Dostupné z: <https://www.transparency.cz/wp-content/uploads/Corruption-Perceptions-Index-2017.pdf>
46. UN, 2017. *The Sustainable Development Goals 2017* [online]. New York: DESA [cit. 2018-02-13]. ISBN 978-92-1-101368-9. Dostupné z: <https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2017/TheSustainableDevelopmentGoalsReport2017.pdf>
47. UN, 2018. Sustainable Development Goals: 17 Goals to Transform Our World. *United Nations* [online]. [cit. 2018-02-27]. Dostupné z: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/poverty/>
48. UNAIDS, 2016. AIDS by the Numbers 2016. *UNAIDS* [online]. [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: http://www.aidsdatahub.org/sites/default/files/publication/UNAIDS_AIDS_by_the_numbers_2016.pdf
49. UNCTAD, 2016. *Handbook of Statistics 2016* [online]. New York: United Nations Publications, 264 s. [cit. 2018-02-06]. ISBN 978-92-1-058411-1. Dostupné z: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdstat41_en.pdf
50. UNCTAD, 2017. *Handbook of Statistics 2017* [online]. New York: United Nations Publications, 107 s. [cit. 2018-02-06]. ISBN 978-92-1-362276-6. Dostupné z: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdstat42_en.pdf
51. UNSTATS, 2018. National Accounts Main Aggregates Database. *United Nations Statistics Division*. [online]. [cit. 2018-03-23]. Dostupné z: <https://unstats.un.org/unsd/snaama/selbasicFast.asp>
52. UNWTO, 2015. *Tourism in Africa: A Tool for Development: Affiliate Members Regional Report: Volume four* [online]. Madrid: World Tourism Organization, 116 s. [cit. 2018-02-13]. Dostupné z: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/tourism_africa_tool_development1.compressed_0_0.pdf
53. WB, 2004. *World development indicators 2004* [online]. Washington, DC: The World Bank, 423 s. [cit. 2018-02-08]. ISBN 0-8213-5729-8. Dostupné z: http://documents.worldbank.org/curated/en/517231468762935046/pdf/289690PAPER0W_DI02004.pdf

54. WB, 2017. *World Development Indicators 2017* [online]. Washington, DC: The World Bank [cit. 2018-02-06]. Dostupné z: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/26447>
55. WB, 2018a. GDP (current US\$). *The World Bank* [online]. [cit. 2018-02-06]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.MKTP.CD&country=>
56. WB, 2018b. GDP per capita (current US\$). *The World Bank* [online]. [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?Code=NY.GDP.PCAP.CD&id=1ff4a498&report_name=Popular-Indicators&populartype=series&ispopular=y
57. WB, 2018c. GDP growth (annual %). *The World Bank* [online]. [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?Code=NY.GDP.MKTP.KD.ZG&id=1ff4a498&report_name=Popular-Indicators&populartype=series&ispopular=y
58. WB, 2018d. Agriculture, value added (% of HDP). *The World Bank* [online]. [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=NV.AGR.TOTL.ZS&country=>
59. WB, 2018e. Total fishers production (metric tons). *The World Bank* [online]. [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=ER.FSH.PROD.MT&country=>
60. WB, 2018f. Population, total. *The World Bank* [online]. [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=SP.POP.TOTL&country=>
61. WB, 2018g. Prevalence of undernourishment (% of population). *The World Bank* [online]. [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=SN.ITK.DEFC.ZS&country=>
62. WB, 2018h. Depth of the food deficit (kilocalories per person per day). *The World Bank* [online]. [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=SN.ITK.DFCT&country=>

63. WB, 2018ch. Population growth (annual %). *The World Bank* [online]. [cit. 2018-03-24].
Dostupné z:
<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=SP.POP.GROW&country>
64. WB, 2018i. Fertility rate, total (births per woman). *The World Bank* [online]. [cit. 2018-02-27].
Dostupné z:
<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=SP.DYN.TFRT.IN&country=n>
65. WB, 2018j. Life expectancy at birth, female (years). *The World Bank* [online]. [cit. 2018-02-27].
Dostupné z:
<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=SP.DYN.LE00.FE.IN&country=>
66. WB, 2018k. Life expectancy at birth, male (years). *The World Bank* [online]. [cit. 2018-02-27].
Dostupné z:
<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=SP.DYN.LE00.MA.IN&country=>
67. WB, 2018l. Contraceptive prevalence, any methods (% of women ages 15 – 49). *The World Bank* [online]. [cit. 2018-02-27]. Dostupné z:
<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=SP.DYN.CONU.ZS&country=>
68. WB, 2018m. Mortality rate, under – 5 (per 1 000 live births). *The World Bank* [online]. [cit. 2018-02-27]. Dostupné z:
<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=SH.DYN.MORT&country=>
69. WB, 2018n. Poverty headcount ration at \$1,90 a day (2011 PPP) (% of population). *The World Bank* [online]. [cit. 2018-02-27]. Dostupné z:
<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=poverty-and-equity&Type=TABLE&preview=on>
70. WB, 2018o. Number of poor at \$1,90 a day (2011 PPP) (millions). *The World Bank* [online]. [cit. 2018-03-24]. Dostupné z:
<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=poverty-and-equity&Type=TABLE&preview=on>

71. WB, 2018p. Population ages 15-64 (% of total). *The World Bank* [online]. [cit. 2018-03-04]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=SP.POP.1564.TO.ZS&country=>
72. WB, 2018q. Children out of school (% of primary school age). *The World Bank* [online]. [cit. 2018-03-04]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=SE.PRM.UNER.ZS&country=>
73. WB, 2018r. Prevalence of HIV, total (% of population ages 15 – 49). *The World Bank* [online]. [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=SH.DYN.AIDS.ZS&country=>
74. WFP, 2017. Nutrition. *World Food Programme* [online]. [cit. 2017-10-25]. Dostupné z: <http://www1.wfp.org/nutrition>
75. WHO, 2016. What is malnutrition?. *World Health Organization* [online]. [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: <http://www.who.int/features/qa/malnutrition/en/>
76. WHO, 2017a. *Five keys to safer food manual* [online]. France: World Health Organization, 30 s. [cit. 2018-02-04]. ISBN 92-4-159463-2. Dostupné z: http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43546/9789241594639_eng.pdf?sequence=1
77. WHO, 2017b. *World Malaria Report 2017* [online]. Geneva: World Health Organization, 196 s. [cit. 2018-03-13]. ISBN 978-92-4-156552-3. Dostupné z: <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/259492/9789241565523-eng.pdf?sequence=1>
78. WHO, 2018a. Media centre: Malaria. *World Health Organization* [online]. [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs094/en/>
79. WHO, 2018b. Malaria: Country profiles. *World Health Organization* [online]. [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <http://www.who.int/malaria/publications/country-profiles/en/#T>
80. WILY, Liz Alden, 2011. *The tragedy of public lands: The fate of the commons under global commercial pressure* [online]. Rome: International Land Coalition, 94 s. [cit. 2018-03-12]. ISBN 978-92-95093-21-8. Dostupné z: http://www.landcoalition.org/sites/default/files/documents/resources/WILY_Commons_web_11.03.11.pdf

11 Přílohy

Příloha č. 1

Tabulka P 1: Procentuální podíl podvyživených lidí ve vybraných regionech světa v letech 2000 - 2016 (v %)

Region/rok	2000	2005	2010	2012	2014	2015	2016
Afrika	24,3	20,8	18,3	17,8	18,1	18,5	20,0
Rozvojové země Asie	16,7	17,0	13,2	12,5	11,9	11,6	11,7
Latinská Amerika a Karibik	12,0	9,1	6,8	6,4	6,3	6,3	6,6
Rozvojové země Oceánie	5,3	5,3	5,0	5,3	6,0	6,4	6,8
Svět	14,7	14,2	11,5	11,0	10,7	10,6	11,0

Zdroj: FAO, The State of Food Insecurity in the World 2017

Tabulka P 2: Nominální HDP v zemích východní Afriky v roce 2016 (v USD)

Země	USD
Burundi	3 007 029 030
Komory	616 654 490
Džibutsko	-
Eritrea	-
Etiopie	72 374 224 249
Keňa	70 529 014 778
Madagaskar	10 001 193 420
Malawi	5 433 038 646
Mauricius	12 168 437 744
Mosambik	11 014 858 591
Rwanda	8 376 048 904
Seychely	1 427 323 889
Somálsko	6 217 000 000
Jižní Súdán	-
Uganda	24 078 931 933
Tanzánie	47 340 071 107
Zambie	21 063 989 682
Zimbabwe	16 619 960 401
Celkem	310 267 776 864

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Tabulka P 3: Nominální HDP v subsaharské Africe v roce 2016 (v USD)

Region	USD
Subsaharská Afrika	1 512 905 421 588,6

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Tabulka P 4: Nejvyšší nominální HDP v Africe v roce 2016 (v USD)

Země	USD
Nigérie	404 652 720 165
Egypt	332 791 045 964
JAR	295 456 189 492

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Tabulka P 5: Nominální HDP na osobu ve vybraných regionech světa v roce 2016 (v USD)

Region	USD
Afrika	1 829
Latinská Amerika a Karibik	9 256
Asie a Oceánie	5 208
Svět	10 227

Zdroj: Vlastní zpracování podle údajů z UNCTAD Handbook of statistics 2017

Tabulka P 6: Nominální HDP na osobu v zemích východní Afriky v roce 2016 (v USD)

Země	USD
Burundi	273
Komory	1 445
Džibutsko	2 007
Eritrea	1 093
Etiopie	687
Keňa	1 455
Madagaskar	451
Malawi	294
Mauricius	9 679
Mosambik	379
Rwanda	711
Seychely	15 217
Somálsko	92
Jižní Súdán	534
Uganda	610
Tanzánie	881
Zambie	1 270
Zimbabwe	998

Zdroj: Vlastní zpracování podle údajů z UNSTATS

Tabulka P 7: Vývoj reálného HDP na osobu v zemích východní Afriky v letech 2010 – 2016 (v USD)

Země/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Burundi	231,2	260,5	265,3	282,8	312,7	300,7	285,7
Komory	769,2	829,8	788,6	834,3	853,0	727,6	775,1
Džibutsko	1326,0	1431,0	1536,2	1622,6	1740,9	1862,2	-
Eritrea	482,1	582,8	-	-	-	-	-
Etiopie	341,3	354,8	468,5	502,2	571,2	645,5	706,8
Keňa	967,3	987,4	1155,0	1229,1	1335,1	1350,0	1455,4
Madagaskar	412,7	455,0	443,9	461,7	452,5	402,1	401,7
Malawi	458,9	512,1	374,5	332,9	354,7	362,7	300,3
Mauricius	8000,4	9197,0	9291,2	9637,0	10153,9	9260,4	9630,9
Mosambik	419,2	526,5	566,1	606,0	623,3	528,3	382,1
Rwanda	563,5	617,3	678,1	688,9	706,6	710,3	702,8
Seychely	10804,7	12189,1	12845,2	15687,3	15570,8	15390,0	15075,7
Somálsko	-	-	-	407,5	417,9	426,0	434,2
Jižní Súdán	1562,2	1706,1	958,5	1186,1	1151,9	758,7	-
Uganda	595,2	574,9	637,1	655,0	702,9	674,0	580,4
Tanzánie	701,6	733,4	820,2	901,7	950,4	872,3	879,2
Zambie	1463,2	1644,6	1734,9	1850,8	1738,1	1313,9	1269,6
Zimbabwe	720,0	840,9	968,2	1026,4	1031,1	1033,4	1029,1
Průměr	1754,04	1967,25	2095,72	2230,14	2274,53	2154,01	2260,6

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Tabulka P 8: Vývoj reálného HDP na osobu v subsaharské Africe v letech 2010 – 2016 (v USD)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Subsaharská Afrika	1557,3	1705,3	1739,9	1783,6	1819,2	1597,0	1464,1

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Tabulka P 9: Roční průměrné tempo růstu reálného HDP zemí východní Afriky v letech 2010 - 2016 (v %)

Země/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Burundi	3,8	4,2	4,0	4,6	4,7	-3,9	-0,6
Komory	2,2	2,6	3,0	3,5	2,1	1,0	2,2
Džibutsko	3,5	4,5	4,8	5,0	6,0	6,5	-
Eritrea	-	-	-	-	-	-	-
Etiopie	12,6	11,2	8,6	10,6	10,3	10,4	7,6
Keňa	8,4	6,1	4,6	5,9	5,4	5,7	5,8
Madagaskar	0,3	1,5	3,0	2,3	3,3	3,1	4,2
Malawi	6,9	4,9	1,9	5,2	5,7	2,8	2,5
Mauricius	4,4	4,1	3,5	3,4	3,7	3,5	3,8
Mosambik	6,7	7,1	7,2	7,1	7,4	6,6	3,8
Rwanda	7,3	7,8	8,8	4,7	7,6	8,9	5,9
Seychely	6,0	7,9	6,6	6,0	3,3	3,5	4,5
Somálsko	-	-	-	-	-	-	-
Jižní Súdán	5,5	-4,6	-46,1	13,1	3,4	-6,3	-
Uganda	5,6	9,4	3,8	3,6	5,1	5,2	4,7
Tanzánie	6,4	7,9	5,1	7,3	7,0	7,0	7,0
Zambie	10,3	5,6	7,6	5,1	4,7	2,9	3,6
Zimbabwe	12,6	15,4	14,8	5,5	2,1	1,7	0,6
Průměr	6,4	5,9	2,6	5,8	5,1	3,7	3,9

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Tabulka P 10: Roční průměrné tempo růstu HDP v subsaharské Africe v letech 2010 – 2016 (v %)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Subsaharská Afrika	5,4	4,4	3,8	4,8	4,6	3,0	1,2

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Tabulka P 11: Podíl zemědělství na HDP jednotlivých zemí východní Afriky v letech 2010 – 2016 (v %)

Země/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Burundi	40,4	40,3	40,6	39,8	39,3	40,4	39,8
Komory	-	-	-	-	-	-	-
Džibutsko	-	-	-	-	-	-	-
Eritrea	-	-	-	-	-	-	-
Etiopie	44,7	44,7	48,0	44,9	41,9	39,2	37,2
Keňa	27,8	29,3	29,1	29,4	30,4	33,3	35,6
Madagaskar	28,1	28,4	28,2	26,4	26,5	25,6	24,7
Malawi	31,9	31,2	30,6	30,8	30,8	29,7	28,1
Mauricius	4,1	4,2	4,1	3,8	3,7	3,6	3,6
Mosambik	29,5	28,6	27,6	26,6	25,1	25,2	24,8
Rwanda	30,6	30,4	31,0	30,8	30,9	30,2	31,5
Seychely	2,7	2,7	2,4	2,9	2,6	-	-
Somálsko	-	-	-	-	-	-	-
Jižní Súdán	-	-	-	-	-	-	-
Uganda	28,3	27,0	28,0	27,4	27,1	26,1	25,8
Tanzánie	32,0	31,3	33,2	33,3	31,4	31,5	31,5
Zambie	10,0	10,2	9,9	8,8	7,3	5,3	6,5
Zimbabwe	13,1	11,6	11,0	10,1	12,1	11,6	11,0
Průměr	24,9	24,6	24,9	24,2	23,8	25,1	25,0

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Tabulka P 12: Podíl zemědělství na HDP v subsaharské Africe v letech 2010 – 2016 (v %)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Subsaharská Afrika	17,6	17,0	17,9	17,6	17,2	17,3	17,4

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Tabulka P 13: Celková produkce rybolovu (vodní, rostlinné a živočišné zdroje) ve vybraných regionech světa v letech 2010 - 2015 (v mil. tun)

Region/rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Svět	166,9	175,8	180,5	188,9	193,4	199,7
Subsaharská Afrika	6,3	6,6	7,1	6,9	7,2	7,4
Východní Asie a Pacifik	105,7	109,9	116,4	123,5	128,1	132,6
Latinská Amerika a Karibik	14,1	18,9	15	15,4	13,9	14,4

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Tabulka P 14: Množství zahraničních turistů přijíždějících do Afriky v letech 2000 – 2014 (v mil.)

Oblast/rok	2000	2005	2010	2013	2014
Afrika	26,2	34,8	49,5	54,4	55,8
Subsaharská Afrika	16,0	20,9	30,8	34,7	36,0
Severní Afrika	10,2	13,9	18,8	19,6	19,8

Zdroj: Vlastní zpracování podle údajů z UNWTO

Tabulka P 15: Celková populace (v mil.) a roční míra růstu (%) ve vybraných regionech světa v roce 2016

Region/Populace	Milion	%
Afrika	1 224	2,5
Latinská Amerika a Karibik	634	1,1
Asie a Oceánie	4 251	1
Svět	7 467	1,1

Zdroj: Vlastní zpracování podle údajů z UNCTAD Handbook of statistics 2017

Tabulka P 16: Procentuální podíl podvyživených lidí ve vybraných regionech světa v letech 2000 - 2016 (v %)

Region/rok	2000	2005	2010	2012	2014	2015	2016
Afrika	24,3	20,8	18,3	17,8	18,1	18,5	20,0
Rozvojové země Asie	16,7	17,0	13,2	12,5	11,9	11,6	11,7
Latinská Amerika a Karibik	12,0	9,1	6,8	6,4	6,3	6,3	6,6
Rozvojové země Oceánie	5,3	5,3	5,0	5,3	6,0	6,4	6,8
Svět	14,7	14,2	11,5	11,0	10,7	10,6	11,0

Zdroj: FAO, The State of Food Insecurity in the World 2017

Tabulka P 17: Procentuální podíl podvyživených lidí v Africe v letech 2000 - 2016 (v %)

Region/rok	2000	2005	2010	2012	2014	2015	2016
Subsaharská Afrika	28,1	23,7	20,6	20,0	20,4	20,8	22,7
Východní Afrika	39,3	34,3	30,9	30,6	30,9	31,1	33,9
Střední Afrika	37,4	29,4	23,8	22,5	24,0	24,4	25,8
Jižní Afrika	7,1	6,4	6,7	6,2	6,5	6,6	8,0
Západní Afrika	15,1	12,0	10,0	9,9	9,8	10,4	11,5

Zdroj: FAO, The State of Food Insecurity in the World 2017

Tabulka P 18: Průměrný roční přírůstek obyvatel v zemích východní Afriky v letech 2013 – 2016 (v %)

Země/rok	2013	2015	2016
Burundi	3,0	3,1	3,1
Komory	2,4	2,3	2,3
Džibutsko	1,7	1,7	1,6
Eritrea	-	-	-
Etiopie	2,6	2,5	2,5
Keňa	2,7	2,6	2,6
Madagaskar	2,7	2,7	2,7
Malawi	2,9	2,9	2,9
Mauricius	0,2	0,1	0,1
Mosambik	2,9	2,9	2,9
Rwanda	2,5	2,5	2,4
Seychely	1,8	2,2	1,3
Somálsko	2,8	2,9	2,9
Jižní Súdán	3,3	3,0	2,9
Uganda	3,4	3,3	3,3
Tanzánie	3,1	3,1	3,1
Zambie	3,0	3,0	3,0
Zimbabwe	2,3	2,3	2,3
Průměr	2,55	2,54	2,46

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Tabulka P 19: Průměrný počet narozených dětí na jednu ženu v zemích východní Afriky v letech 2013 – 2015

Země/rok	2013	2014	2015
Burundi	6,0	5,9	5,8
Komory	4,6	4,5	4,4
Džibutsko	3,1	3,0	2,9
Eritrea	4,4	4,3	4,2
Etiopie	4,6	4,4	4,3
Keňa	4,1	4,0	3,9
Madagaskar	4,4	4,3	4,2
Malawi	4,9	4,7	4,6
Mauricius	1,4	1,4	1,4
Mosambik	5,4	5,4	5,3
Rwanda	4,2	4,1	4,0
Seychely	2,4	2,3	2,3
Somálsko	6,6	6,5	6,4
Jižní Súdán	5,1	5,0	4,9
Uganda	5,9	5,8	5,7
Tanzánie	5,2	5,1	5,1
Zambie	5,2	5,1	5,0
Zimbabwe	4,0	3,9	3,8
Průměr	4,53	4,43	4,34

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Tabulka P 20: Střední délka života mužů v zemích východní Afriky v letech 2013 – 2015 (počet let)

Země/rok	2013	2014	2015
Burundi	54,4	54,8	55,1
Komory	61,3	61,6	61,8
Džibutsko	60,1	60,4	60,6
Eritrea	61,7	62,1	62,5
Etiopie	62,2	62,7	63,2
Keňa	63,3	63,9	64,3
Madagaskar	63,2	63,6	64,0
Malawi	58,5	59,4	60,0
Mauricius	70,7	71,0	71,1
Mosambik	54,4	54,9	55,5
Rwanda	63,6	64,1	64,6
Seychely	69,9	68,4	68,4
Somálsko	53,5	53,9	54,3
Jižní Súdán	54,3	54,8	55,3
Uganda	56,7	57,0	57,4
Tanzánie	61,5	62,3	63,1
Zambie	57,7	58,4	58,9
Zimbabwe	56,5	57,7	58,6
Průměr	60,2	60,6	61,0

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

**Tabulka P 21: Střední délka života žen v zemích východní Afriky v letech
2013 – 2015 (počet let)**

Země/rok	2013	2014	2015
Burundi	58,2	58,7	59,1
Komory	64,6	64,9	65,2
Džibutsko	63,3	63,7	63,9
Eritrea	65,8	66,3	66,8
Etiopie	65,8	66,4	66,9
Keňa	68,0	68,6	69,1
Madagaskar	66,2	66,7	67,1
Malawi	63,4	64,4	65,2
Mauricius	77,5	77,6	77,8
Mosambik	58,5	59,1	59,8
Rwanda	67,6	68,2	68,8
Seychely	76,5	78,3	78,3
Somálsko	56,7	57,1	57,6
Jižní Súdán	56,3	56,8	57,3
Uganda	60,9	61,4	61,8
Tanzánie	65,3	66,1	66,8
Zambie	62,2	63,2	63,9
Zimbabwe	59,5	60,9	62,1
Průměr	64,24	64,91	65,42

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Tabulka P 22: Rozšíření antikoncepčních prostředků mezi ženy v plodném období v letech 2013 – 2016 (%)

Země/rok	2000	2010	2013	2014	2016
Burundi	15,7	21,9	-	-	-
Komory	25,7	-	-	-	-
Džibutsko	-	-	-	-	-
Eritrea	-	8,4	-	-	-
Etiopie	8,1	-	-	34,2	-
Keňa	-	-	-	58,0	-
Madagaskar	18,8	-	39,8	-	-
Malawi	30,6	46,1	-	58,6	59,2
Mauricius	-	-	-	-	-
Mosambik	-	-	-	-	-
Rwanda	13,2	51,6	-	-	-
Seychely	-	-	-	-	-
Somálsko	-	-	-	-	-
Jižní Súdán	-	4	-	-	-
Uganda	-	-	-	27,2	-
Tanzánie	-	34,4	-	-	38,4
Zambie	-	-	-	49,0	-
Zimbabwe	-	-	-	66,9	-

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Tabulka P 23: Podíl lidí žijících za méně než 1,90 USD na osobu a den v zemích východní Afriky v letech 1990 – 2013 (%)

Země/rok	1990	1995	1998	2000	2010	2011	2012	2013
Burundi	-	-	84,1	-	-	-	-	73,7
Komory	-	-	-	-	-	-		17,7
Džibutsko	-	-	-	-	-	-	18,3	22,5
Eritrea	-	-	-	-	-	-	-	-
Etiopie	-	66,4	-	-	33,5	-	-	-
Keňa	-	-	-	-	-	-	-	-
Madagaskar	-	-	-	-	78,5	-	77,8	-
Malawi	-	-	-	-	70,9	-	-	-
Mauricius	-	-	-	-	-	-	0,5	-
Mosambik	-	-	-	-	-	-	-	-
Rwanda	-	-	-	77,0	60,3	-	-	60,4
Seychely	-	-	-	-	-	-	-	1,1
Somálsko	-	-	-	-	-	-	-	-
Jižní Súdán	-	-	-	-	-	-	-	-
Uganda	-	-	-	-	-	-	34,6	-
Tanzánie	-	-	-	86,0	-	49,1	-	-
Zambie	-		42,1	-	64,4	-	-	-
Zimbabwe	-	-	-	-	-	21,4	-	-
Subsaharská Afrika	54,4	-	-	-	45,7	44,2	42,6	41,0

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Tabulka P 24: Počet lidí žijících za méně než 1,90 USD na osobu a den v zemích východní Afriky v letech 1990 – 2013 (v mil.)

Země/rok	1990	1995	1998	2000	2010	2011	2012	2013
Burundi	-	-	5,2	-	-	-	-	7,3
Komory	-	-	-	-	-	-	-	0,1
Džibutsko	-	-	-	-	-	-	-	0,2
Eritrea	-	-	-	-	-	-	-	-
Etiopie	-	38,1	-	-	29,4	-	-	-
Keňa	-	-	-	-	-	-	-	-
Madagaskar	-	-	-	-	-	-	17,4	-
Malawi	-	-	-	-	10,8	-	-	-
Mauricius	-	-	-	-	-	-	0,0	-
Mosambik	-	-	-	-	-	-	-	-
Rwanda	-	-	-	6,2	6,3	-	-	6,9
Seychely	-	-	-	-	-	-	-	0,0
Somálsko	-	-	-	-	-	-	-	-
Jižní Súdán	-	-	-	-	-	-	-	-
Uganda	-	-	-	-	-	-	12,6	-
Tanzánie	-	-	-	39,4	-	24,1	-	-
Zambie	-	-	4,2	-	8,9	-	-	-
Zimbabwe	-	-	-	-	-	-	-	-
Subsaharská Afrika	278,1	-	-	-	400,5	398,4	395,0	390,3

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

**Tabulka P 25: Demografické složení populace dle věku v zemích východní Afriky
v roce 2016 (%)**

Země/věk	0-14 let	15-64 let	Nad 65 let
Burundi	44,9	52,6	2,5
Komory	40,0	57,1	2,9
Džibutsko	31,6	64,3	4,2
Eritrea	-	-	-
Etiopie	41,1	55,4	3,5
Keňa	40,9	56,5	2,6
Madagaskar	41,3	55,8	2,9
Malawi	44,3	52,7	3,0
Mauricius	18,9	70,7	10,4
Mosambik	45	51,8	3,1
Rwanda	40,5	56,6	2,9
Seychely	22	69,6	8,4
Somálsko	46,5	50,7	2,7
Jižní Súdán	41,9	54,7	3,5
Uganda	48	49,8	2,2
Tanzánie	45,1	51,8	3,1
Zambie	45,1	52,4	2,5
Zimbabwe	41,4	55,8	2,8
Průměr	39,91	56,37	3,72

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Tabulka P 26: Procentuální podíl dětí školního věku nenavštěvující školu (%)

Země/rok	2000	2010	2013	2014	2015
Burundi	59,3	8,5	9,0	4,3	5,4
Komory	33,1	-	14,7	18,7	-
Džibutsko	74,1	-	42,9	35,4	42,6
Eritrea	63,9	61,7	59,4	59,3	60,9
Etiopie	59,8	25,6	-	13,5	13,8
Keňa	34	-	-	-	-
Madagaskar	34,8	-	-	-	-
Malawi	-	-	-	-	-
Mauricius	6,8	3,5	3,7	3,4	3,7
Mosambik	44,8	12,9	13,2	12,4	10,9
Rwanda	-	-	3,9	3,3	4,9
Seychely	6,9		4,6	5,3	4,5
Somálsko	-	-	-	-	-
Jižní Súdán	-	-	-	-	69,0
Uganda	-	9,7	6,2	-	-
Tanzánie	47,2	10,9	18,1	19,9	-
Zambie	35	13,5	11		-
Zimbabwe	15,5		13,7		-
Subsaharská Afrika	39,8	13,5	21,7	21,2	-

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky

Tabulka P 27: Vývoj indexu cen potravin ve světě (2000 = 100)

Komodita/ rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Pšenice	204	276	275	270	254	195	165
Kukuřice	217	325	334	294	228	195	187
Rýže	256	271	285	255	209	187	191
Cukr	260	318	263	216	208	164	221
Hovězí maso	174	209	214	209	255	228	203
Potravin	230	265	270	255	240	204	207

Zdroj: Vlastní zpracování podle údajů z UNCTAD Handbook of statistics 2017

Tabulka P 28: Podíl obyvatelstva ve věku 15 – 49 let nakažených virem HIV/AIDS v letech 2000 – 2015 (%)

Země/rok	2000	2010	2013	2015
Burundi	3,4	1,5	1,2	1,1
Komory	0,1	0,1	0,1	0,1
Džibutsko	2,7	1,8	1,5	1,4
Eritrea	1,8	0,8	0,7	0,6
Etiopie	3,5	1,4	1,2	1,1
Keňa	10,2	6,1	5,8	5,6
Madagaskar	0,2	0,2	0,2	0,2
Malawi	15,2	10,9	10	9,5
Mauricius	-	-	-	-
Mosambik	10,4	14	13,4	12,7
Rwanda	5,2	3,5	3,3	3,2
Seychely	-	-	-	-
Somálsko	0,6	0,5	0,4	0,4
Jižní Súdán	2,5	3,2	2,9	2,8
Uganda	9,2	7,4	7	6,7
Tanzánie	8,9	5,6	5,1	4,8
Zambie	15,7	12,7	12,7	12,6
Zimbabwe	22,1	15,8	14,7	13,9
Průměr	6,98	5,34	5,01	4,79

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky